

БЕЛАРУСЫ

Характары, норавы, міфы і рэальнасць...

5

БАЛАДЫ

Віктара ШНІПА

8

КАСІЎ ЯСЬ

Апавяданне Леаніда МАРАКОВА

9, 12

У ЧАКАННІ СОНЦА ДРАМАТУРГІІ

Нататкі Вольгі
БАРАБАНШЧЫКАВАЙ
з II Фестывалю нацыянальнай
драматычнай імя В. Дуніна-
Марцінкевіча

10—11

“СТАЦЬ НА ПАГОРКАХ ВАЛОЖЫН...”

Творы членаў народнага
літаб’яднання “Рунь”

13

“А МНЕ ЗДАЕЦЦА, ШТО ЯГО ПАЧЫНАЮЦЬ ЗАБЫВАЦЬ...”

Да 110-годдзя
з дня нараджэння Браніслава
ТАРАШКЕВІЧА

14—15

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы!
Напамінаем, падпіска на “ЛіМ” на першае паўгоддзе працягваецца. Яе можна аформіць у любым паштовым аддзяленні. Кошт індывідуальнай падпіскі на адзін месяц — 1100 рублёў, на тры — 3300 рублёў, на пяць — 5500 рублёў.

Індывідуальны індэкс — 63856.

Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 2500 рублёў, на тры — 7500 рублёў, на пяць — 12500 рублёў.

Ведамасны індэкс — 63857.

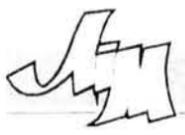
Сядзіба менскіх музаў

Музычны завулак, 5. Гучыць? Нібы менавіта для іх, апякунак Музыкі ды Тэатра, прыдумалі гэтакі адрас! А як тут гожа, утульна, казачна-таямніча... Уявіце сабе куток Верхняга горада, старасвецкі фасад сядзібы-музея Ваньковічаў, што патанае ў сумётах, за якія цягнецца і вядзе кудысьці няроўны шнурочак чалавечых слядоў. Куды? Мабыць, на край зямлі. Бо далей жа нічога няма: толькі строма ды змялелая Свіслач пад ёй. Гэтак здаецца. А насамрэч — калі ўхопішся за той “шнурочак”, дык вокамненна патрапіш у незнаёмы горад! Прыгожая, быццам калядны пада-

рунак, трохпавярховая камяніца стаіць тут ужо каля 190 гадоў. За два стагоддзі яе аблічча, вядома ж, мянялася, як мяняліся і домаўладальнікі, і жыхары. Сярод насельнікаў, між іншым, была і сям’я Манюшкаў, якая нейкі час наймала тут цэлы паверх. З пачаткам першай сусветнай вайны ў будынку размясцілі губернскі прызыўны пункт. У 50-я гады XX ст. ацалелы трохпавярховік нагадваў вялізную камунальную кватэру, якая доўгі час дапамагала вырашаць жыллёвыя праблемы мінчукоў, што, дарэчы, уравала яго ад разбурэння “горада-перабудоўшчыкамі”.

Апошні дзесятак гадоў будынак № 5 па Музычным завулку, здавён і немаведама чаму называны “домам масонаў”, рэстаўраваўся. І вось — грунтоўная праца (экспертыза фізіка-хімічнай лабараторыі, пошук гістарычнай праектнай дакументацыі, падбор будаўнічых матэрыялаў, узгадненне рэстаўрацыйных задач з падрадчыкамі і г.д.) завершана. Цяпер тут будзе Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі. 10 студзеня ён справіў урачысты ўваходзіны ў свой новы дом. Падзея выдатная: не кожны год (Працяг на стар. 2 — 3)

КОЛА ДЗЁН

Пачалася другая палова зімы, а неўзабаве і вясна. Апошнім часам пацяплела, растае снег. Аднак гэтае пацяпленне асабліва мала каго радуе. Да ўсяго, медыкі прагназуюць у канцы студзеня — лютым эпідэмію грыпу, якая будзе мець інтэнсіўны характар. Толькі за першыя два тыдні студзеня з дыягназам “вострае рэспіраторнае захворванне” ў медыцынскія ўстановы краіны звярнуліся больш як 50 тысяч чалавек. Для бясплатнай вакцынацыі групы рызыкі Міністэрства аховы здароўя закупіла 440 тысяч доз эфектыўнай вакцыны расійскай вытворчасці, запас якой быў вычарпаны ў снежні. Падчас найбольш інтэнсіўнай эпідэміі ў Беларусі на грып хварэюць каля 10 працэнтаў насельніцтва, прычым 36-55 працэнтаў хворых складаюць дзеці да 15 гадоў. За перыяд з 1995 па 2001 год ад грыпу ў краіне памерлі 64 чалавекі. Лічба немалая, але, калі вы ўспомніце, колькі спякотным летам здаровых людзей топіцца на вадаёмах і рэчках, то зразумеете, што чалавечы жыццё залежыць ад самога чалавека і пра гэта трэба памятаць у любую пару года. Не хварэйце!

ПАСЯДЖЭННЕ ТЫДНЯ

Нарэшце распрацаваны ўмовы конкурсу на словы і музыку новага беларускага гімна. 15 студзеня адбылося першае пасяджэнне рабочай камісіі пад кіраўніцтвам віцэ-прэм’ера Уладзіміра Дражына. Да 1 красавіка грамадскія арганізацыі, творчыя саюзы і звычайныя грамадзяне могуць падаваць у камісію свае варыянты. Пяць лепшых будуць запісаны духавым аркестрам. Потым застануцца тры творы, з якіх будзе выбраны пераможца. Новы беларускі гімн павінен упершыню прагучаць у Дзень незалежнасці 3 ліпеня. У бліжэйшы час Савет Міністраў зацвердзіць палажэнне аб конкурсе.

КУПЮРА ТЫДНЯ

З 21 студзеня ў нашай краіне ў абарачэнне ўведзена новая купюра вартасцю 20 000 рублёў. Яна выраблена на спецыяльнай высакаякаснай таніраванай паперы з адценнем аліўкавага колеру з ахоўнымі валокнамі, лакальным вадзяным знакам і ахоўнай ніткай. На адным баку 20-тысячнай купюры сюжэт асноўнага адлюстравання — палац Румянцавых і Паскевічаў у Гомелі. На другім — рэпрадукцыя карціны архітэктара Адама Ідэкоўскага, аўтара праекта перабудовы палаца, “Выгляд палаца і парку” (сярэдзіна XIX стагоддзя). Банкнота ў 10 000 рублёў была ўведзена ў абарачэнне 16 красавіка 2001 года. На чарзе банкнота ў 50 тысяч?

ДАРУЧЭННЕ ТЫДНЯ

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка даручыў міністру ўнутраных спраў Уладзіміру Навумаву сумесна з зацікаўленымі ведамствамі дасканала вывучыць пытанне аб мэтазгоднасці правядзення ў краіне амністыі і ўнесці адпаведную прапанову на разгляд кіраўніку дзяржавы. Пры гэтым было выказана жорсткае патрабаванне: амністыя можа быць распаўсюджана толькі на асоб, чые паводзіны не з’яўляюцца і не будуць з’яўляцца пасля вызвалення небяспечнымі для грамадства і дзяржавы. На сённяшні дзень перагляду падлягаюць каля 25 тысяч прысудаў, вынесеных у адносінах да асоб, асуджаных да пазбаўлення волі. У мінулым годзе ў выніку такога перагляду з месцаў пазбаўлення волі было адпушчана каля 4,5 тысячы чалавек.

НАПАМІН ТЫДНЯ

Да 1 сакавіка грамадзяне нашай краіны павінны прадставіць у падатковы орган дэкларацыю аб сукупным гадавым даходзе. Істотных змяненняў у падаткаабкладанні фізічных асоб у 2001 годзе ў параўнанні з папярэднім не з’явілася. Дэкларацыю сёлета павінны падаць асобы, якія атрымалі даходы з дзвюх і больш крыніц, калі іх сума перавысіла 1549920 рублёў. Стаўкі падаткаў растуць з ростам атрыманых даходаў. Калі фізічная асоба не заплаціць падаткі да 15 мая, тады трэба будзе плаціць не толькі дадатковы падатак па выніках года, але і штраф у памеры 10 працэнтаў ад сумы недаплачаных падаткаў і яшчэ пеню за кожны дзень няўплаты падаткаў пасля 15 мая. Пеня складае 0,133 працэнта ад сумы недаплачаных падаткаў за кожны дзень пратэрміноўкі. Словам, заплаціце падаткі своєчасова і спіце спакойна!

ПЛАНЫ ТЫДНЯ

У гэтым годзе спаўняецца 120 гадоў з дня нараджэння класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа. Беларускі фонд культуры плануе выпусціць юбілейнае выданне кнігі Якуба Коласа “Новая зямля” на трох мовах — беларускай, рускай і польскай. Прэзентацыю кнігі намечана правесці ў Мінску, Маскве і Варшаве. Таксама будзе праведзена выстава-прэзентацыя малюнкаў да кнігі, зробленых народным мастаком Беларусі Васілём Шаранговічам.

РАЗЛІКІ ТЫДНЯ

Апошнім часам у нашай краіне няма праблем з нафтапрадуктамі. Залогам стабільнасці стала дакладнае выкананне пагаднення аб паліўна-энергетычным балансе на 2001 год, які падпісаны ўрадам Беларусі і Міністэрствам паліва і энергетыкі Расіі. Пастаўкі расійскай нафты ў нашу краіну ў мінулым годзе склалі больш як 13 млн. тон. Такая ж колькасць паставак нафты плануецца і сёлета. Паводле разлікаў урадавых экспертаў, патрэбнасці Беларусі ў нафтапрадуктах на 2002 год складуць каля 6 млн. тон, у тым ліку ў аўтабензінах — 915 тыс. тон, дызельным паліве — 1735 тыс. тон, мазуце — 1878 тыс. тон. Нафтапрадукты, выпрацаваныя з астатняй нафты, будуць накіраваны на экспарт. Мяркуючы па лічбах і сітуацыі, якая склалася ў свеце з нафтай, то і ў гэтым годзе праблем у нашых аўтамабілістаў і ў народнай гаспадарцы з гаручым не павінна быць.

ПАДВЫШКА ТЫДНЯ

З 1 студзеня ўведзены новыя памеры дзіцячых дапамог. Гэта адбылося дзякуючы пераразліку, які быў зроблены на падставе “сярэдняга” мінімальнага спажывецкага бюджэту ў цэнах верасня мінулага года. Цяпер штомесячная дапамога маці, бацьку ці апекуну, якія знаходзяцца ў водпуску па доглядзе за дзіцем ва ўзросце да трох гадоў, асобам, што вучацца з адрывам ад вытворчасці, жанчынам-ваенаслужачым і жанчынам з ліку радавога або кіруючага складу органаў унутраных спраў складае 30700 рублёў. Гэтым жа катэгорыям грамадзян, якія выхоўваюць дзяцей адны і не атрымліваюць аліментаў, дапамога складае 38400 рублёў, а маці або бацькам-адзіночкам, якія самі з’яўляюцца сіротамі, і асобам, што выхоўваюць дзяцей-інвалідаў ва ўзросце да трох гадоў, — 46100 рублёў. Грошы, зразумела, не такія ўжо і вялікія, але гэта лепш, чым нічога...

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Адбылася сустрэча кіраўніцтва творчай арганізацыі са старшынёй Полацкага гарвыканкама У. Тачылам. Уладзімір Сцяпанавіч расказаў пра тое, як старажытны горад рыхтуецца да святкавання 1140-годдзя горада, 900-годдзя святой Еўфрасінні Полацкай, рэспубліканскага свята “Дажынкi”, паведаў пра план сацыяльна-эканамічнага развіцця горада, адобраны прэзідэнтам краіны.

Сёння ў сталіцы жыве і працуе нямаля нараджэнцаў старажытнага горада, якія гатовыя прыняць самы

актыўны ўдзел не толькі ў падрыхтоўцы да ўрачыстых дат, але і ў доўгатэрміновых праграмах, накіраваных на росквіт усіх сфер жыцця Полацка. Гэта пісьменнікі, навукоўцы, кіраўнікі ведамстваў і арганізацый, прадпрыемальнікі. Сярод сумесных праектаў, у якіх яны сёлета прымуць актыўны ўдзел, — вечарына ў Доме літаратара, прысвечаная старажытнейшаму гораду і яго культурнаму жыццю, выданне кнігі “Полаччына літаратурная”, выступленні пісьменнікаў-землякоў у працоўных калектывах Полацка, шэфства над

мясцовым літаб’яднаннем “Над-дзвінне” і г. д.

У Тачыла паведаміў, што ў школах горада будзе складзена своеасабліва літаратурная карта, прысвечаная пісьменнікам-землякам, а там, дзе яны вучыліся, аформіць куткі, прысвечаныя іх творчасці.

У сустрэчы бралі ўдзел Вольга Іпатава, Навум Гальпяровіч, Іван Сталодольнік, акадэмік НАН, дырэктар Цэнтральнага батанічнага саду Акадэміі навук прафесар Уладзімір Рашэтнікаў.

Н. К.

Сустрэліся бацька і сын

Так, яны зноў пад адным небам і на адной зямлі. Яны зноў на радзіме. Бацька і сын — Адам і Максім. Легенда Беларусі, яе боль і гонар. Сустрэча адбылася ў верасні гэтага года ў Старых Дарогах, на знакамітай сядзібе Музея выяўленчага мастацтва Анатоля Белага...

Два помнікі-бюсты стаяць побач. Выява Максіма Багдановіча — фрагмент аўтарскай работы скульптара Сяргея Вакара. Бюст пазтавага бацькі — арыгінальная праца майстра Міколы Несцярэўскага. Выраб помнікаў, іх устаноўка ажыццэўлены за кошт сродкаў кіраўніка праекта Анатоля Белага.

На здымках: Адам і Максім Багдановічы ў Старых Дарогах.

Жыве слова Баршчэўскага

Постаць слыннага сына зямлі полацкай, выдатнага пісьменніка першай паловы XIX стагоддзя Яна Баршчэўскага зноў прыцягнула ў снежаньскі Віцебск вядомыя пісьменнікі і навукоўцы з Мінска і Варшавы. Па ініцыятыве мясцовага дзяржуніверсітэта і Польскага інстытута ў Мінску ў літаратурным музеі прайшла вечарына, прысвечаная 150-годдзю з дня смерці аўтара “Шляхціца Завальні”.

На многія дзесяцігоддзі імя Баршчэўскага лічылася забытым у кантэксце нацыянальнай культуры. І толькі напрыканцы XX стагоддзя яно пачало вяртацца з небыцця. Аднак лічыцца, што і сёння яго творчасць па-сапраўднаму ў нас не ацэнена. Ужо тройчы Віцебскі ўніверсітэт ладзіў літаратурна-краязнаўчыя чытанні, прысвечаныя пісьменніку-земляку, які нарадзіўся ў вёсцы Мурагі Расонскага раёна. Многае робяць дзеля адраджэння яго спадчыны першы прарэктар ВДУ прафесар А. Дарафееў, кафедра беларускай літаратуры на чале з В. Русілкай.

На гэты раз удзельнікі вечарыны віталі першы сакратар Польскай амбасады ў Беларусі П. Гарнцарэк, дырэктар Польскага інстытута ў Мінску Ц. Карпінскі, доктар філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта А. Баршчэўскі, ксёндз-прафесар А. Шэўціў, віцэ-прэзідэнт Беларускага ПЭН-цэнтра акадэмік А. Мальдзіс, старшыня грамадскага аб’яднання “Беларусь-Латвія” паэт С. Панізнік.

Адам Мальдзіс згадаў, што ўпершыню пачуў прозвішча Баршчэўскага ў тры-чатыры гады. На паваннай Віленшчыне ад вёскі да вёскі хадзіў жабрак са скрыпачкай, з якім людзі ахвотна дзліліся хлебам, бо чалавек гэты быў змагаром за справядлівасць. Загадкавая постаць праўдашукальніка Баршчэўскага не дазваляе супакойвацца сённяшняй інтэлігенцыі. Будзённая праца ў архівах Пецярбурга, Украіны, Польшчы, на думку Мальдзіса, можа праліць святло на многія таямнічыя гісторыі нашай літаратуры.

Свае вершы, прысвечаныя Яну Баршчэўскаму, чыталі А. Баршчэўскі

(Алесь Барскі), А. Канапелька, Д. Сімановіч, С. Панізнік. Браў слова сакратар Віцебскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Ф. Сіўко, спявала актрыса тэатра імя Якуба Коласа Л. Грыбовіч. А археолаг, дацэнт ВДУ Т. Бубенька расказала пра вынікі пошукавай работы ў наваколлі вёскі Мурагі на беразе возера Няшчарда.

— Мы знайшлі мураваны падмурак шляхецкага дома з рэшткамі кафлянай печы, — сведчыла Таццяна Станіславаўна, — які можна аднесці да пабудовы XVIII стагоддзя. Цікава, што на кафлі ёсць след гербавай выявы. Магчыма, гэта імяны герб дзядзькі Баршчэўскага, які, як вядома, стаў прататыпам шляхціца Завальні. Патрэбна больш дасканала археалагічная экспедыцыя для стварэння музея шляхціца Завальні...

Заканчылася імпрэза ў Беларускай тэатры “Лялька”. Была паказана пастаноўка “Загубленая душа” паводле твораў Яна Баршчэўскага.

Святлана ГУК

г. Віцебск

Сядзіба менскіх музаў

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1) з’яўляюцца ў нас новыя музейныя будынкі, ды яшчэ такога кшталту!

Мы трохі паблукалі па ім перад пачаткам імпрэзы — з дазволу гаспадыні, якія штораў доўга перабіралі амаль кілаграмовую звязку “незнаёмых” ключоў, каб адмакнуць чарговую анфіладу экспазіцыйных залаў.

Белыя мармуровыя лесвіцы; белыя дзверы; светлыя сцены; асляпляльна свежая стол; залацісты паркет; смяляна-чорныя кудзеркі дэкаратыўных рашотак; нешырокія акенцы, праз якія ў новым ракурсе бачацца фрагменты гарадскога ландшафту...

Небагата ўражанняў ад экскурсіі па яшчэ не заселеным доме? Пачкайце! Ужо ствараецца экспазіцыя першага паверха, і да канца года тут мае быць узноўлена поліфанічная атмосфера народных абрадаў, з батлейкай, скамарохаў. Спрычыняючыся да вытокаў беларускай музычнай ды тэатральнай культуры, наведнікі музея змогуць не проста “паслухоўваць лекцыі”, а досыць актыўна ўдзельнічаць у тэматычных экскурсіях, уяўляючы сябе ў ролях фальклорных персанажаў, стара-

даўніх відчынцаў ды музыкаў. З часам напоўняцца духам гісторыі ды подыхам сённяшняга мастацкага жыцця ўсе экспазіцыйныя залы.

А музыка ўжо нібыта справіла свае ўваходзіны ў новую сядзібу: чарадзейны голас флейты загучаў на пачатку імпрэзы, нібы вітаючы нараджэнне новай камернай канцэртнай залы з незвычайнай акустыкай, якіх так бракуе ў нашай сталіцы.

Зала і сапраўды цудоўная, незвычайная, з гістарычным фасадам будынка ў якасці... унутранай сцяны! Падчас аднаўлення дома выветлілася, што адзін з яго фасадаў быў калісьці замураваны, пазней знішчаная пажарам. Для рэстаўрацыі тут аказаўся ці не самы спрэчны аднавілі, на месцы колішняй прыбудовы наважыліся зрабіць зімовы сад. Але, улічыўшы спецыфіку музея, вырашылі ўрэшце стварыць залу — з “купалам” на ўзроўні высокага трэцяга паверха. Тут будуць іграць свае дыпломныя спектаклі выхаван-

цы Акадэміі мастацтваў, выступаць са справаздачнымі канцэртамі студэнты Акадэміі музыкі, тут змогуць ладкаваць вечарыны прафесійных выканаўцаў. Прыгожы дом зробіцца ўтульным асяродкам для беларускай культуры.

А пакуль у гэтай зале спраўлялі ўваходзіны дзве (ці, дакладней, — тры, калі ўлічыць і апякунку гісторыі) музы.

Імпрэзу вяла дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі Зінаіда Кучар. Са сваімі развагамі, паведамленнямі, зычэннямі выступалі прадстаўнікі ўстаноў, так або іначай прычыненых да падзеі. Сярод іх — намеснік міністра культуры РБ Валеры Гедройц, намеснік дырэктара Дэпартаменту па ахове культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Ігар Чарняўскі, генеральны дырэктар акцыянернага таварыства “Стары Менск” Мікалай Вадаў’януў, галоўны спецыяліст упраўлення ўстаноў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры РБ Сяргей Вечар, аўтар архітэктурнага праекта Уладзімір Старасцін.

Гаварылі пра неабходнасць давесці да ладу стварэнне музея, дзей-

Я адплаціў народу...

Для рэдакцыі штотыднёвіка "ЛіМ" было вельмі прыемна і ўдзячна атрымаць падарунак ад старэйшага беларускага мастака Яўгена Ціхановіча. Гэта — графічны партрэт Янкі Купалы, які для нашай рэдакцыі светла распачаў юбілейны год.

Яўгену Ціхановічу споўнілася дзевяноста. Калі ўсё, што створана мастаком за жыццё, сабраць на выставе, глядачы ўбачылі б вобраз складанай эпохі, актыўным удзельнікам якой быў Яўген Ціхановіч. Галерэя партрэтаў сучаснікаў, што ўвайшлі ў фонд беларускага мастацтва, вялікія і пампезныя палотны перыяды таталітарызму, развітога сацыялізму, сотні пейзажаў, наюрмортаў, графічных прац... Сёння многае з творчай спадчыны мастака захоўваецца ў музеях рэспублікі, шмат засталася ў пакоях кватэры, дзе ён жыў. Дзевяткі карцін знайшлі прытулак у прыватных калекцыях айчынных і замежных збіральных.

Яўген Ціхановіч пражыў складанае і няпростое жыццё. Праз два гады пасля паступлення ў Віцебскі мастацкі тэхнікум (1929 г.), быў выключаны як сын пісара на чыгунцы, царскага служачага. Для аднаўлення юнак дабраецца да Наркамсвету. Нязгода з метадамі навучання ў тэхнікуме, "палітгадзінамі", зададзенымі тэмамі прывялі яго да выключэння з камсамала. Тым не менш малады мастак заканчвае навучанне і неўзабаве становіцца сябрам Саюза мастакоў БССР. Яўген Ціхановіч шмат працаваў у той час, пісаў партрэты сваіх сучаснікаў. А ў 1935 г. перамог на конкурсе эскаізаў на мастацкім афармленні "Пісьма беларускага народу вялікаму Сталіну", прапанаваўшы зрабіць кудур з нацыянальнымі арнаментамі і малюнкамі па баках.

Бядою стаў арышт у 1937 г. цесця Яўгена Ціхановіча — выдатнага беларускага драматурга і рэжысёра У. Галубка. Разам з жонкай і трохме-

сячным сынам мастака выкінулі з прывіляванага дома, сакратар партарганізацыі Саюза мастакоў прапанаваў яму кінуць сям'ю "ворагаў народа". Яўген Ціхановіч аджонкі Люсі Галубок не адмовіўся і даглядаў яе хворую да апошняга дня. Другою бядою мастака стала жыццё ў акупаваным Мінску, дзе Ціхановіч мусіў удзельнічаць у выставе, наладжанай нямецкімі ўладамі...

Яўген Ціхановіч пасля вайны таксама перажыў нямаля. Аж да 1981 г. не меў персанальных выстаў, не атрымаў нават звання заслужанага мастака рэспублікі і ўвогуле ніякіх іншых узнагародаў. Многія вялікія палотны падчас хрушчоўскай адлігі здымаліся з экспанавання, бо не адпавядалі напрамку на развясненне культуры Сталіна. У 60-я гады, калі пачалося адраджэнне на Беларусі, мастак у сваіх графічных мініяцюрах закрывае "белыя плямы" ў распрацоўцы нацыянальнай тэматыкі, якія ўтварыліся ў яго ранейшых алейных тэматычных кампазіцыях. Сёння на творчым рахунку мастака больш за 400 кніжных знакаў, дзе мастак падае вобразы беларускіх і агульнаславянскіх асветнікаў, нацыяналь-

ных герояў, дзеячаў культуры — Ф. Скарыны, К. Каліноўскага, Янкі Купалы, Якуба Коласа, У. Галубка, А. Міцкевіча, Ф. Шапэна — гэта далёка не поўны пералік асобаў, якія ўвасоблены ў эскібрысах Ціхановіча. Дарэчы, адзін з іх — партрэт Янкі Купалы — упрыгожвае сёння пакой галоўнага рэдактара "ЛіМ". Паказальны той факт, што ў 1972 г. у венгерскім горадзе Дунайварашы адбылася выстава эскібрысаў Ціхановіча, якую мастак пасля закрыцця падараваў гораду. З гэтай нагоды гарсавет абраў Яўгена Ціхановіча ганаровым грамадзянінам Дунайвараша, але ганаровы грамадзянін так і не пабачыў венгерскага горада.

Мастаку ўжо дзевяноста. Пайшлі з жыцця сын Генрых і ўнук Ян. Мастак напісаў гісторыю свайго жыцця, яму ёсць пра што распавесці. Але не мае магчымасці выдаць гэты рукапіс. Але захоўвае бадзёрнасць, з задавальненнем сустракаецца з сябрамі і верніц у будучыню.

Н. Ш.

На здымках: мастак Я. ЦІХАНОВІЧ; партрэт Янкі Купалы.

Летапісец сваёй эпохі

Беларуская літаратура адзначыла чарговы, вельмі значны юбілей — 100-годдзе з дня нараджэння выдатнага беларускага празаіка Міхася Зарэцкага. З гэтай нагоды адбыліся вечарына ў бібліятэцы Дома літаратара, якую ладзілі Саюз беларускіх пісьменнікаў і Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. У музеі да гэтай даты была адкрыта выстаўка. На вялікі жаль, матэрыялаў захавалася вельмі мала, але можна было ўбачыць каштоўныя музейныя экспанаты — арыгінальны фотаздымак маці пісьменніка, прыжыццёвыя публікацыі ў часопісе "Полымя", самыя розныя выданні на беларускай і рускай мовах знакамітага рамана "Вязьмо". Частка матэрыялаў (лямпя з хаты родных пісьменніка, пад якой Міхась Зарэцкі пісаў свае знакамітыя раманы, калі прыязджаў у госці да сваякоў; выданні таго

часу "Голы звер", "Бацькаў сын", у тым ліку і адно з маладнякоўскіх — "Пела вясна") прадстаўлена на літаратурна-мастацкай выставе "Покліч", якая распавядае пра літаратурны працэс на Беларусі ў 20—30-я гады.

На юбілейную вечарыну прыйшлі гімназісты, школьнікі, навучэнцы ліцэя БДУ. Безумоўна, гэта сустрэча была не толькі цікавай, але і карыснай, асабліва для падрастанчага пакалення, бо вывучэнне сваёй спадчыны — адзін са шляхоў да выхавання нацыянальнай свядомасці.

Вечарыну адкрыў намеснік старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Навум Гальперовіч. З цікавым дакладам "Праўда — герой яго твораў" выступіў вядомы літаратуразнаўца Міхась Мушыньскі. Родных пісьменніка — дачку Радаміры Міхайлаўны і яе сям'ю — прадставіў супрацоўнік музея Міхаіл Пратасевіч, чалавек, які

стаяў ля вытокаў выставы "Покліч", які знаёмы з роднымі рэспрэсраваных пісьменнікаў, прапусціў праз сваё сэрца іх боль і гора. Сёння на экспазіцыі можна ўбачыць каштоўныя матэрыялы, якія прайшлі праз рукі Міхаіла Іванавіча і якімі ганарыцца літаратурны музей. З вялікай павагай і цікавасцю слухалі госці ўспаміны Радаміры Міхайлаўны. Размова з жывым сведкам мінулага дапамагае ўвайсці ў гістарычную эпоху, зразумець той час. Прыемна было паслухаць на сустрэчы і вядомы гурт "Мінскі гармонік", яшчэ раз захапіўца беларускай песняй лірыкай.

Хочацца спадзявацца, што кожная сустрэча з мінулым, са сваёй спадчынай дае магчымасць моладзі належным чынам ацаніць тое, што адбывалася раней. Безумоўна, у кожнага новага пакалення сваё разуменне часу, але, як казаў пазт Аляксей Рэзанав, "чым далей ад сваіх вытокаў, тым бліжэй да іх разумення".

Вольга ГУЛЕВА

насьць якога сёння развіваецца на базе яго філіі: Гасцёўні У. Галубка, што ў Траецкім прадмесці, музеі І. Буйніцкага, Убельскага музея С. Манюшкі, палацавага комплексу сядзібы Агіньскіх. Нельга дапусціць, каб наваселле расцягнулася на дзесяцігоддзе! Нягледзячы на фінансавыя цяжкасці, трэба паспрыць раскрыццю навуковага, творчага, арганізатарскага патэнцыялу таленавітых прафесіяналаў-музейшчыкаў, падзяржаўнаму падтрымаць усабленне распрацаванай канцэпцыі новага цэнтра культурнага жыцця сталіцы і ўжо да канца 2002 г., адпаведна пастанове калегіі міністэрства стварыць экспазіцыю 1-га паверха. Дом пачне напайняцца жыццём, людзьмі, справа пойдзе лягчэй.

Дырэктар музея Зінаіда Кучар патлумачыла няпростасць гэтай справы. На жаль, беларусы пазней за іншыя народы зразумелі значэнне музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры. Рашэнне наконт стварэння такога музея з'явілася ў нашай краіне запознена. І ў выніку склалася дзіўная сітуацыя: экспанаты, якія паводле сваёй спецыфікі павінны належаць менавіта новай "сядзібе музея", даўно аселі ў іншых фондах. І нават калі там яны схаваныя ад вачэй наведнікаў, закон аб музеях і музейным фондзе не дае магчымасці атрымаць тыя экспанаты ва ўласнасць маладой установы.

Тым не менш, за 12 гадоў сваёй працы сабрала 14 тысяч т. зв. "адзінак захавання". Гэта, як заўважыла З. Кучар, значыць, што ў афармленні залаў (іх аздабу зробіць вядомы мастак Уладзімір Крываблоцкі, Пятро Драчоў) працэнтаў на 70 можна разлічваць на ўласную калекцыю. Астатняе ж, паводле дамовы, дадуць для часовага экспанавання са сваіх запаснікаў іншыя музеі, для якіх музычна-тэатральныя каштоўнасці не лічацца вызначальнымі.

Віншавальная цырымонія з уручэннем падарункаў навасельцам уражвала: прыйшлі калегі, кіраўнікі ці не ўсіх мінскіх музеяў, вядомыя дзеячы культуры, мастацтва... Галасістыя званочкі-шархункі, аўтэнтычныя ручнікі, фотаздымкі, даведаныя выданні, гістарычныя афішы ды праграмкі, — усё гэта прыдасца да будучай экспазіцыі. Мэта яе — аднавіць, захаваць і наоў абудзіць тыя эмоцыі, якія зведаль глядачы легендарных спектакляў, перажылі наведнікі гістарычных канцэртаў.

У новым доме і музэям, і людзям будзе утульна.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: будынак музея; выступае намеснік міністра культуры Беларусі В. ГЕДРОЙЦ.

Фота М. ПРУПАСА

з Турцыі

Менш за тыдзень застаецца чакаць мінскай публіцы сустрэчы з турэцкімі «зоркамі». 31 студзеня яны выступяць у спектаклі «Кармэн» Нацыянальнага тэатра оперы Беларусі. Гэта ўжо знаёмы мінчукам тэнэр Хакан Айсеу, дырэктар Дзяржаўнага тэатра оперы ў Ізміры, а таксама мецца-сапрана Жаклін Чаркчы — салістка Стамбульскага тэатра оперы ды барытон Гёхан Коч, які сёння выкладае на кафедры опернага мастацтва Ізмірскай дзяржаўнай кансерваторыі. Нашы госці паўстануць у абліччы галоўных персанажаў найвядомай оперы Ж. Бізэ: Хазэ, Кармэн ды Эскамільё. Дырыжыраваць спектаклем «Кармэн» будзе Мікалай Калядка. Выступленне турэцкіх спевакоў на беларускай опернай сцэне адбудзецца дзякуючы садзейнічанню пасла Турцыі ў Рэспубліцы Беларусь сп. Шуле Сайсал.

АБСЯГІ ГОМЕЛЬШЧЫНА...

Помнік салдатам

На Гомельскім заводзе "Цэнтраліт" працуюць кваліфікаваныя майстры скульптурнай справы. Менавіта тут выраблены манумент апалчэнцам і падпольшчыкам абласнога цэнтра, якія аддалі жыццё ў барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Рабочыя "Цэнтраліт" прымалі ўдзел і ў стварэнні мемарыяльных дошак у гонар слаўных землякоў. Цяпер умельцы прадпрыемства выконваюць новы заказ. Гэта помнік воінам-інтэрнацыяналістам з Жыткавіцкага раёна, якія загінулі ў Афганістане.

Пейзажы геолога

Аляксандр Гайлевіч скончыў геалагічны факультэт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сваю працоўную дзейнасць звязваў з беларускім Палесsem, яго маляўнічай прыродай. Сэрцам і душой адчувае Аляксандр паэтычную прывабнасць тутэйшых мясцін. Свае пачуцці А. Гайлевіч выказвае ў жывапісных пейзажах. Зараз выстава ягоных палотнаў адкрылася ў абласным Цэнтры народнай творчасці.

За акіяны

Талентаў на Палессі — мора! Нараўляншчына — не выключэнне. Тут існуе Цэнтр рамёстваў. Яго майстры экспанавалі свае творы на самых розных выставах. Сярод прызнаных умельцаў і 13-гадовы Сяргей Юркоўскі, які ўжо мае дыплом за выбары з саломкі і інкрустацыі. Творчасцю хлопца зацікавілася дэлегацыя з амерыканскага штата Алабама, якая наведвала Нароўлю. Такім чынам некалькі работ Сяргея адправіліся за акіяны.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

МАГІЛЁўШЧЫНА...

Храм вяртаецца вернікам

Чавускі райвыканкам прыняў рашэнне аб вяртанні мясцовым вернікам будынка Свята-Нікольскай царквы ў вёсцы Благавічы, у якім апошнім часам размяшчаўся сельскі Дом культуры. Свята-Нікольскай царкве, якой у 2003-ім споўніцца 100 гадоў, патрэбны зараз сур'езны капітальны рамонт. Да таго ж, за дзесяцігоддзі дзяржаўнага бязвер'я ўсе царкоўныя каштоўнасці і рэліквіі беззваротна зніклі. Колькі спатрэбіцца сродкаў на аднаўленне царквы, пакуль невядома. Але вернікі Благавічаў ужо збіраюць грошы. Дарэчы, старажылы ўспамінаюць, што Свята-Нікольская царква ў свой час будавалася менавіта на ахвяраванні праваслаўных прыхаджан.

Прэм'ера лялечнікаў

Пасля навагодніх святаў Магілёўскі абласны лялечны тэатр парадаваў маленькіх глядачоў яшчэ адной прэм'ерай. Зараз на тамтэйшай сцэне ідзе спектакль "Дзікія лебедзі" ў пастаноўцы народнага артыста Украіны Сяргея Яфрэмава і заслужанай артысткі Украіны Элеаноры Смірновай. Спектакль пастаўлены па п'есе Іны Заграеўскай, напісанай па матывах казкі Андэрсана. У лютым Яфрэмаў працягне работу з Магілёўскім лялечным тэатрам. А ў траўні артысты адзначыць 25-годдзе тэатра.

У гонар Шашалевіча

У Краснапольскай раённай бібліятэцы адбылася ўрачыстая вечарына, прысвечаная 105-годдзю з дня нараджэння драматурга Васіля Шашалевіча. Да гэтай даты мясцовыя бібліятэкары падрыхтавалі і выдалі пяты бібліяграфічны даведнік "Літаратурныя імёны на карце Краснапольшчыны". Васіль Шашалевіч нарадзіўся ў мясцовай вёсцы Мхінічы. Пасля заканчэння настаўніцкага інстытута працаваў на радзіме, а ў 1918 годзе разам з братам Андрэем заснаваў тэатр, які і да гэтага часу працуе ў раённым Цэнтры культуры і волнага часу, носіць званне "народны". Шашалевіч — аўтар п'есе "Сімфонія гневу", "Змрок"... У 35-ым "Сімфонія гневу" была пастаўлена ў Мінску. А праз год драматург трапіў у жорны сталінскіх рэпрэсій, загінуў у лагерах дзесьці на пачатку 40-ых. Рэабілітаваны пасмяротна.

Аляксей ПЯТРОВІЧ

БРЭСТШЧЫНА...

Пабудуйма святыню талакоў!

Як паведамляе брэсцкі краязнаўца, вядучы спецыяліст па ахове гісторыка-культурнай спадчыны мясцовага райвыканкама Леанід Несцяруч, распачата будаўніцтва мемарыяльнай капліцы на Крупчыцкіх палях пад Жабінкай. Гэтка адзіная на Беларусі святыня ўшануе памяць паўстанцаў, якія загінулі ў 1894 годзе падчас паўстання Касцюшкі. Ініцыятары ўзвядзення своеасаблівага помніка — Брэсцкі фонд Тадэвуша Касцюшкі і ўпраўленне культуры райвыканкама. Аўтары праекта — мясцовыя архітэктары. Складзена неабходная дакументацыя, вызначана падрадная будаўнічая арганізацыя. У вёсцы Чыжэўшчына ўжо распачаты будаўнічыя работы — закладзены падмурак будучай святой капліцы.

Помнік будзе ўзводзіцца з дапамогай самых розных крыніц фінансавання: ад камерцыйных да дзяржаўных. Жабінкаўскі райвыканкам з гэтай нагоды адкрыў спецыяльны рахунак. Пабудуйма святыню разам!

НАШ КАР.

ВІЦЕБШЧЫНА...

Коласаўцаў ведае свет

Прэмія "За духоўнае адраджэнне" для дырэктара Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа Рыгора Шацько невыпадкава была прызначана ў намінацыі "За міжнародныя творчыя сувязі". Летась тэатр пабываў з гастроліямі ў Італіі, Польшчы, Малдове, Шатландыі, Маскве. На гэты год коласаўцаў запланавалі дзевяць прэм'ер. Натуральна, працягнуцца і замежныя паездкі.

Выпраўлена недарэчнасць

Да мошчаў Святой Еўфрасінні ў Полацку вернікі заўжды спраўлялі крыжовы ход па вуліцы Міхаіла Фрунзе. Нядаўна мясцовы гарсавет нарэшце выправіў недарэчнасць і перайменаваў вуліцу ад галіванаўня ад яе завулку імя Фрунзе ў імя Еўфрасінні Полацкай. Імя адгальмянага рэвалюцыянера пакінулі толькі аднаму завулку.

"Бешанковіцкі прычал"

У Віцебску выйшла яшчэ адна кніга пад рэдакцыяй паэта Аляся Бабаеда "Бешанковіцкі прычал". У ёй сабраны творы як вядомых прафесійных пісьменнікаў, так і маладых літаратараў — людзей розных прафесій. Сяргей Законнікаў, Барыс Беляжэнка, Уладзімір Асокін, Наталля Галавач, Рыгор Галкоўскі, Любоў Грыгаровіч, Галіна Ханяк... Іх аб'ядноўвае маладая радзіма — бешанковіцкая зямля, а таксама любоў да літаратуры.

Святлана ГУК

Прэзюмпцыя віноўнасці

Амаль чатыры гады я праходжу паўз невялікі двухпавярховы катэджык, які стаіць на вуліцы Румянцава пад нумарам 4. Тут пабудаваная будка для міліцыянта, які вартуе "аб'ект". Часам яму надакучае сядзець, і ён (ці яны, бо тут працуе кругласутачная варта), разам з ахоўнікамі польскага пасольства вядуць размовы пра жыццё-быццё. Іхняя зарплата ім не падабаецца — малая. Адночы я пацікавілася — якая? Замоўклі. Гэта — не для "пастаронніх". Але "свяшчэнную" таямніцу разгадаць не складана — у два разы вышэйшая за заробак лімаўцаў, якія праз дарогу нясуць сваю "варту" — рыхтуюць чарговы нумар газеты.

Міліцыянт вельмі пільны — калі аднойчы я напрасіла дазволу зайсці ў "аб'ект" пад нумарам 4, яны толькі што не настаўлялі на мяне сваю зброю, бо я — тая ж "пастаронняя", а ім сюды хадзіць "не пазволено". Будынак відавочна разбураецца — як вядома, сцены саграе толькі чалавечае цяпло, а ў пакінутым доме, як кажа народнае павер'е, пасяляецца "нежыць".

А між тым тут больш за трыццаць гадоў была пісьменніцкая паліклініка, адсюль ехалі да хворага Максіма Танка і клапаціліся пра нямоглых Пятруса Броўку ці Івана Мележа. Гэты дом беларускае аддзяленне Літаратурнага фонду СССР атрымала не проста так. Вось што піша былы старшыня Літфонду А. Жалязоўскі: "Камандуючы ЧБВА генерал Трацяк, па просьбе І.П. Шамякіна і добразычлівага стаўлення Машэрава перадаў памяшканне дзіцячага сада акругі пад пісьменніцкую паліклініку. Перадача ажыццявілася не як купля-продаж на юрыдычнай аснове, а як — з балансу на баланс прымітывным актам, напалову напісаным ад рукі на адной старонцы за подпісам некага з ЧБВА і колішняга дырэктара Літфонду. Белліфонд пры гэтым заплаціў праз Літфонд СССР ЧБВА вялізную суму — 85 тыс. руб."

Садок пераехаў у новы дом, а пісьменнікі, зноў жа за свае грошы, купілі абсталяванне і сталі ўтрымліваць сваю паліклініку.

Факт *оплаты* пацвярджае народны пісьменнік Беларусі Іван Пятровіч Шамякін, які ў той час быў кіраўніком Саюза пісьменнікаў.

Калі б быў суд, то ён усё роўна мусіў бы заслухоўваць *сведкаў*. Ды адбірала (увесь час у камп'ютэры выскоквала слова "абірала") — дзяржава. Тая, якая летас узнагародзіла І. Шамякіна ордэнам Айчыны, але прыслухоўвацца да ягоных слоў не захачела.

Ды нават да суда ў гэтым выпадку не дайшло — проста *загадалі* А. Жалязоўскаму аддаць усе дакументы на дом. Ён і аддаў.

Пытаюся — чаму? Чым цябе, Анатоль Пятровіч, так узялі? На які кручок зачэпілі? Маўчыць, апускае галаву...

Гэты дом васьм ужо 4 гады мог бы служыць тым, на чые грошы ён быў выкуплены (Літаратурны фонд СССР існаваў за кошт адлічэнняў з надрукаваных кніг, а некаторыя, як, напрыклад, творы таго ж Івана Пятровіча, друкаваліся мільённымі тыражамі і давалі вялікі прыбытак як дзяржаве, так і Літаратурнаму фонду. Прыбытковым быў яго тыраж вышэй за 10 тысяч, а яго (і значна большы) мелі ўсе беларускія аўтары, якія друкаваліся ў Маскве. У Мінску ж першыя кніжкі паэтаў і празаікаў прыбытковымі не былі, ды іх "пакрывалі" тыражы класікаў. Так што пісьменнікі ў большасці самі зараблялі на хлеб і да хлеба. У большасці — таму што былі, вядома, і тыя, хто бегаў у ЦК і "выбіваў" свае сумныя шэрыя кніжкі, якімі душылі "Белкнігу" і бібліятэкі.

Ва ўсёй гэтай гісторыі канфіскацыі асноўнае вось што.

З намі абышліся як з ворагамі. Пад увагу не прымалася нічога — ні тое, што дом № 4 па вуліцы Румянцава болей за трыццаць гадоў служыў пісьменнікам. Ні тое, што ў рэшце рэшт некаторыя дакументы знішчаныя самімі ўрадавымі ўстановамі ("по истечении времени хранения")

Шкумталі былі паліклініку з асалодай. І ляцелі ў кучу медыцынскія картачкі, нахабна выстаўляючы ўсім, хто там усталяваў "новы парадак", пісьменніцкія хваробы, дыягназы, усе іхнія балаячкі. Хто мог, ратаваў таямніцы сваіх нырак і вантробаў, хто не змог прыехаць — прасіў іншых хоць знішчыць тыя картачкі, бо ёсць жа звычайная прыстойнасць у абыходжанні з людзьмі, тым больш з тымі, хто стварае духоўны фонд краіны!

Але — ці ёсць яна, гэтая прыстойнасць? Калі дакументы на паліклініку яшчэ маглі

хаць б аспрэчвацца, то факт валодання Домам літаратара, здавалася б, не выклікаў аніякага сумнення — занадта шмат слядоў засталася, у тым ліку і водгукі прэсы. Але рашэнне суда, які адмовіў нам у праве ўласнасці, — проста феноменальнае. Нагадаю яго ўсім, хто трохі забыўся, а хто і не ўнік у гэты "працэс мінулага стагоддзя". Які, на жаль, так і не быў належным чынам асветлены ў друку.

Наваселле ў Доме літаратара было прымеркавана да адкрыцця VII з'езда Саюза пісьменнікаў, якое адбылося 11 мая 1976 года. Ва ўступным слове народны пазт Беларусі Пятрусь Броўка адзначыў: "Мы адкрываем яго (з'езд. — В.І.) у новым доме, які з'яўляецца пэўным падарункам з боку ЦК КПБ і ўрада рэспублікі".

Пэўным — таму што будаваўся ён на сродкі пісьменнікаў, якім, канешне, спрыяў урад — выдзеліў зямлю пад будаўніцтва, тармасіў будаўнікоў. Дарэчы, начальнік СУ-10 В. А. Кавалёў у лісце ад 16 студзеня 1997 г. піша: (гэты і іншыя дзяржаўныя дакументы на мове арыгінала): "Строительное управление №10 стройтреста №4 сообщает, что финансирование строительства "Дома Литераторов" по ул. Фрунзе осуществляло Белорусское отделение Литфонда СССР. "Вось акт Мінгарбанкама: "Союзу писателей БССР — АВИЗО № 388. 29.VII.76 г. — УКС Мингорисполкома передаёт безвозмездно на Ваш баланс Дом литератора". А што тычыць сродкаў, на якія ён пабудаваны, то нават Вышэйшы суд гаспадарчы суд у сваім заключэнні ад 28.10.97 г. піша наступнае: "В представленных материалах имеется технический паспорт от 10 июня 1976 года, выданный Бюро технической инвентаризации г. Минска, в котором указано, что владельцем нежилого здания по ул. Фрунзе, 5 является Правление Союза писателей БССР.

Однако суд считает, что "указанный документ не является правоустанавливающим документом, подтверждающим право собственности истца на здание "Дом литераторов", так как в нём ведётся речь только о праве владения зданием, но не о праве пользования и распоряжения, которыми обладает собственник".

Не ведаю, дзе нарадзіўся суддзя Н.Д. Мадудзін, ці спецыяліст — юрыскансультант Пальнікава Г.І., ці начальнік упраўлення Сцяпак А.І. Якіх пазтаў яны чыталі, якія духоўныя каштоўнасці спавядалі. Ці думалі яны пра тое, што такое для судзілі пісьменнікі... Ведаю толькі — яны судзілі і абаранялі, вядома ж, не "пісакі", а магутнага "ОТВЕЧНИКА", што ўзначальваўся і ў тыя часы тым жа І. Ціцянковым (які летас раптам стаў лаборантам свабоды і дэмакратыі), а менавіта — Упраўленне справам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. У гэтай справе яны абаранялі нават не само канкрэтнае ўпраўленне, а на маю асабістую думку, права моцнага перад слабейшым, права на ПРЭЗУМПЦЫЮ ВІНОЎНАСЦІ ў дачыненні да пісьменнікаў.

А як іначай зразумець гэты "выверт"? СБП — аказваецца, уладальнік? Але вось карыстацца сваёй уласнасцю, распараджацца ёю — не можа. За яго гэта робіць "чужыя дзядзі", якія лепей разумеюць, як распараджацца "владельцамі" і іхняй маёмасцю, колькі плошчы ім можна пакінуць.

Міжволі напрошваецца аналогія з паслярэвалюцыйным часам. Пасля канфіскацыі ў імя "трудовага народа" ўладальнікам, бывала, пакідалі колькі пакояў. Здаецца, унучцы Рэпіна выдзелілі куток у Здраўнёве — сядзібе, к у л е н а й яе вялікім дзедам...

З імі, "буржуямі", таксама абыходзіліся з пазіцыі прэзюмпцыі віноўнасці...

Але ў чым жа мы так завінаваліся? Выступалі і выступаем супраць таго, што здавалася няправільным, недапушчальным — пагарда да нацыянальнага, занябанне спадчыны, закрыццё беларускіх школ? Дык гэта — наша законнае права, права творцаў, адзіная зброя якіх — Слова. Сярод нас няма, наколькі я ведаю, ніводнага, хто займаўся б палітычнай дзейнасцю ў прамым сэнсе гэтага слова — гэта значыць з імкненнем узяць уладу, нейкае высокае крэсла. Наадварот — большасць бязьвіц ад гэтых крэслаў, як ад маравой пошасці. Наша ўлада — гэта чалавечае сэрца, сэрца нашага народа. А тое, што пісьменнік падтрымлівае таго ці іншага палітыка, — гэта таксама не злачыства, а гарантаванае Канстытуцыяй права кожнага мець, апроч іншага, і сваю палітычную пазіцыю. Ды, зрэшты, няўжо і простая пазіцыя годнасці, прыстойнасці, перайсці якую мы проста не маем права, — гэта недапушчальная раскоша ў сённяшнія часы?!

Няўжо ўлады будуць і далей бурыць і так ужо амаль раскіданае гняздо беларускіх пісьменнікаў? Пісьменнікаў, якія ў кож-

най краіне па праве лічацца х р ы б т о м дзяржавы, калі яна — нацыянальная, калі яна хоча быць вольнай і незалежнай.

Няўжо і далей будзе гаспадарыць права моцнага, права несвабоды, права гвалту? ПРЭЗУМПЦЫЯ ВІНОЎНАСЦІ ?!

Дарэчы, менавіта з гэтых пазіцыяў была ў тым жа неспрыяльным 1997 годзе напісаная і дамова паміж Саюзам пісьменнікаў і новымі гаспадарамі (праўда, нас хаця назвалі "Основными пользователями". Як з гэтымі "пользователями" абыходзіліся напачатку, я пісала ў папярэднім артыкуле).

З гэтай дамовай вынікае і тое, што "основной пользователь" в установленном порядке оплачивает коммунальные услуги и расходы по содержанию здания". Гэта значыць, што, калі перапыняецца бюджэтнае фінансаванне (а менавіта з яго аплачваліся гэтыя гады камунальныя паслугі), то былыя гаспадары могуць папроста "в одностороннем порядке" *выкінуць* з іхняга дома. Адкуль жа пісьменнікам браць грошы? Літаратурны фонд ледзь ліпіць (толькі некалькі месяцаў таму стварылі новыя, больш спрыяльныя ўмовы гаспадарання для творчых саюзаў, ды і як у сённяшніх умовах зарабляць літаратурай?)

Сённяшнія рэаліі жыцця Саюза пісьменнікаў пакуль што такія: два будынкі ў цэнтры сталіцы васьм ужо амаль чатыры гады як адабраны і перапынена фінансаванне, якое было хаця нейкай кампенсацыяй за *адобранае*. Людзі, якім не заплацілі за працу. Адсутнасць тлумачэння, на падставе якога адбылося *раптоўнае* перапыненне фінансавання.

І Дом літаратара, арэнда з якога ідзе "дзядзям", і пусты дом, які вартуе кагорта міліцыянтаў — гэта няспраўджаныя літаратурныя праекты, паездкі да чытача, не выдадзеныя кніжкі, і многае іншае, чаго за гэтыя гады не атрымалі літаратары.. Гэта, урэшце, і пахаванні, якія Саюз пісьменнікаў ужо не можа забяспечыць матэрыяльна. І колькі мы перажылі пасапраўднаму трагічных сітуацый, калі паміралі адзінокія, без дзяцей і родзічаў творцы!

Пісьменнікі апошнім часам паміраюць так часта, што міжволі складаецца ўражанне, што яны навяперадкі імкнуцца ў іншы свет, больш ласкавы і прыязны, чым сённяшняе рэчаіснасць. 58 (не, я павінна напісаць гэта словамі — пяцьдзесят васьм!) творцаў памерлі за тры з паловай гады. Больш чым дзiesiąт частка нашага саюза! Такого сапраўды не было за ўсе папярэднія гады.

І толькі на Чарнобыль, толькі на дрэнную экалогію гэта не спішаш. Прычын тут шмат. Назаву адну, але, на маю думку, істотную. Гэта — чыйнае сэрца пісьменніка, якому асабліва горка і балюча за родную мову, за будучыню свайго народа (я не бяру пад увагу кар'ерыстаў, прыстасаванцаў і т.п.) — фактар, які не ўлічваецца ні ў якіх статыстычных даследаваннях. Але ён ёсць. Ёсць і пэўная базабароннасць перад жыццёвымі рэаліямі, перад хамствам і агрэсіўнасцю. Кожны з нас ведае, як цяжка падчас выходзіць са свайго Сусвету (а толькі гэтая настроенасць на высокае, духоўнае і дазваляе нам пісаць), для таго, каб неяк уладкаваць свой побыт, бо ўсе мы жывём у свеце фізічным, матэрыяльным, які, бывае, захоплівае ў палон нават самых моцных духам. Пытанне ў тым, *наколькі* захоплівае. І тут я хачу прывесці ліст, які мне перад з'ездам прыслаў нехта В.Ш. з Дзяржынска (калі нехта захоча яму адказаць, то яго адрас у рэдакцыі). Я даю яго цалкам, не мяняючы ні коскі, бо тут ёсць шмат чаго для роздуму над тым, як нас усё яшчэ ўспрымаюць нашыя дасведчанія ў многіх сакрэтах унутранага пісьменніцкага жыцця чытачы..

"Шаноўная Вольга!
Даруйце мне, гэты ліст Вас расчуліць, усхваляе, тым не менш...Хачу выказаць меркаванні і думкі напярэдадні майскага з'езда Саюза Пісьменнікаў.

... Геніі нараджаюцца — аксіёма. Так было, ёсць і будзе. Пры любой уладзе яны жывуць і творча. Яны не маюць дачынення ні да ўлады, ні да Бацькаўшчыны (гэтае слова падкрэслена чырвоным алоўкам. — В.І.), ні да творчага саюза. Геніі (прароки) не співаюцца. Перачытайце Біблію, каб іншы раз пераканацца ў гэтым. Ніводзін пісьменнік не піша "пад сябе". Прэмія — занадта незразумелая рэч для прарока!. Каштоўнасці — агульначалавечыя, глабальныя. Тыя, аб якіх некалі казаў Хрыстос. А каб гэтыя каштоўнасці мелі цану, трэба шмат чым ахвяраваць. Хацелася б каб у Вас вочы

зрабіліся жывымі, а вушы вельмі працуюць. Перачытайце ўважліва Евангелле ад Яна. Яно асаблівае і вельмі на сэрца кладзецца.

Вы ўзначальваеце Саюз, які шматкуе сапраўдны талент. Клані Вашага Саюза — нонсэнс. Калі літаратары з "Радзімы Я. Коласа" змагаюцца з мінскай групай, то што гэта? А "радзіма" Гілевіча? А "зямля" заходнікаў?

Саюз, народжаны пры дыктатуры, атэмізе, у часы панавання страху, мусіць быць рэфармаваны. На сённяшні дзень Саюз пісьменнікаў не мае аніякай рэальнай улады і незалежнасці. Рэформа пісьменніцкай суполкі — у адкрыцці новых літаратурных газет, часопісаў, выдавецтваў. Абуджайце цікавасць чытача добрымі глыбокімі творами, цеплынёй радка. Святым радка. Пішыце аб вечным на роднай мове — у гэтым і ёсць служэнне свайму народу, і мова ўрацеўца. Літаратура (як, дарэчы, і музыка, жывавіс) дараванне Божае, а не праца дзеля санаторыя, месца адпачынку, працоўнай кніжыцы...

Поспешай Вам!
19.04.2001г.
В.Ш."

Ліст гэты, вядома, у шмат чым спрэчны і надта ідэалістычны (стварыць новыя выдавецтвы лёгка толькі на паперы). Але тут ідзе гаворка таксама і аб *несвабодзе* пісьменніцкага Саюза. І мае артыкулы таксама аб гэтым жа.

Аб *несвабодзе* фізічнай. Духоўнай. Душэўнай.

І аб тым, на якіх асновах рэфармуецца наш саюз (а гэты працэс, можа, і не надта заўважаны намі ж, ідзе, хочам мы таго ці не. Час усё роўна пацягне нас за сабой, калі мы не здолеем усё ж хаця на мікрон апырджваць яго. Так валок ён язычнікаў у хрысціянства, так цягнуў ён у нябыт народы, якія не змоглі адстаяць сябе).

У нас якраз гэты ж самы час. І перад кожным стаіць пытанне — як жыць, чым кіравацца ў няпростых сітуацыях — у акружэнні, па канцэпцыі Л.Лыча, "рускамоўнай большасці". З непрыязнасцю прэсы, якая, здавалася б, павінна быць нашай натуральнай саюзніцай, але, паколькі не зазірае ў беларускамоўныя часопісы, то і на слых не ведае нават лепшых (не кажу аб проста добрых і цікавых) пісьменнікаў краіны, у якой жыве (чаго варты, напрыклад, адзін "Учительский опрос" у "Комсомольской правде" ад 11 студзеня г.г. і выказванні І. Тумаша аб беларускай літаратуры, пададзеныя з яўнай сімпатыяй да "генія", што "обличает аборигенов".) З літаратурным невуцтвам маладых беларускіх філолагаў. З катастрофічным станам мовы, пішучы на якой, ты выглядаеш у вакач вялікай часткі нашай абруселай моладзі, не кажучы ўжо пра чыноўнікаў "мясцовай гадоўлі", нейкім піткантрапам, дыназаўрам, якому месца няма нават у музеі...

І, нарэшце, з той самай "прэзюмпцыяй віноўнасці" за ўсё, у чым мы вінаватыя і невінаватыя — за "папсу" ў клубах і рэстаранах, за амаральнасць і агрэсіўнасць грамадства. За варажасць і насцяржанаць улады. За...за... за...

Але — зямля ўсё-ткі круціцца. Столькі разумных, таленавітых, адукаваных людзей, што сёння лічацца сябрамі Саюза беларускіх пісьменнікаў, павінны нарэшце стварыць *сваё ўласнае асяроддзе*, прыцягальнае для грамадства. Каб выжыць і духоўна, і фізічна.

Мне тэлефануюць тыя, каму ёсць што прапанаваць, каму неабяковы наш саюз. І гэта важна — што Алякс Рыбак і Лідзія Савік выказалі жаданне працаваць літкансультантамі на грамадскіх пачатках, што Леанід Маракоў прапанаваў пры патрэбе выкарыстоўваць яго машыну, а Анатоль Белы — свой офіс. Ёсць і іншыя прапановы. Але пра ўсё гэта — у наступнай размове, якая будзе доўжыцца, пакуль мы не атрымаем ад улады чэўрага адказу на пастаўленыя пытанні, у тым ліку і аб вяртанні нашай уласнасці. Думаю, яе працягнуць самі пісьменнікі — і не толькі з нашай краіны, але і тыя, хто сочыць за падзеямі ў Беларусі, хто паважае нашых творцаў, хто перакладаў нашыя творы.

І хто ў будучым — я веру ў гэта — будзе перакладаць іх, і, натуральна, чытаць, таму што калі будзе краіна, то будуць і творцы...

Вольга ІПАТАВА,
старшыня Саюза беларускіх
пісьменнікаў

— А хто там не ідзе?
— Ну гэтыя, як іх... беларусы?
Відаць, не з Купалы...

У дадзенага артыкула няма ні канца ні пачатку. І чытаць яго раю адпаведна: урыўкамі і з любога месца, выбарачна і похапкам, нашча і для ўзбуджэння гэтай здаровай нацыянальнай злосці. А можна і ўвогуле не чытаць, асабліва калі не вельмі цікавіць канчатковы вынік таго, што распачаў калісьці Бог на Вітаўтавай зямлі. Тым больш, што званы "ліцьвінавед" акадэмік Карскі ледзь не век таму ў сваёй капітальнай аднайменнай працы надта пераканана ўсё ўсім растлумачыў...

Мы ўсе — персанажы быкаўскай прозы. Жыццё на гэтай зямлі ніколі не было празрыстым, вясёлым і лёгкім. Мы прагнем экстрамальных умоў, пікавых сітуацый, пастаянна мяжам паміж кепскім і вельмі кепскім. У адваротным выпадку драбнеюць жыццёвыя мэты, псеўда святаўспрымання. Літаратура, набліжана да жыцця (ці жыццё, набліжана да літаратуры?): кроў, снег, бруд, Сотнікаў, Агееў і Пшанічны, падзвіг, здрада, абеліск і бясконцы жураўліны крык па недасягнутым і няспраўджаным. Доўгатэрміновая барацьба з сабой. Да самазнішчэння. Пад бурныя апладысменты і ўхвальныя воклічы вельмі зацікаўленых, якіх чамусьці больш, чым нас.

А мы, хто мы такія? Можам забіць за каня для апрацоўкі ўласных сотак, здоль-

нае як ніколі. Нас няма на мітынгах, маніфестацыях і ў пікетах. Мы тут, нас пакуль шмат, але нас няма. Сюррэалізм, уласцівы толькі для Беларусі. Мы, як трава, як снег, як птушкі і казулкі. Мы — частка прыроды, нетаропкі подых вечнасці. Калі раптам які катаклізм — усё знікне, а беларусы, недаацручаныя Чарнобылем, загартаваныя інтэграцыяй і бяскончымі пошукамі аптымальнай эканамічнай мадэлі гаспадарання, застануцца насуперак усяму. Як мох на трухлявым пні, як цвіль на магільным склепе. Хто сказаў, што мох не можа разважаць, нават філасофстваваць? А вось мітынгі з маніфестацыямі — авошкі мне! Законы прыроды — рэч нягнуткая. І не пра рэвалюцыю, не пра бунт, страшэнны і бязлітасны, тут гаворка, а пра звалюцыю, паступовую і павольную. Бясконцы шлях ад прымата да

БЕЛАРУСЫ

ХАРАКТАРЫ, НОРАВЫ, МІФЫ І РЭАЛЬНАСЦЬ...

ня знесці ўсё з уласнай хаты і праціць увобмірг, забыўшыся на сям'ю, але адначасова здатныя і аддаць апошняе, каб кагосьці выратаваць і ашчаслівіць, гатовы пісаць ананімкі і здраджваць, рваць на кавалкі таго, хто паквапіцца на чужое, і задарма аддаць сваё. Маўчым, калі трэба крычаць і гуртавацца, лём ручаямі слёзы, калі ўсе ў свеце смяюцца ды радуюцца, і баімся, баімся, баімся...

Словам, мы — нармальныя. Нармальныя ў той ступені, у якой нармальным з'яўляецца гэты вар'яцкі свет, дзе Бог і Д'ябал — два бакі аднаго медала пад назовам "За заслугі перад Айчынай". Застаецца высветліць, дзе тая Айчына і як да яе дацягнуцца.

Не, я не хачу жыць у краіне быкаўскіх персанажаў. Мне больш даспадобы прядуманы свет Караткевіча. Каханне, палымія інсургенты, налітыя сонейкам каласы, баявыя сякеры, мяса з нажа, віно па падбародку, цёплыя матчыны словы, шоўк валасоў любай жанчыны на тваіх засмяглых вуснах ды адзіная на ўсіх Праўда...

— Ты, жмінда чарнявая! Па-руску табе кажу: калі не дасі пляшку — заб'ю! — сусед знізу ў дзве гадзіны ночы вучыць жонку жыццю. У поўны голас і з вельмі актыўным ужываннем ненарматыўнай лексікі.

Сусед зверху маўчыць. Яны ніколі не пачынаюць разам. Яны паважаюць невынішчальную цягу кожнага выказацца, неадкладна, эмацыянальна і без перашкод. Балазе, беларусы заўжды ёсць што сказаць. Сусед зверху маўчыць. Дух гэткага карпаратыўнага ўзаемаразумення прафесійных выпівохаў. Ён пачне заўтра. З перасоўваннем мэблі і дзіцячым энкам да ранку. Я паміж імі, я — пасярэдзіне. Не сплю — слухаю. У мяне такая прафесія. Мне падабацца слова "жмінда". Як, зрэшты, і ў Барадуліна — "скупінда"... Знізу (ці зверху?) б'юцца талеркі. Я — на Беларусі. І мне цяжка. Што рабіць? Спрабаваў піць з абодвума. Не дапамагае.

Адам Мальдзіс у ПЭН-цэнтры абвясчае не безнаўмыснай напышлівасці: "Гістарычны момант! Не магу дацягнуцца да Быкава". І прыўдымаецца на дыбачках, намацаваючы на высокай паліцы асобнік з кніжнага стоса. Хвілінная барацьба за дзгласцо. Барадулін імкнецца дапамагчы. Але Мальдзіс, пераможна памахаваючы томікам, задаволена канстатуе: "Дацягнуўся!"

Дзяды-патрыярхі! А дзесьці побач, тут, на Беларусі, у Мінску — і Янка Брыль, і Ніл Гілевіч. З імі ўтульна, за імі — праўда і дабрыва. Яны не падвядуць, не схлусяць. На іх трымаецца зараз усё.

Сумленне Расіі пачало няўмольна знікаць пасля смерці акадэміка Ліхачова. Сумленне Беларусі жыве. Дай яму Бог!

Нас вельмі шмат у грамадскім транспарце. У сталічнай падземцы, тралейбусе, трамвай пачуццё локця ў гадзіну-пік адчуваль-

чалавека, ад цвілі да нацыі. Дасканаласць не мае мяжы. Як і дэградацыя.

Дык мо не народ спараджае нацыю, а нацыя ўзімае да належнага (чыгтай — чалавечага) узроўню народ? Ды толькі вось Гілевіч з Брылем для гэтага мала. Мала Барадуліна з Быкавым! Так, за іхнімі прамымі спінамі ды высокімі постацямі надзвычай утульна ды зацішна. Але жыццё трэба мацаць асабістымі рукамі. Гэта на расстрэл вядуць чарадой, а па праўду ідуць шэрагамі.

Многа нас! Мала нас! Цесна нам ды адзінока...

Дык вось, заўтра, спадарове, усе на Усебеларускі рэфэрэндум. Пытанне адзінае: "Хто мы, цвіль ці нацыя?" У выбары адказу просьба не вагацца!

Кажуць, у гомельскіх школах па 18 вучняў у класе. Старэем. За старасцю — маразм. За маразмам — вар'яцкае ішчасце пасіўнага жыццязуірання. У сталічнай "спальнай" Малаінаўцы, што ўшчыльную ўперлася ў аб'язную дарогу, становіцца пакуль больш-менш: у класах і па 40 школьнікаў налічыць можна. Для цэнтральных раёнаў — стрчаная мара. А ў Малаінаўка год праз колькі пасталее безваротна. Ужо зараз паўстае пытанне аб скарачэнні настаўнікаў пачатковых класаў...

Прагнуем будучыню. Сядзім з Віцём Шніпом у лімаўскім кабінце і пазіраем скрозь акно на лінгвістычны ўніверсітэт (ІНЯЗ — па-старому). Дык маладая наша Беларусь ці старая? Ды не, вунь колькі іх, студэнцкіх, сноўдае — чарадамі ды шэрагамі. Апора і надзея, можна сказаць, залаты генафон! Ці так усё? Амаль кожны ці кожная на ўласнай іншамары пад'язджаюць. Амаль усе за мяжой паспелі папрацаваць (перакладчыкі зараз — нарахват), беларускае быццё з закардонным жыццём параўналі. Так што ў нашай хаце яны — госці часовыя!

Шніп нашым развагам рысу падвёў. Беларусь, маўляў, як вёска: дочки ды сыны разліцеліся па набліжнім свеце, зачэпіліся, дзе цяплей ды ўжней, а ў гнілых хацінах толькі старыя засталіся, уклечаныя, глухія ды невідучыя. Толькі адзін клопат, што дзяцей чакаць. Чакаць — не дачакацца. Вось такі, хутчэй не прагноз, а ява сённяшняга дня. Хіба ж з пэстамі спрачаюцца? А таму згодны са Шніпом на ўсе сто...

А вы кажаце народ, нацыя. Дом састарэлых, дый годзе! І не ва ўзросце справа. Нават у саракагадовых вочы губляюць бляск, знікае прага да жыцця, застаецца хваравітае жаданне насуперак і назло сабе галасаваць па любым пытанні, спущаным зверху, толькі "за!". Сіндром прымусовага дзяржаўна-палітычнага прывіцця любові да страчанага міфу пад назовам "Беларусь"...

Беларускамоўная націменнасць выклікае інтарэс толькі ў ахвочых да экзотыкі турыстаў з-за вялікіх гор і вялікіх акіянаў. Апошніх пастаянна турбуе пытанне, чаму першыя не ў лапцях.

З аўтараў нацыянальных анекдотаў мы пераўтварылі ў герояў дзеклівых паказак.

І гэта таксама сіндром. Як лячыць хваробу? Адзін з супрацоўнікаў сельгасінстытута расказвае:

— Па абавязку службы часта наведваю малочна-тварыны фермы. Загадчык адной паскардзіўся нежак у размове. Маўляў, з дваццаці даярак палова пітная, а другая — не вельмі. І патлумачыў: тыя, якія не вельмі, пляшкай самагону за дзень абыходзяцца, а пітным і трох літраў іншым разам не хапае. Але нічога — працуюць.

Яшчэ адна жыццёвая гісторыя на мяжы з анекдотам.

Гомельшчына. Панядзелкавы ранак на калгасным мехдвары. Пад'язджае "Волга" з гарадскім нумарам. З яе выходзіць пузаты грамадзянін у дублёнцы. Моўчкі, не вітаючыся, як разбіцаны ўвагай гаспадар, уваходзіць у майстэрню і ставіць на запэцканы варштат вялізную пляшку гарэлку. У насцярожанай шпіны налівае маленькую чарку і вымаўляе праз губу і бязадрасна: "Патрэбны падшыпнік..." Імгненна мітусня, і шукаемае ўжо на сталае. А самы хуткі і разваротлівы з абарыгенаў ужо куляе доўгачаканую чарку. "Патрэбны каленвал..." Усё паўтараецца. Праз паўгадзіны гараджанін ад'язджае з поўным багажнікам. Гэтак жа моўчкі і брыдліва, пакідаючы пасля сябе пашанотны ўсхліп удзячнага народа...

Ці не шмат я пра гарэлку? Ды не! Не пра яе гаворка, а пра звычайнае беларускае жыццё. Жыццё-анекдот, жыццё-паказку...

Карацей, беларусы вам не нябогі абьякавія! Людзі этанакіраваныя, жорсткія, расусольваць не ўмеюць. Любіць — дык любіць, піць — дык піць, здраджваць — дык здраджваць. Радыхалі!

Намі, такімі занятымі і азартнымі, вельмі лёгка кіраваць. Была б халіяўная пляшка, было б што дзе беспакarana скрасці!

У замежжы не ведаюць пра Беларусь? Ды пляваць мне на такое замежжа! Перакананы, той, каму трэба, даўно ведае. З часін Гусоўскага і Скарыны. А хто не ў курсе, таму й не карціць. Спытай у яго, недарэкі, хто ў іхнім штале сенатар, як звалі прадзеда, жывуць пінгіны ў Антарктыдзе ці ў Антарктыцы — не адказа нават пад пагрозай расстрэлу. Не столькі па прычыне разумовай адсталасці і вузкага кругагляду, колькі з-за адсутнасці агульначалавечай аднасці ў пытаннях духу, маралі і культуры...

Калісьці маладзёнам вучыўся ў Гомельскім палітэхнікуме, на адзяленні леса-нарыхтоўкі. Пераддипломную практыку праходзіў пад Архангельскам, у пасёлку Ярга. Богам забыты край, "сто першы кіламетр", спрэбыльыя зоны, а сярод тамтэйшых насельнікаў — спрэбыльыя зькі, людзі грубыя, цямняныя, да сентыментальнасці няскільныя. "Адкуль?" — спыталіся ў першы дзень. "З Беларусі!" — адказаў не без нахабнага гонару. А яны мой гонар як належна ўспрынялі. Завіталі вечарам з гітарай дый спелі мне з "Песняроў", дружна і па-беларуску: "Белая Русь ты мая..." Вось такая народная дэпламатыя. А тут яшчэ праз пару дзён прэм'ера ў мясцовым клубе — фільм "Дзікае пал'ванне караля Стаха" паводле Караткевіча. Стужка, прама скажам, не надта нацыянальная. Але кіназала пасля сеанса адрагавала як мае быць: "Ура гошчо з Беларусі!" Вось табе і зькі. Тады ледзь не ўпершыню адчуў сябе гэткам місіянерам-асветнікам не абы з якой, а са святой зямлі.

Вось так я з Мулявіным ды Караткевічам (во даю, нахаба!) Беларусь у 80-м пад Архангельскам прадстаўляў.

Дык хто там пра хуткую і неадкладную інтэграцыю з Расіяй? Простыя беларусы з простымі расіянамі ніколі духам не розніліся. А након адзінай палітыкі з агульнай эканамікай — гэта няхай у іншых галовах бяляць...

Дарчы, аўтар слоў той "песняроўскай" цудоўнай песні — Уладзімір Скарынкі. Да сорама, толькі нядаўна пра гэта даведася. Той Скарынкі, які пераклаў на беларускую мову "Боскую камедыю" Дантэ і летась атрымаў за гэта ў Італіі прэстыжную міжнародную прэмію. На Беларусі гэта быццам не вельмі заўважна прайшло, а ў Італіі — фурор. Так што і ў замежжы пра нас ведаюць. Не ўсе, а тыя, каму гэта трэба, каб годнасць не згубіць.

Чаго хацеў Каліноўскі? Юнацкага самазаціврджэння ў спрадвечным канфлікце паміж бацькамі і дзецьмі, бясконцай улады

ў межах новай вольнай дзяржавы? Прагнуў неадкладнай помсты за прыніжэнні і пакуты ў пошуках шляхецтва, марыў пра грошы, любоў і каханне?

Ды якая розніца! Галоўнае, што не сядзеў склаўшы рукі, не пазіраў абьякава, як канае ягоны народ, што не хлусіў у вочы, не хаваўся за чужыя спіны, не абяцаў невыканальнага, а сабраў людзей у шэрагі ды павёў за сабой нацыю на пошукі самай што ні ёсць мужыцкай праўды. Тады яшчэ не забліўся на смак праўды дый сапраўдных мужыкоў хапала.

Каліноўскі — не расфарбаваны ў прыемныя колеры міф. Ён не ідал і не Бог. А таму яму можна дараваць усё. А вось той невядомы і незаўважаны, хто здольны сёння на подзвіг самаахвярнасці Каліноўскага — не больш чым міф, як ні шкада.

Зрэшты, пра Мулявіна... Яшчэ адзін беларускі апастант. Карыстаючыся выпадкам і набраўшыся ўрыстання нахабна, не магу не прызнаць ў глыбокай пажыццёвай прыязнасці. Гэткі адкрыты і шчыры ліст ад былога шалапутнага бітніка спрадвечнаму класіку бел-рока:

Паважаны Уладзімір Георгіевіч!

Вы, колішні рускі, прымусілі мяне, колішняга няўцяжанага і ўяўнага беларуса, успомніць, што я беларус. Вы ведаеце, як гэта цяжка зрабіць. Іншым разам проста немагчыма. Рускі, усведамліўшы святасць гэтай зямлі, злёгкаста становіцца беларусам, габрэй — таксама. Карэны насельнікі Беларусі супраціўляцца да апошняга, вынічаючы не толькі сабе, але і ўсё вакол сабе. Наша зямля — радзіма мёртванароджаных беларусаў! І дзякаваць Богу, што на тысяччу вядушых заўжды знаходзіцца адзін з яркай нахадной у цвёрдай руцэ. І вядушчыя пачынаюць вучыцца бачыць. Вы — той адзін на тысяччу. Дзякуй Вам за Маю музыку. Макарыці курчыцца ад зайздрасці, калі чуе Вашы акорды. Інакш і не можа быць на нашай зямлі.

Дзякуй!

Вы бачылі, чулі, як малады беларускія маці "выхоўваюць" сваіх дзяцей? На вуліцах, плячах і скверах? Амаль што аднолькава: куды пайшоў, нягоднік, вярніся, паразі! Не чапай, выкінь, не падбірай, не слухай, не глядзі і ўвогуле спі ўжо ў сваёй каласцы ды не замнай жыць!

Гэта ў далёкім замежжы дзецям можна ўсё! Гэта там у іх няма аніякіх абмежаванняў у марак, рухах, паводзінах і ўчынках. Таму працэс "прастарання" асобы не хваравіта, а натуральны, імклівы і незваротны. Японец становіцца японцам, француз — французам... Беларус памірае ненароджаным. Сам і вінаваты.

У "ЛіМ" зайшоў Сяргей Вераціла, хворы і злы. Спытаў: "Ты ведаеш, чаму армянскае радыё спыніла працу?" І працягнуў, не чакаючы маёй рэакцыі: "Таму што габрэй, які адказаў на пытанні, з'ехаў у Ізраіль!" Мы крыху памаўчалі пра нацыянальнае. І Вераціла сышоў немаведама куды, пакінуўшы пасля сябе чатыры радкі:

*Хтосьці калісьці камусьці
Распаўёў пра засохлае сэрца.
Гэты хтосьці паверыў чамусьці
І гэты застаўся ні з чымсьці...*

А я яшчэ доўга разважаў пра таго габрэй, якому зараз вельмі цёпла і ўтульна ў сваім Ізраілі. І (самае галоўнае!) не трэба адказаць на бязглуздыя пытанні.

Даруйце за вялікую пытату. Не дзеля ганару, а па прычыне, як думаецца, выключнай важнасці і дарчонасці.

"...ты яшчэ можаш нешта зрабіць. Пакуль ты ведаеш, што можаш зрабіць, ты павінен гэта рабіць. Пакуль ты яшчэ памятаеш пра гэта, ты павінен... Думай пра глыток халоднай вады. Добра, вусь так яно і будзе. Як глыток халоднай вады... зрабі гэта. Зрабі! Ну, зрабі. Цяпер ужо можна. Давай, давай..."

"Па кім звоніць звон". Эрнст Хемінгуэй. Па кім звоніць звон? Па беларусах! Проста чуюць яго яшчэ не ўсё! Не бяды! Стань беларусам, ты яшчэ можаш гэта зрабіць...

На гэтай зямлі магла б быць Беларусь. Вялікае Княства сапраўды разняволеных і мужных людзей з адной Праўдай на ўсіх людзей, якім не трэба здраджваць і прыніжана, каб застацца людзьмі. І народ называў бы сябе нацыяй і рабіў бы гэта па-беларуску, не адчуваючы беспадстаўнага страху з нагоды і без яе, і ўмеў бы любіць і кахаць, думаць і суперажываць не дзеля кавалка хлеба, а проста так...

На гэтай зямлі была Беларусь.

Яўген РАГІН

“Вынікі падсумоўваліся ў панядзелак”

Іван Чыгрын, які даўно зарэкамендаваў сябе ўдумлівым і разважлівым даследчыкам беларускай літаратуры, выдаўшы пяць манаграфій, апошнім часам усё часцей выступае як паэт. Чытачы, якія ўважліва сочаць за кніжнымі навінкамі, не маглі не звярнуць увагі на яго зборнікі паэзіі “Капез”, “Трыба”, “Бераг”, “Люблю вясну”. Нядаўна ў “Беларускім кнігазборы” з’явіўся новы, што называецца, праўда, крыху праязіна — “Вынікі падсумоўваліся ў панядзелак”, але, калі пазнаёмімся з выдавецкай анатацыяй, упэўніваемся, што такая назва апраўданая: “Жыццё, якое праходзіць праз цябе, нярэдка без важных, здавалася б, прычын, становіцца аднастайна сумным. Быў такі перыяд у жыцці героя гэтай кнігі. То чаму не раскажаць пра тое людзям. Зборнік пра час і пра сябе ў часе”. А складаецца ён з твораў, напісаных І. Чыгрынам у розныя гады, пачынаючы з 70-х. Лірычны герой асобных з іх сапраўды перажывае той стан, калі, як кажуць, увесь белы свет нямілы і ад усведамлення гэтага становіцца прыкра на душы і нават часам наступаюць моманты, калі распач гатова перайсці ў адчай. І толькі старанна ўзважышы, як і што ёсць на самай справе, становіцца на сэрцы спакойней, прыходзіць усведамленне, што не ўсё яшчэ страчана:

Каго пакалоцяць, як грушу,
А мне дык нагой у душу.

Над некім смех-жарт праясецца,
Мяне ж б’юць пад сэрца, у сэрца.

У парыве фантазіі злоснай
Не раз наракаў я на лёс свой.

Ды лёсу не прагну другога.
Другое не помню дарогі.

Размова з душою вядзецца,
І сэрца ў грудзях яшчэ б’ецца.

Уся кніга — гэта свайго роду “размова з душою”. Аб тым, што хвалюе і непакоіць. Аб тым, што ёсць і што павінна быць. Асобныя вершы І. Чыгрына вельмі лаканічныя, разам з тым афарыстычна напоўненыя. Як, для прыкладу, гэты:

Шчасця няма.
Шчасце недасягальнае.
Шчасце ў тым,
каб вечна цягнуцца...
да шчасця.

Або гэты:
На зямлі,
Апроч жыцця,
Няма
Больш
Нічога.
Смерць —
Не зямных рук
Справа.

Не сумняваюся, што сярод чытачоў знойдуцца і такія, каму такая паэзія не па душы. Асабліва гэта тычыцца тых, хто сам некалі спрабаваў пісаць вершы, ды так і не сцвердзіўся як паэт. Але, каб паэзію зразумець, мала амбіцый. Яе яшчэ трэба любіць. Дый з павагай ставіцца да аўтара і тады абавязкова знойдзецца нешта вартае ўвагі. А такіх твораў у І. Чыгрына нямала. Прытым і вершаў з выразнай сацыяльнай скіраванасцю, калі агляюцца беды грамадства. З шэрагу іх і гэты, у якім чалавек так і застаецца сам-насам, хоць яму і трэба дапамога: “ — Людзі, дзе я? // Людзі, забярыце мяне адсюль. // Была глухая ноч. // А ён // Усё // Крычаў. // Трымаўся за промень, // Пакуль // Сонца // Канчаткова // Не прапала // За // Гарызонтам .
Алег ГУЛІЦКІ

“Адзінокая сярод адзінокаў”

ТВОРЧЫ ПАРТРЭТ НАДЗЕІ АРТЫМОВІЧ

“Напісанне аўтарам гэтак званай творчай біяграфіі дае няшмат альбо нічога не дае для высвятлення найважнейшых аспектаў яго творчасці”, — такая думка беларускай паэзкі, нашай сучасніцы — Надзеі Артымовіч. Жыццё гэтай пісьменніцы як эмпірычна-матэрыяльнае, так і духоўна-творчае заўсёды было дыстанцыраваным, закрытым для большасці чытацкага асяроддзя. Тая ж адчужанасць праяўляецца і ў вершах, якія і па фармальна-знешніх прыкметах, і ў мастацка-вобразным вырашэнні стаяць на ўзбочыне пракладзеных шляхоў нацыянальнай паэзіі, развіваюцца па ўласнай парадыгме. Лірыка “белавежскай” паэзкі тыпалагічна звязана як з эвалюцыйнай сучаснай літаратурна-філасофскай думкі, так і з развіццём паэзіі ў канкрэтным (лакалізаваным геапалітычным, нацыянальным і гістарычным умовамі) рэгіёне — Беластоцчыне.

Надзея Артымовіч нарадзілася 18 лютага 1946 года. Родным мястэчкам, дзе прайшлі лепшыя гады і дзе жыве паэтка да гэтай пары, з’яўляецца Бельск Падляшскі. ...Бельск, Беласток, Белавежа, Беларусь... Колькі празрыстай чысціні, пранізлівасці нясуць у сабе гэтыя паняцці. Будучыня магла бачыцца амаль бесклапотнай, рамантычнай, але рэчаіснасць прынесла свае змены ў лёс уражлівай дзяўчыны, запатрабавала ахвяраваць уласнымі марамі і надзеямі... Прыходзілася і цяжка працаваць, і з перапынкамі вучыцца. Пасля заканчэння курсаў у Беластоку Надзея паступае ў Варшаўскі ўніверсітэт. Трэба згадаць, што ў другой палове пяцідзсятых гадоў на Беластоцчыне распачалася заканамерная працэсія нацыянальна-патрыятычнага самаўсведамлення беларусаў, што выявілася ў пашырэнні грамадскага і культурнага руху. Аб’яднанне “Белавежа”, якое групавала творчую інтэлігенцыю, стварала атмасферу, дзе найбольш ярка мог правяціцца талент маладой пісьменніцы. Надзея Артымовіч належыць да другога пакалення “белавежцаў”.

Першы зборнік Н. Артымовіч быў польскамоўны і меў шматзначную назву: “У сне, у болі слова” (Беласток, 1979). Творчасць беларускай аўтаркі выклікала цікавасць у чытачоў і крытыкаў, якія ўпэўнена правялі тыпалагічныя падабенствы лірыкі беластачанкі і наватарскай польскай паэзіі. Беларускамоўны томик вершаў “Роздумы” (Беласток, 1981) прэзентаваў арыгінальнага мастака слова, пісьменніцу, якая адшуквала шляхі даследавання рэчаіснасці і чалавечай сутнасці, што былі зусім яшчэ не зведаныя нацыянальнай літаратурай. У вершах Н. Артымовіч няма тугі ці самоты па жыццёвых, аўтабіяграфічных канкрэтах. Прыватныя, а значыць — прамінальныя моманты ці факты ледзь абазначаюцца ў тэкстах. Сваадаччуванне беластоцкай аўтаркі напоўнена,

як уяўляецца, абстрактным сумам, экзістэнцыяльнай тугою і адзіноткам. Разам з тым, гэты сум — на мяжы адчаю — зусім рэальны, непадробны. Чытач, які здольны яго адчуваць, не можа ў яго не верыць, бо балючы стог чуецца і ў “набалелым карані восені”, і ў “чорных лістападах”, і ў “небяспэчнай лёгкасці летняй пары”.

над антыкварыятамі
выказаных слоў
пльвуць бронзавыя хмары
час продлажу надзеі ўжо мінуў
у беспальных руках самотная іржа
сляды без слядоў
адзінокая сярод адзінокаў

Імператыв адчужанасці, асэнсаваны філасофіяй XX ст., надзвычай важны ў паэзіі “Белавежанкі”. Зарыентаваная на чаканне катастрофы, на бессэнсоўнасць многіх чалавечых памкненняў лірычная геранія Н. Артымовіч знаходзіцца ва ўвесьчасным пошуку. Гэты шлях незваротна вядзе ад аб’ектыўных навакольных рэалій да суб’ектыўных душэўных калізій. Знешні свет перастае існаваць як суцэльнасць, ператвараецца ў ілюзію. Яго фрагменты яшчэ здольны ўздзейнічаць на свядомасць гераніі, але гэта не гарантуе адекватнага ўспрымання ці адлюстравання. Свету адмаўляецца ў сапраўднасці і значнасці. Ён ператвараецца ў будафорыю, закінутае і забытае сховішча пыльных дэкарацый, куды ўвесь час паступаюць новыя рэчы: “адывірывае тэатр аднаго акцёра // перад сабой”; “вечныя манадрамы з рэквізітам // разбітым збанком”; “механічныя сэрцы паўтараюць свой цырк”. Такая ява не заслугоўвае перажывання і дапамогі, тым больш, што ёй яны і не патрабуюцца. Свет развіваецца, рухаецца, жывіцца нейкімі ілюзіямі, а лірычная геранія імкнецца выйсці з гэтага псеўдаіснавання. Таму рэчаіснасць складаецца з “рассыпаных пейзажаў”, вылучаных з агульнай плыні хвілін, нечаканых гукаў і колераў, успамінай-трызненняў. Каб перадаць такое свееадаччуванне патрабуюцца, відаць, незвычайна паэтычная мова.

Ікона
лістападаўскай снегі
блакітны рана

сон аднакрылы і лёгкі
у блакітным лястры

Верш Н. Артымовіч уяўляецца часткай суцэльнага маналага-медытацыі. Кожны тэкст, радок ці слова пакаіваюць прастору для далейшай паэзіятворчасці ці роздуму. Здаецца, што паэтка не гаворыць, а маўчыць вершам. Умаўчанне ў семантычна-вобразным полі, паўзы і пропускі ў структуры тэксту павінны ўзбага-

чаць твор. Але гэта можа адбыцца толькі пры ўмове, што чытач будзе адпаведна настроены, падрыхтаваны. Не лёгка даецца для разумення лірыка Н. Артымовіч, але нават пры недасканалым успрыманні яна пакідае адчуванне незваротнасці, нервовасці. Паэтка не дае адказаў, але, здаецца, і не просіць іх. Яна не верыць у станоўчыя вынікі любых намаганняў, таму яе пазіцыя ў дачыненні да эмпірычнай рэальнасці надзвычай пасіўная. Паказчык гэтаму і адносна невялікі творчы набытак, і амаль раўнадушнае стаўленне аўтара да літаратурнага лёсу ўласных твораў. Духоўны партрэт Н. Артымовіч пазначаны прыкметамі катастрофізму, фатальнасці, амаль не жаночай рэфлексійнасці. Лірычнае “Я” паэзкі не стасуецца з аб’ектыўнай рэчаіснасцю. Навакольны свет пастаянна змяняецца, і гэтыя трансфармацыі не прыносяць, як уяўляецца, станоўчых наступстваў. Таму геранія твораў “Белавежанкі” усё настойлівей імкнецца заглябіцца ва ўласную экзістэнцыяльную прастору.

Новы зборнік паэзкі з’явіўся ў пачатку дзевянацых — “Сезон у белых пейзажах” (Беласток, 1990). Для чытача ж Беларусі паэзія Н. Артымовіч па-сапраўднаму адкрылася толькі ў 1993 годзе, калі з’явілася кніга “З неспакойных дарог”. Імкнучыся хоць прыкладна акрэсліць абсягі пакутлівага мастацкага пошуку, вершы заключаны ў зматычна-сэнсавыя цыклы: “Ой, ляцелі гусі”, “Варажы з вятроў”, “Рассыпаныя пейзажы”, “У блізкіх крыніцах”, “На скрыжаванні дарог”. Пачынаецца зборнік самым першым апублікаваным творам паэзкі “Ой, ляцелі гусі”, які ў свой час выявіў асноўныя паэзіятворчыя прычыны і прыкметы, што пасля трывала замацоўваў у далейшай творчасці беластоцкай аўтаркі. У яркай экспрэсіўнай форме злучаюцца рэальнасць і мара, невярогоднасць цуду і радасць надзеі. Колькі энергіі, маладой прагнасці да жыцця, гатоўнасці да крэатыўнай дзейнасці, веры ва ўласныя магчымасці чуецца ў гэтых перарывістых, як рытм адчайнага танца, радках. Магчыма, для твора маладой паэзкі закончыць на такой ночце ўжо было б дастаткова, але Н. Артымовіч імкнецца глыбей асэнсаваць экзістэнцыю чалавека, узяць яшчэ адзін пласт рэчаіснасці. Таму жывеццацвярдзальны настрой змяняецца на меланхалічна-філасофскі: “і калі ўпадзем // на зямлю чорную // і мы ўбачым // свет // Вялікі // і мы без крылаў...”

Надзея Артымовіч настойліва эксперыментуе з формай і структурай тэксту. Пазбягаючы знакаў прыпынку, кампазіцыйна ўзмацняе сэнсавую нагрукі асобных слоў, радкоў, частак верша. Пры выразна наватарскім падыходзе да знешняй будовы тэксту, выкарыстоўванні ўнікальных прыёмаў, паэтычны свет Н. Артымовіч грунтуецца на традыцыйных літаратур-

КНИГАРНЯ

Не складвай крылы, ластаўка!

З беларускіх пісьменнікаў, якія ў сваёй творчасці не абыходзяць праблем школьнага жыцця, адно з першых месц належыць Міхасю Зарэмбу. І гэта невыпадкова. Міхась Мікалаевіч, маючы вялікія мастакоўскія задаткі, не на словах ведае тое, пра што піша. Пасля заканчэння ў 1965 годзе аддзялення журналістыкі філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ён працаваў літаратурным супрацоўнікам рэдакцыі газеты “Піянер Беларусі” (сённяшня “Раніца”), а пасля загадваў аддзелам школьнага і піянерскага жыцця гэтага аўтарытэтнага выдання. Аб тым, што працаваў, як кажуць, з поўнай аддачай, яскрава сведчыць і тое, што ў 1978 годзе яму было прысвоена ганаровае званне “Выдатнік народнай адукацыі”. Дый калі ў 1989 годзе звязаву свой лёс з выдавецтвам “Юнацтва” (цяпер з’яўляецца вядучым рэдактарам), не застаўся ўбаку ад жыцця сучаснай школы, бо даводзіцца рэдагаваць нямала рукапісаў, звязаных зместам з ім. А яшчэ ахвотней піша пра хлопчыкаў і дзяўчынак, а таксама падлеткаў сам. З цікавасцю юнымі чытачамі былі сустрэты кнігі аповесцяў і апавяданняў М. Зарэмбы “Камандзір зялёнага патруля” (1967), “Загадка без адгядкі” (1972), “Пераправа” (1987) і іншыя. І вось у выдавецтве “Юнацтва” выйшла чарговая кніга вядомага празаіка “Рыжая ластаўка”, што складаецца з трох аповесцяў.

З першай з іх, “Дзень магнітнай буры”, можна было пазнаёміцца яшчэ ў 1992 годзе, калі яна з’явілася ў тым жа “Юнацтве”. Цяпер жа прадстаўлена разам са сваім працягам — аповесць, што і дала назву ўсёй кнізе. Тым самым атрымалася дыялогі “Рыжая ластаўка”, галоўная геранія якой — трынаццацігадовая вясковая дзяўчынка Вера з дзіўным, “птушыным” прозвішчам Ластаўка. Уласна кажучы, паходжанне гэтага прозвішча і паўплывала на разгортванне падзей у другой аповесці. А пакуль дзяўчынка жыве ў роднай вёсцы з прыгожай назвай Луг, вучыцца ў школе.

Не скажаць, каб жыццё пеціла Веру. Надварот, не звязаючы на юны ўзрост, яна нямала перажыла. Пакутуе, што малодшы брацік Паўлік, якога вельмі любіць, у чатыры гады так і не навучыўся хадзіць і гаварыць. Яшчэ больш цяжка на душы ў дзяўчынку ад усведамлення, што бацька п’янствуе і ніякія ўгаворы нічога не даюць. Атрымліваецца быццам нейкае замкнутае кола, у славое поле якога трапіла Вера і ніяк не можа выравацца. А яна ж з тых падлеткаў, якія б у іншых,

больш спрыяльных умовах, маглі б раскрыцца многімі цудоўнымі рысамі свайго характару. Хоць чаму раскрыцца? М. Зарэмба з цэльнай пішучы пра сваю геранію, пераканаўча паказвае, што Вера Ластаўка варта добрых слоў. Яна і працавітая, і паслухмяная. Ды і ў школе не апошняя вучаніца.

Аповесць “Дзень магнітнай буры” якраз і цікавая тым, што пісьменнік, не абыходзячы складаных рэалій сённяшняга дня, адначасова падкрэслівае: нават, калі не ўсё ладзіцца ў сям’і, натурны моцныя, дзейсныя здатныя не зламаюцца. Канечне, пры ўмове, што поруч з імі знаходзіцца дарослыя, гатовыя заўсёды прыйсці на дапамогу, асабліва аказаць маральную падтрымку, якая так шмат значыць. Духоўная апора Веры — яе маці Кацярына Іванаўна. Паколькі муж Павел Рыгоравіч п’янствуе, яна вымушана цяжар выхавання трох дзяцей (ёсць у Веры яшчэ і брат Сярожа) узяць на свае плечы. Спагаднае слова дзяўчынка можа знайсці і ў дырэктара школы Апанаса Сяргеевіча — таксама чалавека спагадлівага, сумленнага.

Несумненныя вартасці аповесцяў М. Зарэмбы (у першую чаргу аповесці “Дзень магнітнай буры”) у тым, што аўтар аднолькава псіхалагічна праўдзіва паказвае як свет дзяцей, так і свет дарослых. Ідучы ад самога жыцця, ён нічога не прырошчвае, застаючыся прыхільнікам такога падыходу, калі кожная сітуацыя, кожны выпадак дакладна верыраны, а пэўныя ўчынкы з’яўляюцца лагічным праўленнем і разгортваннем характараў. Не абдызена і праблема так званых “цяжкіх” падлеткаў.

Адзін з іх Сенька Абабурка, якога ўсё ў вёсцы прызвалі Боўдзілам. Абабурка ад нараджэння слаба разумова развіты, таму і разлічвае на сваю беспаспакаранасць. Гараскія ж акселератары (вызначэнне М. Зарэмбы) Кекс і Пелс — іншага поля ягядкі. Гэтыя лічаць сябе выключнымі па той прычыне, што маюць у горадзе ўплывовых бацькоў. Страшнае ў тым, што да пары да часу на паводзіны тройцы, якая ў сваіх свавольствах не ведае межаў, многія ў вёсцы не звяртаюць увагі. І гэта таксама праблема, якую не абыходзіць М. Зарэмба. Мяшчанскае правіла “мая хата з краю” не дазваляе людзям зірнуць далей уласнага носа. Яшчэ небяспэчнай, што ім пачынаюць кіравацца і службовыя асобы. Таму і атрымліваецца, што Вера Ластаўка гатова даць бой хуліганам, а ўчастковыя ставіцца да ўсяго так,

нібыта нічога не здарылася, хоць гэтыя падлеткі паспелі ўкрасці ў археолагаў вельмі рэдкую бронзавую статуэтку воіна, якую тыя знайшлі ў час раскопак: “...Вера зразумела, што міліцыянер пасміхаецца, што ўсё гэта размова для яго — каб толькі час прабавіць ды павыхваляцца сваім красамоўствам. Вось памянташыў зыском, і яго аж на дрымоту пацягнула, ды кваску халоднага захачелася. Балабол — хоць і ўчастковы. На такога няма чаго спадзявацца, чакаць ад яго дапамогі. Яму загад патрэбны”.

У Веры ж Ластаўкі — іншы загад. І яго не падаюць зверху, ён сам з’яўляецца. Гэта — голас сумлення. Дзяўчынка сама шукае прыстанішча нягоднікаў, выходзіць на Ласінае ўрочышча, дзе жыве ляснік Ігналь і дзе тройца п’янствуе. Тым самым у аповесці дзейныя набывае дынамічнасць, нечаканыя сюжэтныя павароты, а гэта даказвае, што М. Зарэмба з’яўляецца не толькі тонкім псіхологам. Ён умее належным чынам зацікавіць чытача, а пэўны час трымаць яго і ў невядомасці, калі адзінае жаданне, якое не пакідае цябе, гэта хутчэй даведацца, што будзе далей.

Дынамізм яшчэ ў большай ступені ўласцівы аповесці “Рыжая ластаўка”, дзеянне ў якой адбываецца не толькі ў сапраўднасці. Вера, якая ў час пажару, калі гарэла родная хата, страціла прытомнасць і ніяк, нягледзячы на намаганні ўрачоў, не можа прыйсці ў сябе, трапляе на Планету ластавак. Наконт апошняга ў канцы твора аўтар робіць такое ўдакладненне: “А ці адбылася ўсё гэта ў сапраўднасці? Ці проста праявілася ў мроях-летуценнях Веры Ластаўкі пасля пажару і закружыла яе, далікатную і чулівую, у чарадзейным віртуальным свеце... Як і з’яўленне сталічнага прафесара з ягоным нейравізірам і плазменным промнем... Фантастыка, анамальна з’ява? Што тут сцвярджаць, а што адмаўляць?”

Чытачу даецца мажлівасць самому вырашыць, як да ўсяго ставіцца. Але ў адным нельга сумнявацца: М. Зарэмбу ўдалося добра перадаць пераход галоўнай гераніі з рэальнага свету ў віртуальны. Вера ж неаднойчы задумвалася, чаму мае такое прозвішча. І рыжая ластаўка, якая пастаянна з’яўляецца на экране прыбора, што сочыць за дзяўчынкай, якая знаходзіцца ў беспальце, як і тая, якая вядзе яе ў невядомую краіну, на Планету ластавак — гэта лішняя пацвярджэнне, наколькі ў жыцці усё ўзае-

У балоце

ЧАСОПІСЫ

ных вобразах і сімвалах. Уключаныя ў мастацкі твор, яны шмат у чым змяняюць звыклую сэнсавую нагрузку, пераствараюцца ў іншы змест, таму ў свядомасці ўзнікае пэўнае сутыкненне звыкллага і незвычайнага. Гэтым самым верш уяўляецца адначасова зразумелым і неразгаданым. "У жыцці няма схем, але гэтыя схемны ёсць у адносінах да жыцця, у навуцы аб жыцці", — разважае Аляксандр Рэзанаў. Паказчыкам творчага сумоўя, існавання ў агульнай прасодыі сучаснай літаратуры можна назваць кнігу "Дзверы" (Беласток, 1994), што ўяўляе сабой сінтэз паэтычных тэкстаў двух аўтараў. Да кожнага верша Н. Артымовіч у зборніку змешчана тлумачэнне-інтэрпрэтацыя А. Рэзанава. Беларускі паэт-наватар даказвае магчымасць бясконцага пошуку іншых сэнсаў і асацыяцый у мастацка-вобразным свеце "белавежанкі".

Трэба сказаць, што творчасць Надзеі Артымовіч нельга цалкам уключыць у паняцце катастрафізму, замкнуць у настроях безвыходнасці і зняверанасці. Якраз вера засталася ў лірычнай герані "белавежанкі". Вядома, гэтыя іскрыны надзеі не вельмі частыя, але тым яны і больш каштоўныя. Вершы пакідаюць адчуванне магчымых пазітыўных пераменаў, калі не ў змпірычнай рэальнасці, то хоць бы ў духоўнай свядомасці чалавека.

Хвіліна

веру ў вечнае харавство
веру ў адно нявыказанае слова
веру ў белая маўчанне

Характэрна, што вядомы празаік і публіцыст, адзін з заснавальнікаў літспулкі "Белавежа", Сакрат Яновіч — пісьменнік, які надзвычай крытычна ацэньвае ўчынкi і псіхалогію існавання сваіх землякоў і сучаснікаў, у сваёй бескампраміснай творчасці таксама выдзеліў матыў надзеі і веры:

Веру ў жыццё, сярць

які і ўваскрашэнне.

І ў вечнае, бо бязмежнае.

І ў чалавэка.

І ў свет —

веру.

Як бачым, літаратура, нават такога наватарскага кшталту, застаецца індэкатарам чалавечнасці, апірышчам будучага маральна-духоўнага патэнцыялу індывідуума. У канцы дзевянацых гадоў з'явіліся два новыя зборнікі: польскамоўны "Лагодны час" (Люблін, 1998) і "Адпывае спакойнае неба" (Беласток, 1999). Ужо ў назвах праяўляецца і замацоўваецца кірунак на станоўчую рэакцыю. І хоць кнігі ў асноўным складзены з выбраных твораў беластоцкай самотніцы, застаецца каліва веры ў нязводнасць мастацка-творчага пачатку ў чалавека, застаецца спадзяванне на непарыўнасць бясконцай плыні шчымліва-шчаслівых хвілін адкрыцця і азарэння. Надзея Артымовіч не прарочыць і не жаліцца, яна Жыве — так, як вымагае яе паэтычная сутнасць: сутнасць чалавека, які, застаючыся адзіночкі, існуе і пакутуе не разам з усімі, а за ўсіх разам.

Анатоль РАМАНЧУК

мазьязана, а жывая матэрыя магчыма ў розных праяўленнях, а не толькі ў тых, якія для нас звыклія. І Вера Ластаўка нездарма бачыць на загадкавай пласце сваіх бабулю і дзядулю. Яны — быццам сувязныя паміж днём сённяшнім і учарашнім, але яны ж і тыя, хто гатовы даламагчы ў нашым імкненні ў дзень заўтрашні. А значыць, М. Зарэмба ўдала закранае ў аповесцях і тэму гістарычнай памяці, тэму нацыянальнай свядомасці. З віртуальнага свету Вера Ластаўка вяртаецца іншай. У нечым больш абачлівай і шмат у чым відушчай. Бо яна ўбачыла і адчула тое, чаго не бачылі і не адчувалі іншыя. Яна атрымала магчымасць жыць яшчэ больш сумленна.

У адрозненні ад першых двух аповесцяў, "Здань у храме святой наіўнасці" — па сваім змесце куды больш традыцыйная. М. Зарэмба гэтым разам расказвае пра каханне, што ўзнікла ў нядаўняга выпускніка ўніверсітэта, а цяпер супрацоўніка адной з рэспубліканскіх газет да студэнткі інстытута замежных моў. Галоўны герой Віктар, ад імя якога вядзецца расказ, з маладых людзей, пра якіх звычайна кажуць, што яны несучасныя. Несучасныя ў каханні, бо разумеюць гэтае пачуццё як праяўленне часоўці найсвяцейшага і найчысцейшага і не збіраюцца разменьвацца на дробязях, тым больш шукаць выпадковых любюўных уцех. Як высвятляецца, з такіх людзей і Віктарава абранніца Святлана. Але перш чым упэўніцца, што яна яго кахае гэтаксама моцна, як і сам ён, юнак нямаля перажывае пакутлівы момантаў.

Гэтая аповесць кранальна тымі момантамі, калі апавядальнік не хавае сваіх пачуццяў. Ды і тады, калі ён дзеліцца сумненнямі, відавочна, што Віктар прывічыў жыць сумленна, і што б ні здарылася наперадзе, ён абавязкова будзе імкнуцца да свайго адзінага кахання. І як рэзка супрацьлегласць галоўнаму герою ўспрымаецца яго сусед па кватэры Рамік. У таго душа заўсёды раскрыта насцэж цудоўнай палавіне чалавечтва. Хоць, калі прыгледзіцца лепш, дык высветліцца, што абранніцы Раміка — звычайныя начныя бабачкі. І ён, не жадаючы таго ўсведамляць, пастаянна пераступае мяжу прыстойнасці.

Новай кнігай М. Зарэмба засведчыў, што ён па-ранейшаму ўмее пісаць цікава, актуальна, яму па сіле вырашэнне значных маральна-этычных праблем, многія з якіх звязаны з жыццём сучаснай школы. Таму, думаецца, будзе добра, калі настаўнікі прапануюць сваім выхаванцам пазнаёміцца з гэтымі аповесцямі. У тым тлуме ўсёдазволенасці, які прапагандаецца сёння як са старонак розных выданняў, так і з экрану тэлевізараў, яны стануць тым глытком свежага паветра, што дае магчымасць лягчэй дыхаць.

Аляксандр МАРЦІНОВІЧ

Тэма вайны і выпрабаванняў чалавека на вайне, як вядома, з'яўляецца для Васіля Быкава вызначальнай. Вось і аповесць "Балота" ("Польмя", 2001, № 4) з трыма персанажамі — вайскоўцамі, якіх з Вялікай зямлі закідаюць у тыл ворага, а менавіта ў партызанскую зону, па-быкаўску востра і бескампрамісна ставіць перад кожным пытаннем: чаго ты варты як чалавек? У новым сюжэце ўсё пачынаецца з праблемы, як выйсці да партызанскай базы, бо воляй лёсу групу дэсантвалі ці то не там, дзе належала, ці то быкаўскія героі згубілі арыентацыю і заблукалі ў лясістай мясцовасці. Ім спатрэбіўся праваднік — хлопчык Косця, пастушок, на якога яны натрапілі каля нейкай вёскі. Косця вымушаны весці таемных вайскоўцаў не па знаёмай дарозе, а ў абход. Неспадзявана для самога сябе ён завёў іх у багну. Але ўсе разам яны, пераадолеўшы нарэшце гіблае месца, выйшлі да патрэбнага ўрочышча. І тут паўстае "невялічка балочная праблема": хлопчыка нельга браць з сабою на сакрэтную базу, бо "прычэпіцца асобы аддзел: скуль? Хто дазволіў? А то і — хто унядрыў..." І адпусціць хлопца нельга, бо яму стала вядома размяшчэнне партызанскай базы.

Пасля нядоўгіх разважанняў камандзір вырашае ліквідаваць памагатага. Такім чынам, жорсткая неабходнасць вайны і маральныя, чалавечыя законы ўступаюць у непрымірымы канфлікт, які вырашаецца ў традыцыйнай быкаўскай манеры, у экстрэмальнай сітуацыі. І зноў выразна гучыць тэма выбару.

Персанажы аповесці вартыя больш пільнага разгляду. Гэта як бы выпадкова сабраная тройца: Гусакоў, Агрызкаў, Тумаш. У камандзірскай ролі першага ёсць нешта ўмоўнае, паколькі ён толькі часова ўзначальвае групу. Але сапраўднае і знакавае ў гэтай фігуры тое, што ён да вайны, будучы старшым лейтэнантам, сцягваў крыжы з царквы і за шчырасць на службе яму далі званне капітана. Апошнім часам у штабе партызанскага руху Гусакоў загадваў аддзелам узнагарод і дзеля ўласнага прэстыжу і атрымання медала або ордэна рызыкнуў і сам наведацца ў партызанскую зону.

Аднак, каб так хутка распарадзіцца жыццём хлопчыка, унутранай матывацыі ў "камандзіра" мала. Ён апраўдвае сябе сітуацыяй з коштам жыцця падчас вайны. "Увогуле, — разважае Гусакоў, — якая праблема? На акупаванай тэрыторыі. Аднаго чалавека. Хоць бы і хлопчыка. Немцы іх вунь колькі нішчаць кожнага дня — і хлопчыкаў і дзядучынак. Шкада, канешне, але ж бяспека партызанскага злучэння важней... Ці генералам, камандуючым на фронце не шкада гэткіх во — ці трохі старэйшых хлопцаў, што тысячамі кідаюць у бой, і тыя не вяртаюцца..."

Падобную мараль, псіхалогію абумоўлівала, — паказвае В. Быкаў, — існуючая ў той час ідэалогія, калі галоўным было грамадскае, а не асабістае, і жыццё асобнага

чалавека прыносілася ў ахвяру вялікай ідэі. Пісьменнік раскрывае сутнасць камуністычнай ідэалогіі, узгадваючы ў сваім творы і сумна вядомыя 30-я гады. З дапамогай гэткага гістарычнага фону раскрываецца маральная агіднасць вобраза Гусакава.

У вобразе старшыні Агрызкава прысутнічае штось бутафорскае, хоць бы яго званне, атрыманае дарэка не за ваенную доблесць, і афіцэрскае адзенне, якое не адпавядае званню. Агрызкаў — кухар, абслугоўваў генерала, і з-за таго, што яго ўпадала маладая генеральша, пазбавіўся гэтага ўлежнага месца службы і быў адпраўлены генералам за лінію фронту, да партызанаў.

Адзіным чалавекам без усялякай мішурі, калі не лічыць Косцю, выступае ў творы фельчар Тумаш, які служыў раней у танкавым падраздзяленні, дзе абгарэў і быў шпіталізаваны... Аднак для яго, запасніка, застаецца загадкай, якому дабрадзею ён абавязаны сваім залічэннем у гэтую групу.

Пры ўсім быкаўскім вопыце і майстэрстве празаіка пры ўважлівым працітанні твора ў чытача могуць узнікнуць пытанні наконт псіхалагічнай выверанасці самога сюжэта. Група вайскоўцаў блукае, і гэта апраўдана. Але ці апраўдана тое, што, праходзячы цераз вёску, у якой няма немцаў, і бачачы, як сёй-той з сялян з імі вітаецца, вайскоўцы і вухам не вядуць, не адказваюць на вітанні, не гаворачы ўжо пра тое, каб згаладалым і стомленым, зайсці ў той ці іншы двор. Ёсць пэўная ўмоўнасць і ў тым, што, даведаўшыся пра напрамак, у якім трэба ісці, і маючы карту, яны не адмаўляюцца ад далейшых паслуг Косці, не адпраўляюць яго дадому і лезуць услед за ім у багну.

Тым не менш мастацкая каштоўнасць твора В. Быкава абумоўлена ўменнем пісьменніка знайсці адпаведную літаратурную форму, дакладна і глыбока раскрыць складаны чалавечы характар, выкарыстаць дэталі, ужыць адзіна магчымае слова. Па сутнасці, ва ўсім гэтым і заключаецца адметнасць стылю В. Быкава, які ён імкнецца захаваць і ў іншым вырваным з свайго твора.

У часопісе "Нёман" (2001, № 10) надрукаваны аўтарскі пераклад аповесці "Балота". Аўтапераклад адрозніваецца ад звычайнага мастацкага перакладу тым, што ў ім дапускаюцца рознага роду інавацыі, бо гэта своеасаблівы від мастацкай творчасці, які з'яўляецца працягам стварэння, напісання, а яно можа быць бясконцым. Перакладаючы ўласны твор, Быкаў уносіць патрэбныя яму змены, удаканальваючы тым самым мастацкую тканіну твора. Напрыклад:

"Камандзір нервова перасмыкнуў тварам. Фельчар яўна разлічваў на размову ці хоць бы на адказ, але Гусакоў было не да размовы. Свой клопат ён прывык трыццаць моўчкі і менш ім дзеляцца з кім бы то ні было".

"Вопросе фельдшера послышался тайный упрек ему, командиру, словно он был виновником происшедшего. И командир не

ответил. Своей вины в их неудаче он не чувствовал, а обсуждать чужую вину ни с кем не хотел".

У гэтым урыўку пісьменнік уносіць у пераклад падрабязнасць, дае больш шырокае апісанне псіхалагічнага стану героя, паглыбляе матывіроўку яго далейшых учынкаў.

Для аповесці важна само па сабе раскрыццё, пашырэнне шматобразнасці свету па меры таго, як рухаецца жыццёвая плынь ці адбываюцца змены ўражанняў апавядальніка або героя, які бачыць усё новае і новае сцэны, карціны, новых людзей, персанажаў, напрыклад, у дарозе. І, безумоўна, пры перакладзе аповесці важна не толькі адэкватна ўзнавіць змест і кампазіцыю, але і гэтыя важкія кампаненты. Паглядзім, як гэта зрабіў В. Быкаў.

"З кабіны выйшаў тоўсты лятун у футравай камізэльцы, — штось гыркнуўшы, насьцеж расчыніў самалётныя дзверы".

"Из кабіны появился грузноватый пожилой пилот в меховом жилете — что-то скомандовал, настезж раскрыл самолетную дверь".

Пісьменнік змяніў мікрастылістыку выказвання, відаць, з мэтай мастацкага удаканалення, але пры гэтым ступавалася псіхалагічна абмалеўка вобраза, што было б папрокам для прафесійнага перакладчыка. Аднак, паколькі перакладаў сам аўтар, даваецца згадзіцца з такой зменай, бо на тое была яго аўтарская воля.

У перакладзе аповесці маюць месца пэўныя скарачэнні, якія можна назваць аўтарскай інтэрпрэтацыяй твора. Напрыклад, у наступным урыўку ад разгорнутага выказвання засталася сіцслае апісанне:

"Яны моўчкі аддыхаліся, чакалі трэцяга з іхняе групы — фельчара Тумаша, чалавека старэйшага за іх абодвух, канешне ж, з запасных, якога належала даставіць партызанам".

"Молча отдыхая, они дожидались третьего из их группы — фельдшера Тумаша".

Гэта яшчэ раз даказвае, што аўтарскі пераклад з'яўляецца сродкам мастацкага удаканалення твора, працягам творчай працы над ім. Цэльнасць мастацкага выказвання і адзінства стылю маюць вялікае значэнне. Няскладная фраза ці недапрацаваны эпізод будуць прыцягваць увагу і псаваць агульнае ўражанне ад твора. Гэта і вымушае пісьменніка лішні раз вывараць свой твор пры перакладзе, а сукупнасць тэхнічных прыёмаў пры гэтым вызначаецца пастаўленымі аўтарам задачамі.

Толькі «Балота» застаецца «Балотам». Гэта назва сімвалічная, абумоўленая гістарычнымі варункамі і сацыяльнымі ладам жыцця, да прыкладу, бесчалавечнасцю «асабістаў», боязю перад імі ды згаістычнымі парываннямі прыслужыцца. Балота ўтвараецца там, дзе дэградаваў грамадства. Але кожнаму застаецца выбар — быць «чалавекам балота» або заставацца проста чалавекам.

Наталля ДЗЯНІСАВА

Са шчырымі пачуццямі

УРАЖАННЕ

Здаецца, яшчэ не так даўно ўрачыста адзначалася 200-годдзе Аляксандра Сяргеявіча Пушкіна — генія рускай і сусветнай літаратуры, і было ўзрушана-радасна чуць, як паўсюдна гучалі неўміручыя творы паэта на беларускай мове ў перакладах лепшых майстроў слова. Усведамленне таго, што вялікі рускі паэт двойчы праязджаў праз Беларусь, меў магчымасць пазнаёміцца з нашай краінай і што ён з падкрэсленай паважлівасцю ставіўся да беларусаў, як спрадвечку роднага рускім людзям народа, напаяўнялі нашы сэрцы ўдзячнасцю і гонарам.

Актыўным удзельнікам святкавання юбілею А. Пушкіна быў і Барыс Беляжэнка, аўтар паэтычнай кніжкі "Пушкін — дрэво рода — Белая Русь", якая ўбачыла свет у канцы мінулага года. Аб змесце кнігі ўжо можна меркаваць па яе назве. Але аўтар не толькі спрабуе прасачыць радавод вялікага паэта — ён разважае аб узаемаадносінах у нашым грамадстве, аб Радзіме, аб сэнсе жыцця ўвогуле. І своеасаблівым пралягам да кнігі гучаць радкі:

Радзіма мая!
Задуменныя пушчы
і вусны азёраў, і жылкі дарог.
Ля сэрца твайго
і Міцкевіч, і Пушкін...

У адным з лепшых вершаў зборніка, падкрэслваючы выключную папулярнасць пушкінскай паэзіі ў свеце, аўтар перадае тое ж самае ўражанне, якое ў час свята зрабіла на яго ў Пскоўскім тэатры выступленне кітайкі Чэнь:

Лунаюць таемныя пушкі,
нязломныя ды вачэй:

Ды то ж па-кітайску Пушкіна
чытае чароўная Чэнь.

Ці чуў Аляксандр Сяргеявіч

такі пераклад сваіх слоў?

Мо ў іх — возера Селінг,

ці хвалі ля пірс Фужоў.

Можа, Янцзы хваляванне

можа, — рачулі Чарчэн.

Пушкінскае завяшчанне

сэрцам чытае Чэнь.

"Весь не умру" — струменяць,

нібы крынічка, радкі.

Ці гэта на пскоўскай сцэне

проняў святло трапяткіх?

І гэтак жа шчыра, пранікліва сам аўтар зборніка гаворыць аб сваёй любові да Пушкіна — у адным шэрагу святых для кожнага беларуса імён: Янкі Купалы і Максіма Багдановіча:

Не прадрэкаючы відовішч,

пад абразамі — тры святых:

Купала, Пушкін, Багдановіч.

Калі маліты час прыходзіць,

я Ісусу пакланюся,

траім паэтам дарагім,

і Богу дзяку за іх.

У зборніку — шмат прывячэнняў, які адзначаюць аўтарскай павагі да вядомых літаратараў, знаёмых, родных. Не ўсе гэтыя творы раўназначныя па змесце і паэтычным гучанні. Як мне здаецца, найбольшае суперажыванне выклікаюць вершы, прысвечаныя родным, у прыватнасці, сястры Ніне. Гэта — плач душы па заўчасна памерлым чалавеку. Паэт знаходзіць тыя адзіныя сло-

вы жалбы, якія толькі і могуць перадаць глыбокія пачуцці няўцешна сум:

Супысіся, сняяжок...

Ну даволі табе церушыцца.

Перазылы пагост

перапоўнены гурбамі.

Жах...

А пад імі, пад імі

У магільным зняменні — сястрыца

ды аціхлае галасу рыха

на стылых крыжах.

Не пакінуць чытача, бяспрэчна, абыякавым і вершы, у якіх малюецца прырода, асабліва пушкінскія мясіны:

Пальмынее каліна.

Пасівелы палынь...

Хмараў клін жураўліны

Над Трыгорскім папльы.

Па-над Сорачкім млоснай,

над Міхайлаўскім ён.

І вышынныя сосны

шлюць загадкавы звон...

Асобнай, больш шырокай размовы вымагаюць тры пазмы: "Маскі", "Пушкін — дрэво рода — Белая Русь", "Зов Святогорыя". Усе яны аб'яднаны адзінай тэмай, назва якой — Пушкін. Дарэчы, і пазмы, і пераважная большасць вершаў напісаны на рускай мове. Я ж наўмысна цытаваў беларускія вершы Барыса Беляжэнкі, змешчаныя ў зборніку, бо яны глыбей уразілі мяне сваёй мілагучнасцю, паэтычнымі знаходкамі.

Увогуле ж кніга Барыса Беляжэнкі сагрэта шчырасцю аўтарскіх пачуццяў.

Я. ІВАНОЎ

“На краю любви”

Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Раіса Баравікова, прадстаўляючы чытачам паэту Фёдара Баравога і яго новую кнігу “На краю любви”, у невялікай прадмоўцы...

праз вершы: пачынае з каханні і вяртаецца ў каханне...” З Р. Баравіковай нельга не пагадзіцца. У гэтым паэтычным зборніку, жыццё якому дало УП “Тэхнапринт”, сапраўды намала твораў, што сведчаць аб уменні аўтара ствараць адпаведны настрой, закранаючы самыя патаемныя струны людской душы, а каханне лірычнага героя — гэта і стаўленне да канкрэтнага чалавека, аднак, калі глядзець далей, дык гэта і любоў у больш шырокім яе разуменні — да мясцін, дзе ўзгадаваўся і рос, да блізкіх табе людзей. А яшчэ гэта паяднанасць з самім Сусветам, з той тайнай быцця, якую нам ніколі не разгадаць. І схіленне перад мудрасцю Стваральніка, а вершам “К Богу”, дарэчы, кніга і адкрываецца:

Не стань, душа, преднебом сиротой,
Ведь иногда меж совестью
и любовью —

Я чувствую с особой остротой
Весельность Божью.

Молитвенные взоры облаков,
Былинное дыхание веков...

Памяць маленства таксама нязменна прыцягвае да сябе, нараджаюцца ў душы адпаведныя ўспаміны і асацыяцыі. Яны — тая плынь свядомасці, якая ніколі не спыняецца, а з цягам часу набывае ўсё большую канкрэтнасць. А яшчэ жаданне лепей разабрацца ва ўсёй складанасці жыцця. Яна ж, на адлегласці часу, лепей высвечваецца сваёй супярэчлівасцю. Пра гэта верш, што так і называецца — “Память детства”:

Маму мою называли солдаткою,
Где-то — по-доброму

Жизнь ей досталась несладкая,
Равная — как и всем.

Отец, укрываясь саперной лопаткой.
В огненном танковом рву,
Маме писал: “Дорогая солдатка,
Даст Бог, свидимся, доживу...”

Но были и те,
Кто украдкой,
Прячась в дремучем лесу,
Хлеб отнимали,
грозили солдатке:

“Молчи,
А не то донесу,
Что у мужа два ромба в петлицах...”

І ўсё ж пераважная большасць твораў у кнізе пра каханне, пра тую “ніть счастья” (такая назва аднаго з вершаў), што звязвае Яго і Яе. Гэтакім светламу пачуццю прысвечаны і песні, напісаныя на вершы Ф. Баравога кампазітарамі С. Хвашчынскім, У. Шарпавым, Э. Зарыцкім і іншымі, што разам з тэкстамі і нотама прадстаўлены ў раздзеле “Усміхнуліся сны вясне...”, за выключэннем адной — яны беларускамоўныя.

І ўсе надзіва шчырыя, лірычныя, светлыя па сваёй настраваесці. Як і паэзія Ф. Баравога ў цэлым.

Алег ГУЛІЦКІ

ПАЭЗІЯ

Віктар ШНІП

Балада Якуба Коласа

...Іду ізноў на пляч Якуба Коласа
Да постаці паэтавай, да голаса,
Які мне чуецца ў бярозавым лісці.
Да Коласа, як да Айчыны, мне ісці
І ведаць, што не ўсе шчэ мары ажылі
Пад родным небам на пакутнае зямлі,
Дзе нам з табою выпаў
не найлепшы лёс.
Стаю, нібыта ў Храме, у святле бяроз
І слухаю — Сымон-музыка грае нам
Пра Шлях, якім ісці, а мы ідзем да крам
І ўжо не думаем пра нашае жыццё.
Шуміць, як полымя нябеснае, лісцё,
І голас Коласа, нібыта крыж, над ім
І бачыцца, і чуецца, але — не ўсім:
“Мой родны кут, як ты мне мілы,
Забыць цябе не маю сілы...”
Ды забываюць, і ўжо сіл няма даўно,
Каб Край любіць,
адно хапае — піць віно...

Ідзеш і ты на пляч Якуба Коласа
Да постаці паэтавай, да голаса,
Які шчэ чуецца ў бярозавым лісці...
Да Коласа, як да Айчыны, нам ісці!

Балада Уладзіміра Караткевіча

Ён паехаў на Прыпяць памерці.
Там у чоўне, як ліст у канверце,
Што напісаны Богам для Бога,
Ён па Прыпяці плыў, як па Леце,
І была яго боскай дарога.
Трапятая за ім восеньскі вецер,
Нібы сцяг, што над вежай узняты,
Нібы дым, што над комінам хаты,
Дзе ніхто ўжо даўно не бывае,
Куды смерць нават не зазірае.
Ён паехаў на Прыпяць памерці,
Нібы слёзы п'яныя расцерці,
І сказаць, што жыццё, як вадзіца,
У якой рана-позна ўтапіцца
Давядзецца ўсім, хто ў свет з'явіўся,
Хто маліўся і хто не маліўся.
Човен плыў, і глядзелі ўслед людзі,
І знікалі, як крыгі вясною,
А ён быў, а ён ёсць, а ён будзе,
Быццам неба над белай зямлёю,
Дзе ёсць Прыпяць, дзе можна памерці,
Каб у чоўне, як ліст у канверце,
Што напісаны Богам для Бога,
Плыць спакойна і думаць пра многа,
Пра цябе і мяне маладога,
Што яшчэ анічога не знае,
Але ўжо, як паэт, выпівае
І гаворыць, што можа памерці,
Быццам бы малако з вуснаў сцерці,
І памерці ў любую хвіліну,
Ды па п'яны, а не за Айчыну...
Ён паехаў на Прыпяць, каб жыць,
Каб мяне з табой не разлюбіць,
Быццам неба над белай зямлёю,
Быццам сцяг па-над вежай старою...

Балада перамогі

Міхасю КАЗЛОЎСКАМУ

...А мы пераможам, бо мы не адны
І гэта зямля — гэта наша зямля,
Якая даўно ўжо чакае вясны,
Нібыта чакае марак карабля
На востраве тым, які ў моры сівым,
Нібы скамянелы над вогнішчам дым.

А мы пераможам, бо з нам наш Бог,
Які не адрокся і сёння ад нас,
Калі адракаюцца ў нас ад дарог,
Якімі ішлі праз снягі і праз час
Героі самотнай, як вечнасць, зямлі,
Дзе хаты, бы ўрослыя ў ціш караблі.

А мы пераможам, бо хочацца нам
Людзьмі называцца, хоць мала хацець,
Хацець, як на святы заходзіцца ў Храм
І там не маліцца, а толькі глядзець
На свечкі, якія не ты запаліў,
Але іх святло, як жыццё, палюбіў.

А мы пераможам... Ды толькі — калі?
“Калі нас не будзе на гэтай зямлі!” —
Гаворыш ты мне, і мы бачым праз дым
Наш час, быццам човен у моры сівым...

Балада сына

— За што і за каго тут
сёння паміраць? —
Гаворыш ты і п'еш праклятае віно,
І на цябе, як звар'яцелага, глядзяць
Усе, хто разам піў
з табой даўным-даўно
У гэтым бары, дзе святло, як п'яны дым,
І дым, нібы святло, плыве-цячэ праз нас
І, поўнячы нам душы сумам незямным,
З нас вымывае Богам дадзены нам час...

— За што і за каго тут сёння
паміраць? —
Гаворыш ты, нібы забыўшыся, што тут
Не толькі гэты дымны бар, а родны кут
І нашы дзеці з вераю на свет глядзяць
І спадзяюцца, што не ўсё мы тут прап'ём,
А нешта застанеца і на долю іх,
Яшчэ малых, а ўжо амаль зусім чужых.
Мы ў іх сябе даўным-даўно не пазнаём
І ці пазнаем, як не пазнавалі ў нас
Сябе і нашыя бацькі. Быў лепшы час
І лепшае віно, і лепшыя сыны,
Што не баяліся ні міру, ні вайны...

“За што і за каго тут сёння
паміраць?” —
Віна напіўшыся, нікога не п'ятай,
Бо ёсць бацькі, сям'я, сябры,
ёсць родны Край,
Што на цябе яшчэ глядзяць...

Балада часу

І нам па васемнаццаць некалі было,
І мы таксама верылі, што прыйдзе час,
Нібы пральцеца праз дурную ноч святло,
І высветліць дарогу шчасную для нас.
І мы таксама верылі, што прыйдзе час.

І мы тады любілі родную зямлю
Не менш, чым вы, не больш,
чым нашыя дзяды,
Хоць не крычалі, быццам
бы заклён: “Люблю!”
Насілі ў сэрцы родных слоў агонь святы
Не менш, чым вы, не больш,
чым нашыя дзяды...

А час ляціць, нібы з агрутаю страла,
І ад яго нам не схавацца анідзе,
Як снегу ў травах не схавацца ад цяпла,
Як не схавацца ў залатых пясках вадзе,
І нам ніколі не схавацца анідзе.

“І нам па васемнаццаць
некалі было...” —
І вы таксама скажаце, як пройдзе час,
Нібы пральцеца праз дурную ноч святло
І высветліць дарогу шчасную для вас,
І вы таксама скажаце, як пройдзе час...

Балада краіны

Мы сабе прадумалі Краіну
І, самотныя, туды ўцяклі.
Як анёл прыносіў Богу гліну,
Нам прыносіць роднае зямлі
Чорны воран, што кляваць нам вочы
Будзе, як забудземся, хто мы
І чаму ў далёкім свеце воўчым
Мы свае пакінулі дамы...
Мы сабе прадумалі Краіну,
І Краіны гэтае няма,
Як зімой няма лісця ў асіны,
На якой навесіцца зіма.
Ну а воран чорны прылятае
І штодня прыносіць нам зямлю,
На якой Краіна прараствае
З боскіх словаў “Веру” і “Люблю”...
Мы сабе прадумалі Краіну,
Як калісьці Бог прадумаў нас,
І яму анёл прыносіў гліну
Белую, як непачаты час...

Балада Ноя

Мне ў каўчэзе Ноевым сярод патопу
Доўга снілася спакусна па начах
Залатая, быццам бы агонь, Еўропа,
Шэрая, як попел на пустых палях.
Мы плылі няведама куды праз вецер,
І здавалася, што абмануў нас Ной
І ніхто не застанеца ў гэтым свеце,
Ну а з нас ніхто не трапіць нат і ў той.
І глядзеў я ўдалачынь, нібыта ў прорву,
Чорную, бяскошную, нібыта сон,
І глядзеў на Ноя, як кароль на торбу,
У якога слугі адабралі трон.
І плылі мы доўга, і плылі мы вечна,
І сваю Еўропу кожны адшукаў,
Шлях каўчэгу ў моры стаўся
Шляхам млечным,
І каўчэг у небе, як анёл, прапаў...

І гляджу я ў неба і чакаю Ноя,
І мне часта сніцца доўга па начах
Мора, быццам бы вуголле, залатос,
Шэрае, як попел на пустых палях...

Учора быў дождж, а сягоння ўжо снег,
Учора ты плакаў, а зараз праз смех
Глядзіш на замецены шэранькі двор,
Нібы на забойцу глядзіць пракурор,
Бо знае, што вечнасці ў свеце няма
І вечнасцю толькі здасіцца турма,
Як вечнай здаецца нам гэта зіма,
Дзе ў цесных кватэрах з табою сядзім
І ўжо на зіму, як на вечнасць, глядзім.
А снег замятае, нібы забівае,
Нібыта заснуць назаўжды заклікае,
Бо ўчора быў дождж,
а сягоння ўжо снег,

Бо ўчора ты плакаў, а зараз праз смех
Глядзіш на замецены шэранькі двор
І ночы чакаеш, каб тысячы зор
Убачыць у небе, што па-над зямлёю,
Нібыта анёлы па-над душою...

Балада дваіх

Заціхла ўсё наўколя, нібы памёрла,
І сонца, як разрэзанае горла,
Афарбавала чырванню азёры,
Дзе рыба засвяцілася, як зоры,
Што ноччу падалі, нібыта росы
З высокай беларускае бярозы...

Заціхла ўсё і зноўку ажыло,
І сонца, нібы ружа, заціво
І асвятліла возера глыбіні,
Дзе рыба, як пралітае святло,
Плыве і ў адзіноце соннай стыне...

Яны на сонца раніня глядзелі,
І гэты свет па-свойму разумелі,
Дзе цішыня, нібыта ўсё памёрла,
І сонца, як разрэзанае горла...
І сонца, нібы ружа, зацівала...

І вой маўчаў, і панначка маўчала.

Балада нашай вясны

Гэта наша з табой, як Галгофа, Еўропа,
Гэта наша з табой, як магіла, зямля,
І глядзім мы з вакон,
нібы дзеці з акапаў,
На пачатак вясны, дзе з табой буду я
Ад вятроў не хавацца, што
дзень раздзімаюць,
Як агонь, ад якога асветлімся мы,
Па якім нас з табой на чужыне пазнаюць,
Як мы выйдзем, нібыта
з блакады, з зімы.

Гэта наша з табою вясна маладая,
Гэта наша з табой, гэта наша з табой
Зорка ў неба ўзышла, як страла залатая.
Я памерці хачу ад стралы залатой,
Не ад змроку, што ў цесных,
як норы, пакоях,

У якіх мы жылі, у якіх мы жывём
І чакаем вясну, быццам казачных вояў,
Што святло прынясуць
нам у кожны наш дом.

Толькі не прынясе нам ніхто і нічога
Ні сягоння, ні заўтра, ні праз
тысячу год,
Бо тут наша вясна, бо тут наша дарога,
Бо тут наша любоў, бо тут наш эшафот...

Вясельныя вершы — усмешка вар'ята,
Які заблудзіўся ў самотным жыцці
У горадзе змрочным, дзе вечнае свята.
Праз вечнае свята нам трэба прайсці,
Прайсці, як праходзіць
вада праз пясок

І робіцца чыстаю, і ажывае,
І свет ажыўляе, нібы вецярок
Над травамі жоўтымі пыл уздымае
І робіцца ветрам, які ўсё змятае
Са шляху свайго, па якім нам ісці
І вершаў вясельных хацець,

як напіцца,
Каб суму не бачыць у сумным жыцці
І каб ад самоты сваёй не ўлюбіцца
У чорную даму, што ў бары сядзіць,
І ёй не патрэбна дурное каханне,
Ёй трэба любоў, што
ў шампанскім бурліць

І куляй сядзіць у халодным нагане...
Вясельныя вершы — усмешку вар'ята
Хаваю за кветкі, якія ты любіш,
І нават калі ты мяне ўсё ж загубіш,
Не будзеш у смерці маёй вінавата,
Бо вершы мае — гэта меч майго ката...

1992 год. Глыбокая вясень. Пражэктары слізаюць па бетонных скалах недабудаванага аэрапорта "Мінск-2". Злева ад забытай людзьмі і Богам пабудовы прытаілася аграмадная жоўтая "чарапах" — ангар-склад, пераабсталяваны пад залу чакання, сектары прылёту і адлёту, міліцыю, мытню, білетныя касы, багажны бар, туалеты і іншае. За чарапахам — лёгнае поле. На ім танцуюць мы, эміратчыкі. Чакаем, дрыжым, сінем. 00.17 мясцовага часу. 00.30. Пранізлівы холад, вецер, што валіць з ног, сляпучыя камякі снегу. Не Мінск, а поўнач Аляскі (а што, і там бывалі!). Чакаем.

Нарэшце з завірухі-туману выплывае бела-серабрысты — у ледзе, — бы здань, "Ікарус". Ускокваем, спатыкаемся, падаем. Смех — ужо добра. Пад'язджаем да роднага "ТУ-134". Узбягаем-рассаджаемся з хуткаскоу гуку. Саграваемся. Радуемся першай супакойлівай дастаўцы: "Пасажыры,

сунуў. Адрэпціравана!
— Дарэмна, дальбог, час траціце, — адагнаў я набеглае было хваляванне (а калі Ігар не падсунуў?). — Раптам у гэты самы момант сапраўдныя кантрабандысты праз вашы парадзельныя кардоны прабіраюцца?
— Ты чуў? — павярнуўся малады мытнік да такога самага сабрата-навабаранца. — Парады дае, жыць вучыць, здзекуецца. Абарэў! Відаць, да практолагаў нераўнадушны, хоча, каб да яго ў с... залезлі.

"Хоць і незвычайна нахабныя, але зелянь-зеленню, — спакойней забілася маё сэрца. — Ці ж у гэце месца можна 92 "гэ" засунуць? Парвецца месца, па швах разьдзецца, ні ў адной бальніцы не ўратуюць..."

— Да дактароў, праўда, неабыйкавы, век бы іх не бачыць, — цягнуў час. — А старалецеце вы, паўтараю, дарма! Як на споведзі кажу: пры сабе толькі пяцьсот дазволена для правозу без дэкларацыі долараў, нават менш — сёе-тое ўжо ў бары пакінуў.
— Спявай песеньку, спявай, чаўнок ты

(сына знатнага таварыша падстрахоўвалі, а тут трапіўся шанц вызначыцца). Цяпер усё пойдзе па поўнай праграме: паўторны, ужо татальны шмон, за ім — пратакол, канфіскацыя, а далей — як карта ляжа. Можна так легчы, што і да кратаванага неба дойдзе. Артыкул жа сур'езны: у асабліва буйных памерах. Для нас — на жаль — іншых няма. Мы ж ворагі дзяржавы! Адначасова і лепшыя сябры масаў. Паспрабуй, купі танней! Але ж цана гэтакім "танней" часам бывае непамерна высокай...

Шкада было Барбі, але пры мытным даглядзе ёсць няпісаны закон, правіла, умова: кожны сам за сябе. Жыццё гэтак завязала-абавязала. Былі выпадкі, сёй-той расслабіўся, спрабаваў падаць руку тэлепелю, вырваць з ваўчынай пашчы друга-таварыша. У выніку цярэў поўнае фіяска: залятаў сам і нярэдка яшчэ каго-небудзь пад разборку ўцягваў. А вы ведаеце, што такое трапіць пад разборку? Гэта — быццам у цябе адрэзалі частку цела, скажам — нагу. Нават, бадай, горш. Бо жы-

быць, не прыедзе і мамка, доўга не прыедзе. Але што я мог зрабіць? Заліцелай красуні ўжо нічым не паможаш. Шакалы ўчапіліся за яе моцна. Дзеля чарговай зорачкі яны і роднага брата на часткі разарвуць. А мяне дома таксама чакаюць двое малых...

Задуміўшы ў сабе "небяспечны на вынікі" ў дадзенай сітуацыі жаль, я накіраваўся ў залу чакання, якая ўяўляла сабою некалькі радоў былых кінатэатраўскіх крэслаў. Мой і Ігараў пакеты з ядою аб'ядналіся ў адзін, ён ляжаў цяпер між намі. Выклічуць на пераправерку Ігара — ён возьме толькі сваю сумку. А пакет чый? Пакет — не яго. Высыкнуць паўторна мяне, прыхалюць толькі свой бавульчык: пакет — не мой. Нават прайшоўшы мытню, расслабіцца не спяшайцеся: вас могуць высыкнуць з залы чакання. Яны ўсё могуць, але не ўсё ведаюць, а тыя, што ведаюць, — маўчаць. За тое, каб тыя, што знаюць, "не ведалі", даводзіцца ўключачь іх апетыты-веды ў сабекошт тавару.

"Інфармацыя — гэта грошы", — думаюць некаторыя.

"Інфармацыя — гэта болей чым грошы", — сівярджаюць знаўцы.

"Інфармацыя — гэта ўсё!" — кажуць багатыя.

"Інфармацыя — гэта жыццё!" — кажу я.

"Інфармацыя — гэта добрас жыццё!" — ведаюць выбраныя...

— Ці ты Ясь, ці ты не... — матляў галавою ап'ялены Ігар.

— Ці ты Ясь, ці ты не, — абагнала і пераспявала яго Ліля, — спадабаўся ты мне!

На час "гастроляў" Ліля рабілася Ігаравай "жонкаю". Збліжаліся яны адразу пасля ўзлёту: развіталіся — за хвіліну да пасадкі на роднай зямлі.

А дома ў Лілі быў муж — заводскі інжынер-рабацяга, які цягнуў на худых пракураных плячах усё КБ, але не цягнуў і трэці рэальнага сямейнага пражытачнага мінімуму. Ён жыў нармальным шэрым даперабудаваным савецкім жыццём і чыстасардэчна лічыў, што менавіта ягонымі стараннямі ў сям'і ўсё апраўнаўся, абутыя, не галодныя, а па выхадных умянаюць апельсіны і бананы. Ліля з ім ніколі не спрачалася, ніколі нічога не тлумачыла і нават па-свойму кахала яго. Але ў пазедаках адрывалася ад нудотных будняў, дазваляла сабе крыху развешацца. Не супраць быў адпачыць ад жонкі-выхавальніцы ("Ох і заліціш ты калі-небудзь з поўнай канфіскацыяй!") і Ігара. Вось такая "сямейная пара", даволі тыповая для эміратчыкаў.

Дзіўна, як яны абое мяняліся, калі вярталіся ў Мінск і сыходзілі з трапа самалёта. Уражанне было такое, што гэтыя двое не толькі не ведаюць адзін аднаго, але і ўвогуле псіхалагічна несумяшчальныя. Ігар — вечна расшпілены, расхрыстаны, шумлівы; Ліля — сама сабранасць, акуртанасць, строгаць, спакой. Флірт фліртам, а сем'ямі эміратчыкі даражылі...

(Заканчэнне на стар. 12)

КАСІЎ ЯСЬ

Леанід МАРАКОЎ

прышпіліцца, калі ласка..." Цяплее...
Разганяемся. Узлятаем. Мы — у небе! Цяпер ім нас не дастаць! Ура! Свабода! Нал-лівай!..

— Э, дзелавія, у каго мая "капуста"? — узлятаюць з некалькіх месцаў неспакойныя галасы.

— Тэпайце сюды, хлопчыкі, — самавіта азваецца хтосьці па прозвішчы Банкір з хваста самалёта. — І кілішчак дзядзьку не забудзьце наліць, — адкрывае ён, пасміхаючыся, пачак "Філіп Морыс".

— Касіў Ясь канюшыну!.. — не спяваў — гарлапаніў я праз гадзінку пасля ўзлёту.

— Ка-асіў Ясь канюшыну, паглядзі на дзядзьку! — перабіваў мой віскат, падскокваючы каля ілюмінатара, Ігар. Быццам сапраўдны дырыжор, махаў-памагаў сабе рукамі. У невялікай ступені ён ім і быў. План, куды і па што крутануцца, пры гэтым не застацца дурнем і не быць падвешаным за ногі ў выніку нерэнтабельнага выкарыстання чужых фінансаў, спеў і выпяваў у ягонай светлай галаве.

Мытня! Атае! Мы прайшлі мытню! Праваліся! Прадзерліся! Прабіліся! Нал-лівай!

— А дзядзька жыта жала... — узняў Ігар аэрафлотаўскую шкляначку з гарэлкаю. — А-а дзядзька жыта жала... — чокнуўся са мною. — ды на Яся паглядзі!

Ігар рызыкаваў меней, але б застацца і яму без галавы пры абломе. Мянэ ж у выпадку залёту жыццём падсмажылі б. Ён нёс 56, а я — 92 тысячы тых самых, зялёных.

Мытня! Мытня! Мытня!
Грошыкі! Грошыкі! Грошыкі!
Дзе? Дзе? Дзе?
Няма-а-а!!!

— Здымі абутак, — ці то загадаў, ці то параіў мне шчанюк з парай зорчак на пагонах. — Цяпер — шкарпэткі. Не бянтэжы, ты ж не дзёўка-пнатліўка. А можа, паразумнее і сам раскажаш, куды бабулькі схаваў? Тады хоць і не паляціш з усімі, затое пры сваіх застанешся.

"Пры сваіх" — гэта не да нас, — сам сабе пасміхнуўся я. — "Пры сваіх" мы праходзілі ўжо, даволі ў жабрацтве сліны наглыталіся".

Шчанюку адказаў:
— Вы, няйначай, быццам амерыканец той: усё ты, ты... У чым прызнавацца, калі няма ў чым?

Гаварыў даверліва і спакойна. А ў душы ўсё снівала: на пакет з прадуктамі, што стаяў перад "тэлевізарам", хлопцём не звярнуў ніякай — нуль! — увагі. Не ўсёк, тупіца! А ў ім і была ўся соль. Праверылі, да прыкладу, твае сумкі-чмаданчыкі, махнулі: "Праходзь!" Ты і пайшоў. Толькі пакецік з хатняю каўбаскаю прыпадняў і пайшоў. А рэчы — хэ! — няхай глядзцяць-шыпараць. Работа такая: у чужых рэчах корпацца. Патрашы чаўнака-зажору. Вось і гэты ўбачыў з паўгадзіны назад, што ў маёй пары сумак чыста, і датумкаў: "Пры сабе, відаць, разумнік трымае "капусту". "Пройдзем", — замітусіўся. І — дарэмна пагнаў хвалою. Яму б, стратэгу зоркаму, пачакаць, пакуль я запаветны пакецік у рукі вазьму і ўжо з ім патэпаю. А так, даруйце-выбачайце — пралёт. Пакет у зону не ўвайшоў: яго Ігар, які стаяў на падстрахоўцы, нагою да сябе пад-

наш залаты, — не сунімаўся ўчэпістыя хлопцы. — Не хочаш прызнавацца — воля твая. Выклікаем доктара. Сам на медагляд напасіўся.

"Так і ёсць, звыш меры борздыя, — засмуціўся за іх — не за сябе. — Такіх наездчыкаў яшчэ не страчаў. Што ж, хлопцы, з вамі далей будзе? Так можна і да старасці не дажыць. Высыкнуце, ачысціце яго нервовага, каму губляць няма чаго, ён вас і прыкончыць — грошы ж не абы-якія круцяцца. Сустрэне калі-небудзь абрабаваны вас ля пад'езда..."

Зрэшты, гэта не мая гісторыя... А што ж у нас наклёўваецца?

Напалохалі хлопца — добра! — але ж час і адпускаяць. Дзёбі зразумела: пасажыр не торговецца, спакойны, а таму бабкі наўрад ці пры сабе заціснуў...

— Так, хлопчыкі, зніклі! — уваліўся нарэшце ў "катоўню" Дзімка. ("Фу-у!" — здрадлива вырвалася ў мяне.) — З гэтым я сам разбяруся.

— Мы тут, Дзмітрый Мікалаевіч, амаль яго раскруцілі. Можна...

— Не можа. І круціць будзеце дзядзькам галовы або сабе вусы, як вырастуць, а кантрабандыстаў выяўляюць. І давайце-давайце, ідзіце да стоек. Шэфу толькі што зверху тэлефанавалі: рэйс не затрымаваць. Гэтым самалётам сын вялікага чалавека ў вясельнае падарожжа ляціць. Папярэдзілі: каб ніякіх эксцэсаў! А тут я разбяруся.

Учэпістыя хлопчыкі панура зніклі, і Дзімка падышоў да мяне. Самы раз было выпусціць пару:

— Малайчына! Дзе цябе носіць? Я ледзь на смаркачах не пагарэў! А каб салагі накінуліся на пакет з ядою?

— Не крычы, тут я ўсё ж начальнік. З пакетам усё нармальна: Ігар яго падхапіў — не разгубіўся... А спазніўся з-за мымы сваёй. У яе сёння дзень нараджэння, васьмі з таго ні з сяго і вырашыла ўразіць гасцей нябачнаю — пад нейкую галівудскую зорку — прычоскаю. Ранішай пайшла ў шыркульню. Сказала — на гадзінку-паўтара, а з'явілася праз тры. Забіць мала. Пасля імчаў сто пяцьдзесят, ледзь машыну і сябе не ўгробіў — ты ж папярэдзіў, колькі гэтай ходкаю бярэш. Жых! Я і Мікалаю званіў, каб падстрахаваў цябе, калі не паспею даехаць. Дык ён — захварэў. Ну, думаю, магіла! Але ўсё, дзякуй Богу, абышлося. Хоць — не зусім. На двух у шэрых плашчах каля стоек звярнуў увагу? "Нашы" хлопцы, гэбэшныя. З рэвалюцыі той ніяк не супакоюцца. Шныраць, вышукваюць, хто ад лапаў дзяржавы пару капеек спрабуе ўтаіць. І няма ім, няўрымслівым, спакою. Між іншым, работа ў іх такая — сабачая... Пяройдзем да нашых, чалавечых пытанняў. Ты зараз для канспірацыі паспрабуй хоць фэйс крыху скрыць. Уяві, быццам табе па галаве дубінкаю мянтоўскай урэзалі. Тады, калі гэтыя ў твай бок кінуць вокам, падумаюць, што мы цябе ўжо вычысцілі і зноў душыць не палезуць. Пакажы твар. Тое, што трэба! Проста артыст! Але — не мітусіся без прычыны, усё будзе нармальна. Ідзі, з Богам!

Двое на мяне нават не зірнулі: былі заняты іншымі кліентамі, больш дакладна — кліенткай. Адна наша (з новенкіх) нафарбавалася пад ляльку Барбі, прыбралася, як валютная прастытутка ў начны рэстаран, і горда падплыла да стойкі. Дурніца разлічвала сваёй абаяльнасцю непрабіўных "дзвухзорачнікаў" улажыць. А ўлажылі — яе. Барбі схавала ў касметычцы пяцёрку тысяч "лішніх грошай" і забілася — пакінула яе ў сумцы з адзеннем. А тую, вядома ж, прасяцілі і засеклі вузельчык патайны.

Зіркіты мытнік, атрымаўшы адступнога, хутчэй за ўсё адпусціў бы ляльку, ды васьмі няўдача: хлопцы ў плашчах умяшаліся

вучы і без ног, а васьмі пасля разборах хто-кольвек гэты свет пакідае...

Памятаю, як білася галавою аб падлогу, рыдала, стагнала такая ж самая, як і гэтая злоўленая Барбі (усё ж трагічнае падабенства некаторых лёсаў!), размаляваная прыгожая дзёўчынёха. Па нявольніцкай забылася "купіць" дэкларацыю на права вывазу валюты і, у дадатак, у спешцы лішнія купюркі схавала так, што нават салагі знайшлі іх за некалькі хвілін. А грошай амерыканскіх аказалася няма: хацела зарабіць не толькі на хлеб з маслам, але і гардэробчы абнавіць. Вось і абнавіла. Апошняя страціла. Абысцілі галубачку да ніткі...

А Барбі "плашчы" падхапілі і, быццам тэарыяку, павалаклі "за кулісы".

Як яна залілася слязямі, вырываўлася, маліла, прасіла! Знаёма тут сігна, нярэдка. Але мытня, як і Масква, слязам не верыць. Я ведаў, што дома ў Барбі засталася маці-пенсіянерка і двое хлопчыкаў, ведаў, што ў кожны прыезд дзецям узначаліся падарункі, і разумее: гэтым разам не дачакацца ім яркіх пакетаў з цацкамі. Можна

Малюнак А. КАШКУРЭВІЧА

Падарункі
робім разам

Напэўна, адным з самых цудоўных "музычных дарункаў" І. С. Баха слухачам свайго часу і наступных пакаленняў была створана ім у 1734 годзе "Калядная араторыя". Твор прывабны перш за ўсё тым, што напамінае людзям пра мажлівасць цуду, нараджае веру ў сапраўднае шчасце, усяляе надзею на лепшае...

Доўгі час свята Раства з-за палітычных, ідэалагічных прычын у нас як быццам і не існавала. Але апошнія 10 гадоў хрысціянне ўсіх канфесій на Беларусі афіцыйна адзначаюць светлы дзень Богага Нараджэння. Гэтым жа разам усіх вернікаў і меламаў чакаў сюрпрыз.

Да свята быў прыверкаваны канцэрт з удзелам сімфанічнага аркестра "Маладая Беларусь", хору нашай Акадэміі музыкі і салістаў, якія пад кіраўніцтвам германскага дырыжора Георга Майса выканалі даволі папулярны твор Баха — "Калядную араторыю".

Не сакрэт, што аптымальнай канцэртнай залай для музыкі гэтага кампазітара з'яўляецца памяшканне храма, бо пісалася яна перш за ўсё для выканання ў царкве. Таму не дзіўна, што ў якасці сцэны для "Каляднай араторыі" быў абраны касцёл святых Сымона і Алены.

Дарэчы, калядныя свята ў Германіі раней (як і цяпер) складалі "вялікі цыкл": 6 дзён доўжыліся святочныя набажэнствы і разыгрываліся народныя дзействы са спевамі. Кожнаму такому дню і прысвечаны асобныя часткі араторыі. У якасці сюжэта Бах выкарыстаў фрагмент з Евангелляў ад Лукі і ад Марцея.

Кожная з шасці частак (якія яшчэ завуцця кантатамі) змяшчае сольныя і харавыя нумары. У даволі багатай канцэртнай практыцы склалася традыцыя выконваць тры першыя часткі араторыі — як інтанацыйна найбольш цэласны цыкл. Музыканты не адышлі ад традыцыі і на гэты раз. І ўсё было б зусім нядрэнна, калі б не сапраўдны "калядны холад", які ўрэшце адчулі артысты і слухачы нават у памяшканні.

Што ж было незвычайнага ў выкананні? Па-першае, гэта партнёрства нашага хору і замежнага маэстра. Спадар Майс прадэманстраваў строга акадэмічную манеру дырыжывання, крыху нязвычайную для нашых выканаўцаў. Мабыць, на стылістыку паўплывала строгае гучанне музыкі Баха, і такая трактоўка падкрэслівала ўласцівыя ёй якасці. Па-другое, спецыфічным было само гучанне твора — на яго значна паўплывала акустыка касцёла. Здавалася, што музыка нібы лунае ў прасторы.

Асобна скажу пра сольныя нумары. Вобразы, створаныя салістамі (Настасся Масквіна — сапрана, Аксана Бондарова — мецца-сапрана, Ян Нялепа — тэнор, Анатоль Галкін — бас), сапраўды ўражвалі. У тых жа сольных эпізодах, дзе спявала Аксана Бондарова, на памяць прыходзіла шмат аналагічных старонак музыкі Баха — радаснай, урачыстай.

Нарэшце, нельга не адзначыць, што творчыя кантакты беларускіх і заходнееўрапейскіх музыкантаў робяцца даволі частай з'явай. Выканаўцы не толькі гастралююць, гасцююць у краінах адно аднаго, але і разам музыцыруюць (аркестр "Маладая Беларусь" ужо трэці год дае калядныя канцэрты ў Германіі пад кіраўніцтвам Г. Майса, нямецкі дырыжор — даволі часты госьць на беларускай зямлі). Не толькі абмен творчым досведам аб'ядноўвае людзей, але і музыка — такая, як музыка Баха, што нараджае светлыя пачуцці ў сэрцах і адчуванне сапраўднага свята — у душы.

Ігар ПАРФЯНЮК,
студэнт Беларускай акадэміі музыкі

ФЕСТИВАЛІ

У чаканні сонца драматургіі

НАТАТКІ З II ФЕСТИВАЛЮ НАЦЫЯНАЛЬнай ДРАМАТУРГІі ІМЯ В. ДУНІНА-МАРЦІНКЕВІЧА

1. Заснежаны Бабруйск запомніўся мне шэрым, халодным горадам. Зімовае сонца, якое заўсёды ўзнімае настрой, бадзёрыць, паказалася тут толькі ў дзень ад'езду. А ўсе чатыры фестывальныя дні яно нахабна хавалася за аблокамі, дазваляючы старым гарадскім будынкам сталінскага рэнесансу ствараць блытаніну ў часе. Несумненна, толькі ў сапраўдныя часы ліхалецця (ці бесчасоўя) мог з'явіцца гэты дзіўны будынак ля Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча. І кому ж гэта выдумляку прыйшло ў галаву надбудаваць на руінах праваслаўнай царквы цаглянае шэрае памяшканне?! Кожны дзень, праходзячы ля гэтага "архітэктурнага франкенштэйна", я міжволі ўздрыгвала. Бо і на тэатральнай сцэне ўзніклі амаль падобныя на гэты будынак-монстр персанажы. Як прыгнечаны, скаронны пад цяжарам іншага будынка праваслаўны храм, так і героі беларускіх п'ес пра сучаснасць былі прыгнечаны ці то несправядлівым жабрацкім жыццём, ці то ўласнымі нядобрымі памкненнямі, якіх прагнулі пазбавіцца. І яшчэ адзін шанц выправіцца, наноў пакахаць, выбраць ні зло, а дабро даваў ім нехта звыш...

І ўсё ж, нягледзячы на гэта, на сцэне панавала атмасфера пустаты быцця, духоўнага змрок, якая ўплывала на настрой у глядзельнай зале. П'есы, якія былі напісаны ў пачатку і сярэдзіне 90-х гадоў ХХ стагоддзя здаваліся цяпер не такімі злабадзённымі. Бо сучасны драматургіі мусілі занатаваць нешта з праблем часовых, а не вечных...

2. Менавіта таленавітыя рэжысёры падцягнулі да прыстойнага ўзроўню, напоўнілі дадатковым сансам п'есы пра сучаснасць. Напрыклад, на "круглым stole" па выніках фестывалю крытыкі ў адзін голас запісалі ў героі вядомага рэжысёра Р. Таліпава, які з непрыкметнай п'есы Г. Марчука "Кяханне маё нешчаслівае" зрабіў сімпатычны спектакль "Восеньскі блюз" (Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча). Таліпаўскія малюнкi з правінцыйнага жыцця ўвабралі ў сябе апельсінавы колер сонца, духмяны водар ракі... Рэжысёр прыдумаў цікавую сцэнаграфію: на сцэне па крузе павольна плыве вялікі карабель, на палубе якога — і пляж з адзінокім "грыбком", і танцавальная пляцоўка. Плыве карабель жыцця. П'яны карабель. Карабель дурняў-ідэалістаў. З "п'янага" карабля на бераг аднаго беларускага правінцыйнага гарадка вышла Ніна Карпаўна (Г. Агейкіна). Пасля смерці мужа ў бутэльцы з гарэлкай жанчына мусіць "утапіць" сум па няшчасным, няўдалым жыцці. На караблі дурняў-ідэалістаў вяселіцца пад музыку са стужак Таранціна правінцыйнага моладзь, якая на іўна верыць у тое, што "зялёныя" можна вельмі лёгка зарабіць (махляр-бізнесоўца паабяцаў падлеткам трыста дзяляраў, калі яны за адзін тыдзень прыдумаюць тры словы з канчаткам "зо"), што кяханне заўсёды

будзе шчаслівым (дарэмна маладая аптэкарка паверыла ў пачуцці "халастога" шкіпера, якога ў іншым гарадку чакае сям'я), што будучы падманшыкам, можна жыць у згодзе з самім сабой. Менавіта дзякуючы выўленчай выдумцы рэжысёра, добра падабранаму музычнаму афармленню схематычных персанажы п'есы, непраўдападобныя эпізоды "ўзнікаюцца" да нечаканых паралеляў. Бо з п'есы Г. Марчука Р. Таліпаў не выкінуў ніводнага эпізоду, дзеі на сцэне ідуць адпаведна драматургічнаму тэксту. Канешне, смешнымі ўяўляюцца ўсе гэтыя надуманыя дыялогі-разважанні падлеткаў аб жыцці (тым больш, што моладзь у спектаклі іграюць акцёры далёка не падлеткавага ўзросту), просценькія меладраматычныя сітуацыі, якія імкнуцца глыбока перажываць акцёры. Але міжволі рэжысёр прымушае засяродзіцца ці то на трагедыі саракацігадовай Ніны Карпаўны, якая, як многія з яе пакалення, страціла арыенціры ў новым жыцці ("Мне кепска... моташна... уратуй мяне... Божа... Усе злыя, усе нядобрыя... Навошта я сюды прыехала. Уратуй..."), ці то на вобразе яе пасынка Пётры, якога школьны сябра параўноўвае з Пячорыным (акцёр А. Волчак прадстаўляе "героя нашага часу" маўлівым, замкнёным, поўным супрацьлеглых пачуццяў юнаком). На сцэне рэжысёр Р. Таліпаў толькі набліжае драматургічны твор да філасофскай прытчы пра карабель-жыццё, які вандруе ў бездані часу...

Мінскі рэжысёр А. Гарцуеў многім раіў не глядзець свой новы спектакль. П'еса А. Дударова "Кім", якую ўвосень рэжысёр паставіў на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Я. Купалы, выклікала шмат спрэчак. Многім гэты драматургічны твор падаўся вельмі сентыментальным, ілюзійным, спозненым у часе па ўзнятых у ім праблемах. І першая пастаноўка "Кіма" на сцэне Мінскага абласнога драматычнага тэатра (спектакль быў паказаны на тэатральным фестывалі "Маладзечанская сакавіца-2001") пацвердзіла гэтыя ўяўленні. Гісторыя А. Дударова, разыграная маладымі акцёрамі ў сентыментальных дэкарацыях, выглядала прыдуманай. Аднак на фестывалі ў Бабруйску я ўбачыла зусім іншага "Кіма", працывапаганна рэжысёрам, які добра адчувае наш час. У новым сцэнічным варыянце п'еса вытрымана ў стылі расійскіх крымінальных тэлесерыялаў, набліжана да кліпавай мітусні жыцця. Амаль танцавальныя сцэны "разборак" паміж дзвюма крымінальнымі суполкамі, рэзкія, грубыя рухі акцёраў напоўнілі сцэну агрэсіўнай рэчаіснасці. Гарцуеў, які летась паставіў вельмі жорсткі, эмацыянальна напружаны спектакль "Брат мой, Сімон...", здаецца, свядома адмаўляецца ад сентыментальных акцэнтаў у "Кіме". Яму не патрэбны слёзы замілавання гледачоў, яго не хваляюць уздыхі наконт жудаснай экалогіі, якая калечыць здароўе моладзі. Спектакль Гарцуева хочацца параўнаць з "Гернікай" Пікаса, на якой вострыя, непрапарцыянальныя фігуры складаюцца ў моцнае па узрушэнні палатно. Галоўная мэта

рэжысёра — трапіць у нагу з часам, жыць на сцэне ў адным рытме з сучаснасцю. Таму ў спектаклі "Кім" усе персанажы такія пазнавальныя ў жыцці. Стыльна апрануты ў моднае цяпер чорнае скуранае адзенне бізнесоўца Каралёў — стомлены ад злосці, нянавісці, пустаты існавання чалавек. Акцёр А. Кавальчук увабляе чалавек-ваўка, якога неўзабаве перараджае прыгажосць, душэўнае харавство, сардэчная цеплыня ўзнёслай Юлі (С. Зеляноўскай). Але купалаўская актрыса не стварае вобраз на іўнай дзяўчынкі, "анёла", "святой", у бок якой насамрэч ніколі б не паглядзеў "круты" Каралёў. Геранія С. Зеляноўскай — сучасная, раскаваная дзяўчына, якой хапае смеласці на многае: і выхоўваць дзет-домаўскіх дзяцей, і кахаць бандыта, і змагацца з цяжкай хваробай. А гаваркі вундэркінд, шаснаццацігадовы хлопчык Кім (М. Гузоўскі) у Гарцуева ўяўляецца своеасаблівым антычным "хорам", які тлумачыць глядачам, аналізуе сцэнічнае дзеянне. І самае галоўнае — Кім не "выбіваецца" са складу персанажаў, а даволі арганічна суіснуе з усімі героямі спектакля, ствараючы, прынамсі, непаўторны дуэт з гарэзлівай Ленай (Г. Хітрык).

Камедыя-дывертысмент А. Паповай "А-ла-ла-ум" у сцэнічным варыянце сталася сучаснай прытчай пад назвай "Успамін аб Вавілоне". Кароткую гісторыю пра тое, як па волі прышэльцаў бедны, неўладкаваны інтэлігент Лапушанскі заняў месца больш удачлівага ў жыцці школьнага сябра Бядулі, рэжысёр У. Савіцкі прачытаў даволі ўдумліва, па-філасофску. Звычайна п'есы А. Паповай на сучасную тэму ставяцца ў сацыяльным рэчышчы. Кватэра, хатні халат, неўладкаваны побыт — нязменная аtryбутыка такіх спектакляў. У п'есе "А-ла-ла-ум" дзеянне таксама адбываецца ў кватэры, але драматург вынаходліва аздабляе яго элементамі фантастыкі.

Калі ў п'есе толькі згадваюцца прышэльцы, то ў спектаклі Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра яны з'яўляюцца з усіх герояў на сцэне першымі. Інашпаўняцце зноў прылятаюць на зямлю. Адзін з іх успамінае пра мінулы візіт — пра Вавілон, у якім было лепш, чым цяпер. Прынамсі, тады людзі звярталі ўвагу на людзей, даламагалі адзін аднаму, спачувалі. Прышэльцы не пазнаюць зямлю. Разам з мастаком В. Цімафеевым рэжысёр ўладарца гледача ў свет, дзе над людзьмі ўладараць рэчы. (На працягу спектакля ўздоўж сцэны будучы рукаца людзі ў цэлафанавых плашчах, цягачы кантэйнеры з прадуктамі.) На сцэне кватэра, якая больш нагадвае склад у краме, альбо па-майстэрску ўпрыгожаную скрыню для смецця. Відавочна, што ў п'есе А. Паповай рэжысёра перадусім цікавіць вобраз сучаснай інтэлігенцыі. Менавіта ад перажытага сорама — зневажальнага пазычання грошай у заможнана Бядулі (А. Палкін) няўдачнік Лапушанскі з распаччу крычыць у неба, што не хоча жыць. Нечакана, нехта звернуў дорыць нябогучы-інтэ-

Сяргей КАВАЛЁЎ: "Я пішу толькі п'есы, якія б сам хацеў паглядзець у тэатры"

Першапачаткова гутарка з беларускім драматургам С. Кавалёвым павінна была тычыцца першай кнігі ягоных п'ес. Але напрыканцы II Фестывалю нацыянальнай драматургіі імя В. Дуніна-Марцінкевіча стала зразумела, што з'явілася яшчэ адна падстава для сустрэчы: С. Кавалёў стаў адзіным з прызнаных беларускіх драматургаў, каго адзначыла журы фесту...

— Сяргей, як глядзючы спектаклі вы б хацелі бачыць сёння ў нашым тэатры? — У мяне ёсць даволі рэдкая для пісьменніка рыса — я люблю бачыць у тэатры. Мне падабаюцца спектаклі, якія не даследуюць рэчаіснасць, а яе ствараюць, "пераствараюць". Спектаклі, у якіх была б паззія, элементы гульні, так званыя лудычныя прадстаўленні. Беларускае ж драматургіі раней была пераважна сацыяльнай, злабадзёнай. Таму мяне больш прыцягвалі ў юнацтве

замяжная драматургія і класіка. Дарэчы, я пішу толькі п'есы, якія б сам хацеў паглядзець у тэатры. — **Вашы п'есы ў асноўным прысвечаны старадаўнасці. Чаму вы абмінаеце ХХ стагоддзе? Напрыклад, 30-я гады мінулага стагоддзя, калі была знішчана беларуская інтэлігенцыя. Беларускае п'еса, якая б смела распавядала пра гэтую трагедыю, яшчэ не напісана.** — Як філолаг я займаюся вывучэннем

літаратуры рэнесансу. У п'есах я выкарыстоўваю матывы і алюзіі з літаратурных твораў XVI — пачатку ХХ стагоддзя. Мне здаецца, гэта вельмі патрэбна нацыянальнаму тэатру, бо пашырае ўяўленне пра беларускую культуру, пра мажлівасці драматургіі. У мяне была задумана стварыць цыкл п'ес, падставай для якіх сталіся б літаратурныя тэксты, а не толькі падзеі рэальнага жыцця. На працягу дзесяці год я напісаў сем п'ес для дарослага гледача. У 1991 годзе адбылася пастаноўка "Звар'яцелага Альберта" ў Гомелі. Потым былі напісаны "Трышчан ды Іжота", "Балада пра Бландою", "Саламея", "Стомлены д'ябал", "Францішка, або Навука кяхання", "Тарас на Парнасе". Гэта будзе зборнік герменеў-

лігенту не столькі дарагу адзежу, колькі каштоўную магчымаць тварыць суд над Бядулямі. Кволы, няграбны Лапушанскі з жаночым ботам у руцэ (згарэлая кватэра героя — сімвал бясконцага жабрацкага існавання) прагне справядлівасці ў жыцці. І яго справядлівасць у тым, каб той, хто здуваў у яго некалі канспекты, нахабна пад'ядаўся ў іх доме, пачаў урэшце мыкацца, а ён — атрымліваць асалоду ад жыцця. У свой час рускі філосаф Лосеў адзначаў, што "ў інтэлігента рука сама сабой цягнецца да таго, каб вырваць пустазелле ў цудоўным садзе чалавечага жыцця". Вырваць пустазелле, значыць — судзіць?! Аднак А. Папова іранізуе: а судзіць хто? Бо насамрэч інтэлігент Лапушанскі хоча стаць такім, як Бядуля. Заняўшы месца школьнага сябра, Лапушанскі (акцёр Р. Белацаркоўскі цудоўна перадае душэўныя метамарфозы свайго інтэлігента) з радасцю упадабаў і ягоны бязглузды фанташчык у кватэры, і заляцанні прыгажуні Норы (Г. Лабанок), былой палюбоўніцы Бядулі. І самае смешнае, што жонка Лапушанскага, калі вяртаецца дадому, звяртае ўвагу ні на голую дзяўчыну ў абдымках мужа, а на заможныя рэчы, якія нарэшце з'явіліся ў яе кватэры...

Не, нездарма напрыканцы спектакля, калі героі атрымліваюць магчымаць змяніць будучыню, звернуць, куды адлятае касмічны карабель, сьплецца смецце, шматлікія рэчы — ідалы сучаснага жыцця, падпарадкаванага ўладзе грошай. Бо ўсе спектаклі на сучасную тэму якраз распавядаюць пра тое, як людзі "гінучы за метал", з якой цяжкасцю пераадоўваюць выпрабаванне багаццем, нават нягледзячы на аптымістычны фінал іх гісторыі...

3.

А вось стваральнікам п'ес на гістарычную тэму аптымістычныя фіналы не даспадобы. Калі рэчаіснасць яшчэ хочацца ўпрыгожыць, то гісторыю мусіш даследаваць, вывучаць, пераасэнсоўваць ці гуляць з ёю. Што якраз і робіць вядомы беларускі драматург С. Кавалёў, які прысвячае свае творы асобам значным у гісторыі Беларусі, але малавядомым сучасніку.

Відавочна, што творчыя тандэмы: драматург Кавалёў — рэжысёр Жугжда, Кавалёў — Бакіраў даволі ўдалыя. А. Жугжда, А. Бакіраў даволі ашчадна ставяцца да тэкстаў С. Кавалёва; у сваю чаргу драматург цалкам задаволены сцэнічнай інтэрпрэтацыяй п'ес.

У п'есе "Францішка, або Навука каханя" С. Кавалёў вяртаецца да улюбёнага матыву — падабенства жыцця на тэатр. А. Жугжду падабаецца гуляць з гэтай думкай. Новая пастаноўка рэжысёра ў Гродзенскім абласным драматычным тэатры зроблена ў стылістычнай манеры, знойдзенай ім у "Трышчане", калі на сцэне мы бачым яшчэ адны тэатральныя падмосткі. А акцёры так нечакана ператвараюцца ў сваіх персанажаў і наадварот, што ўжо і не адрозніш, дзе жыццё, а дзе тэатр. У спектаклі "Навука каханя", прысвечанай асобе Францішкі Уршулі Радзівіл, стваральніцы першага прафесійнага тэатра ў Вялікім Княстве Літоўскім, А. Жугжда з радасцю выкарыстоўвае прыём "тэатр у тэатры". Неўзабаве за вялікім тэатральным відовішчам на сцэне з аднаго боку назіраюць глядачы, а з другога — персанажы спектакля. Па волі рэжысёра госці пані Францішкі (А. Гайдзіліс), ператвараюцца ў відачынаў: ганарлівае шляхцянка Ганна Мыцельская (Л. Волкава) — ў вынаходліваю ўсходнюю прыгажуню Арую; прыныцпы, сур'ёзны камедант Якуб Фрычыскі (А. Шаўкаплясаў) — у падманутага, недалёкага яе мужа Банута; сціплы шляхціц Станіслаў Мыцельскі (К. Андронаў) — у нахабнага інтрыгана

Арлекіна; сарамлівае выхаванка княгіні Тэрэзка (А. Плікус) — у вясёлым спадарожніцу Арлекіна Лауру... "Сам пан Бог раздае нам ролі", — кажа Францішка. Часам тыя, што хочучы іграць лепшыя, выйгрышныя ролі, могуць раптам трапіць у масоўку. Непрыкметны дагэтуль персанажы — нечакана зрабіцца аднымі з галоўных дзеючых асоб спектакля...

У А. Жугжды "спектакль у спектаклі" раскрывае перадусім сутнасць тэатра, як мастацтва. Яго тэатр — жывы, вынаходлівы, забаўляльны, схільны да традыцый дэль арта. Але, на жаль, устаўлены спектакль Францішкі выглядае цікавейшым за ўсю пастаноўку А. Жугжды. Рэжысёр не заўважыў, як "патапіў" цікавы драматургічны матэрыял у няграбнай бутафорыі, касцюмах (яны ўнеслі ў спектакль перабышаную тэатральнасць). А важныя трагедыійныя сцэны (зрада мужа, смерць Францішкі, атручэнне Тэрэзкі, развітанне Ганны Мыцельскай з Якубам) засталіся малавыразнымі, сціплымі, не такімі вынаходлівымі, як камедыійныя. На мой погляд, цяжка не заўважыць, што ў п'есах С. Кавалёва светлыя шчырыя пачуцці заўсёды разбіваюцца аб вострыя камяні рэчаіснасці. Цынічнай рэчаіснасці. Шчаслівы сон абвяхзкова саступае непрыемнаму абуджэнню. І гэтак абуджэнне ці то ўзнёслаў іхоты ў "Трышчане" (насамрэч рыцар Трышчан захаўся ў яе толькі пад дзеяннем казачнага міласнага півта), ці то таленавітай, шчырай у каханні

Францішкі (яе палкія лісты чыталіся мужам у абдымках дурніц-палюбоўніц) страшнае тым, што герані пачынаюць усведамляць, якім з'яўляецца жыццё насамрэч. На зямлі няма месца ідэальнаму: трэба заўсёды памятаць, што жыццё — тэатр, а ўсе людзі ў ім — акцёры. Гэткія самаўпэўненыя блазны...

Той жа самы шлях — абуджэння ад чароўнага сну і мрояў праходзіць беларуская лекарка Саламея Русецкая. Рэжысёр А. Бакіраў увасабляе на сцэне Брэсцкага тэатра драмы і музыкі непаўторную мелодыю душы гэтай цікавай жанчыны. Напачатку спектакля на сцэну выходзіць камерны ансамбль... З чароўных жывых гукаў нараджаецца танюкая, празрыстая субстанцыя (дзяўчынка ў белым адзенні будзе суправаджаць Саламею на працягу ўсяго сцэнічнага дзеяння). Душа Саламеі робіцца самастойным персанажам спектакля, які А. Бакіраў вызначыў як concerto grosso жаночага лёсу. Т. Ляўчук (Саламея) вядзе сваю ролю з любоўю да герані, з тонкім адчуваннем яе характару, жаночых мараў, спадзяванняў. Бо ў любым стагоддзі жанчына верыць, што будзе каханай, адзінай для свайго любяга. І заўсёды... памыляецца. Але здрады мужоў, смерць дзяцей, цяжкая праца не ламаюць Саламею, а робяць яе вельмі мужнай; утартай, разважлівай. Неўзабаве захапляецца гэтай жанчынай. Рэжысёр А. Бакіраў, дагэтуль вядомы сваімі шыкоўнымі, відовішчымі пастаноўкамі камедыі Шэкспера,

піра, на гэты раз адмаўляецца ад яскравасці. Сціпная чорна-белая выяўленчая палітра "Саламеі", не перагружаная прадметамі прастора сцэны, моцная акцёрская энергія Т. Ляўчук набліжаюць няпросты лёс Саламеі Русецкай да лёсу сучаснай жанчыны. Тое, што перажывалася нашай сучаснай жанчынай некалькі стагоддзяў таму, здаецца бліжкім і цяпер...

4.

Спектакль В. Анісенкі "Жанчыны Бергмана" (Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі) з усіх астатніх пастановак выглядаў найбольш эксперыментальным. Бо рэжысёр паставіў п'есу амаль непрыдатную для увасаблення на сцэне. У сваім творы малады драматург М. Рудкоўскі даследуе перадусім глыбокія перажыванні чалавека, яго падсвядомасць, асацыяцыі, таямнічыя мроі. А як увасабіць патак свядомасці на сцэне? Як перанесці туды эмацыянальную сувязь паміж фільмамі Бергмана, назвы, змест якіх уплечены ў тканіну п'есы, больш падобнай на апавяданне?

В. Анісенка пераносіць на сцэну толькі сюжэт, аздоблены доўгімі маналагамі: медсястра Ліў (Л. Сідаркевіч) спрабуе выцягнуць з цемры роспачы, адчаю спявачку Інгрыд (Т. Мархель), якая страціла голас. Дзякуючы выразным акцёрскім малюнкам прастору сцэны пранізваюць глыбокія няўлоўныя пачуцці. Спектакль аголеных нерваў, прэлярыраваных душаў, інтымных успамінаў зацягвае, зачароўвае глядача ("Жанчыны Бергмана" ішлі ў непраўдападобнай цішыні залы)...

Знаўцу творчасці Бергмана зразумела, што на хвалі захаплення постамадэрнізмам М. Рудкоўскі паспрабаваў па-свойму "пераказаць" стужку кінамаістра "Асоба". Але ў эксперыментальнай п'есе занатавана між іншым галоўная думка рэжысёра, якая здаецца цяпер вельмі актуальнай. Раўнадушша людзей адзін да аднаго, чэрствасць пануюць у гэтым свеце. Паводзіны медсястры Ліў у адносінах да Інгрыд здаюцца жорсткімі, недаравальнымі. Але яны прадыхаваныя толькі адным — шчырай занепакоенасцю лёсам іншага чалавека. "Ачомайся! Усё добра. Дурненская, перастань. Мы не будзем засмучаць адна адну. Не плач, мая добрая, разумная, прыгожая, лепшая ў свеце! Радуйся жыццю разам са мной. Ура! Я люблю цябе жыццём! Я вас усіх люблю!" — кажа ўзрушаная Ліў, глядзячы ў залу.

...На авансцэне сядзіць Інгрыд. Яе твар асветлены надзеяй, шчасцем, спакоем. За яе спіной, як крылі, ззяюць промні святла...

5.

...Сонца ў Бабруйску паказалася толькі ў дзень ад'езду. І ў гэтым было нешта сімвалічнае, бо ў аўтобусе, які вяртаў у Мінск удзельнікаў фестывалю многія бавілі час, чытаючы п'есы маладога беларускага драматурга Андрэя Курэйчыка. Гаварылі, што творы гэтага юнака спадабаліся ў МХАТ, у тэатры Табакова, а ўжо потым — у Купалаўскім. У аўтобусе А. Курэйчык сядзеў насупраць мяне, часцяком падымаючы галаву над крэсламі: сачыў, хто з тутэйшых знакамітасцей чытае ягоныя творы. Назіраючы за маладым драматургам, я чамусьці ўспомніла эпізод з кнігі Л. Кэрала: "З усіх цудаў, якія Аліса бачыла ў сваіх вандроўках па Залюстарэччу, выразней за ўсё яна запамніла гэта. Праз шмат гадоў сцэна гэта так і стаяла перад ёю, як быццам гэтая здарылася толькі ўчора: лагодныя блакітныя вочы і мяккая ўсмешка Рыцара, сонца, якое заблыталася ў ягоных валасах..."

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

На здымак: сцэны са спектакляў "Успамін аб Вавилоне", "Навука каханя" Фота Г. ЖЫНКОВА

тычнай драматургіі "Стомлены д'ябал" з пасляслоўем, у якім я мушу растлумачыць, што такое герменеўтычная драматургія. Раней мне здавалася, што аўтар нічога не павінен тлумачыць у сваіх драматургічных тэкстах, але, мусіць, я памыляўся. Свядамае выкарыстанне ў маёй творчасці матываў і вобразаў старадаўняй літаратуры ўспрымаецца многімі крытыкамі як хваравіты недахоп самастойнасці, стварэнне звычайных "рэмейкаў".

Напрыклад, п'еса "Балада пра Бландою" напісана паводле беларускага рыцарскага рамана "Бава", у якім Бландою згадваецца толькі ў самым пачатку як адназначна адмоўны персанаж — распусніца, з-за якой сталіся ўсе беды. У п'есе я спрабую паглядзець на падзеі вачыма гэтай жанчыны, адшукваць яе праўду, я інтэрпртую яе гісторыю, як гісторыю жанчыны ў эпоху мужчын. Нешта падобнае адбываецца ў "Саламеі Русецкай". У "Трышчане ды Іжоце" ўвага акцэнтавана не толькі на трагічных, але і на камічных момантах. У другой дзеі сюжэт зусім іншы, чым у раманае. Не дзіўна, што ў Любліне, польскія глядачы былі ў шоку ад нечаканага фіналу "Трышчане", таму што яны вывучаюць у школе класічную версію рамана. Папросту, я выкарыстоўваю ў сваіх творах літаратурныя матывы і вобразы не таму, што не магу напісаць самастойны твор, а таму, што такая герменеўтычная драматургія мне здаецца больш патрэбнай для сучаснай беларускай культуры. Наогул цікава, што сам я не ўспрымаю свае творы як гістарычныя.

— **І ўсё ж ці дачакаюцца ад драматурга С. Кавалёва п'есы пра сучаснасць?**

— У мяне часта пытаюцца, калі я напішу твор пра сучаснасць. Думаю, што праз год-два. Я скончыў свой герменеўтычны праект

і, шчыра кажучы, ужо стаіўся ад гульні з тэкстамі, гістарычных касцюмаў. Але я сумняваюся, ці магчыма сёння драматургія, якая б, па-першае, праўдзіва, а па-другое, цікава адлюстроўвала наш час. Сучаснасць, якую мы зазвычай бачым на сцэне, — бяздарная, пустая. Можна, таму, што бяздарная сама рэчаіснасць? Старадаўняя ж літаратура дазваляла разважаць паэтычна, метафарычна пра нашае жыццё. Пакуль што я напісаў толькі п'есу "Сёстры Псіхеі", распачаўшы ёю іншы свой праект: "магічны тэатр".

— **Сяргей, калі меркаваць па апошніх спектаклях, вас прывабліваюць найперш жаночыя вобразы. Чаму? І чаму вашыя герані такія нешчаслівыя ў каханні, заўсёды падманутыя мужчынамі?**

— Па-першае, таму што я мужчына. Гэта звязана з падсвядомасцю. Яшчэ Юнг заўважыў, што душа мужчыны мае жаночую сутнасць. Па-другое, і Саламея Русецкая, і Францішка Уршуля Радзівіл цікавілі мяне як асобы. Ніхто з мужчын тых часоў не напісаў такіх мемуараў, як Саламея, не стварыў уласнага тэатра, не напісаў такой колькасці п'ес, як Францішка. Нашаму тэатру бракуе такіх жаночых вобразаў, хаця сама сутнасць тэатра — жаночая. Адна мая знаёмая пэтка сказала: "Дзе з'яўляецца

жанчына — там пачынаецца тэатр". А што тычыцца пытання, чаму мае герані такія няшчасныя ў каханні, — я не ведаю адказа. Можна, таму я і напісаў гэтыя п'есы.

— **На сёлетнім Фестывалі нацыянальнай драматургіі нашы тэатральныя літаральна зачыталіся п'есамі маладога беларускага драматурга А. Курэйчыка. Цікава, як Вы ставіцеся да ягоных п'ес?**

— Адно з добрых уражанняў ад бабруйскага фестывалю — знаёмства з Андрэем і ягонымі п'есамі. Нарэшце ў нас з'явіліся сапраўды маладыя драматургі, найноўшая генерацыя. Я працягаў пяць п'ес Андрэя, усе яны напісаны прафесійна, пазначаны п'ячаткаю таленту. Але на мяне як на чытача зрабіла ўражанне адна — гістарычная драма "П'емонскі звер" (дарэчы, яна пра Сярэдніявечча). Лічу, што гэта ўзор гістарычнай драмы, не ілюстрацыі да гісторыі, а менавіта жывой драмы. З задавальненнем прыйдзі ў тэатр паглядзець спектакль паводле гэтай п'есы.

Гутарыла В. БАРАБАНШЧЫКАВА

На здымку: драматург С. Кавалёў у момант уганаравання на II Фестывалі нацыянальнай драматургіі імя В. Дуніна-Марцінкевіча.

Прывечана
настаўніку —
краязнаўцу

Пухавіцкая цэнтральная бібліятэка (у прыватнасці, аддзел бібліятэчнага маркетынга) каторы год актыўна складае і выдае рэкамендацыйныя краязнаўчыя паказальнікі літаратуры. Апошні з іх — "Зубкоўскі Б.А."

Браніслаў Аляксандравіч Зубкоўскі — дырэктар Светлаборскай сярэдняй школы Пухавіцкага раёна. Доўгія гады педагогічную працу ён спалучае з літаратурнай, краязнаўчай работай. Адна з першых яго публікацый — выступленне ў газеце "Літаратура і мастацтва" 2 верасня 1959 года. У сааўтарстве з Анатолем Ярохіным ён выдаў дзве кнігі пра Мікалая Чэпіка, воіна-афганца, Героя Савецкага Саюза. У Курску (на беларускай мове!) выйшла кніга дзіцячых апавяданняў "Чаму Загібелька лепш Парыжа" (усе творы прывечаны Якубу Коласу).

Пухавіцкія бібліяграфы прасачылі выступленні Б. Зубкоўскага на старонках "Літаратуры і мастацтва", "Полымя", "Беларусі", "Чырвонай змены", "Детской литературы", "Мінскай праўды", "Нёмана", "Вясёлкі", "Бярозкі" — гэты пералік далёка не поўны. Але найбольшая колькасць публікацый настаўніка — у пухавіцкай раённай газеце.

Усе гады Б. Зубкоўскі застаецца ўважлівым да беларускай літаратуры выкладае родную літаратуру і мову. Розныя выданні змясцілі яго рэцэнзіі на кнігі М. Яфімавай, Я. Усікава, І. Дуброўскага, У. Паўлава, У. Якутава, Э. Агняцвет, В. Каваленкі, М. Парахневіча, У. Гніламедава, І. Навуменкі, В. Віткі, Я. Каршукі, А. Клышкі, К. Камейшы, Р. Шкрабы, Р. Булацкага, С. Талыпінай, В. Ракава, Э. Карніловіча, А. Лойкі, М. Лазарука, М. Калачынскага, Е. Лось, А. Макарэвіча, Д. Бічэль-Загнетавай, З. Біралы, В. Савасцюк, М. Ваданосава, А. Пысіна... І ўсё гэта ўлічана ў паказальніку.

Даўні літаратурна-краязнаўчы клопат Б. Зубкоўскага, яго шычрае захапленне — коласаўская тэма. У пухавіцкіх вёсках Талька, Загібелька, Вусце, Балачанка, Беразянка, Падбярэжжа Якуб Колас, як вядома, штогод летаваў, пачынаючы з сярэдзіны 1930-х гадоў. Светлаборскі настаўнік у сваім коласазнаўчым зацікаўленні выбраў два шляхі. Першы — гісторыка-дакументальныя розшукі па тэме "Якуб Колас і Пухавіцкі раён". Другі — мастацкі пераказ, літаратурна-мастацкае адлюстраванне знаходжанна пазта ў пухавіцкіх вёсках. З апавяданняў пра Якуба Коласа, якія былі змешчаны ў "Пухавіцкіх навінах", іншых выданнях — "Чаму Загібелька лепш Парыжа", "Аладкі з яблыкамі", "Хатняе заданне на вясну", "Як баравікі на карчах выраслі", "Хто пчалу пазалаціў", "Каласкоў грузавічок..." Вельмі хацелася б, каб усе яны як найхутчэй былі выдадзены ў Мінску асобнай кнігай.

Досыць уважлівы Б. Зубкоўскі ўвогуле да пухавіцкага краязнаўства. Ён — руплівы шукальнік матэрыялаў пра знакамітых ураджэнцаў Пухавіцкага раёна. Менавіта Браніслаў Аляксандравіч расказаў землякам пра адмірала з Клятнога — І. К. Хурса.

Пухавіцкія бібліяграфы робяць вялікую справу, складаючы і выдаючы паказальнікі літаратуры, якія маюць дачыненне да далёкай і блізкай гісторыі раёна. Акрамя Б. Зубкоўскага, раённая бібліятэка звярнула ўвагу на зробленае краязнаўцам Віктарам Арловым, пісьменнікам-землякамі М. Паслядовічам, П. Рунцом, Т. Бондар, іншымі літаратарамі, дзеячамі мастацтва, вучонымі.

Падобная работа вартая ўвагі і іншых раённых бібліятэк. Добра было б, каб і Мінская абласная бібліятэка імя А. С. Пушкіна, і галоўная бібліятэка краіны дапамаглі ў тыражаванні паказальнікаў.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

ВЫСТАВЫ

У выставачнай зале Нацыянальнага мастацкага музея РБ адкрылася выстава, прывечаная 70-годдзю з дня нараджэння былога дырэктара музея Юрыя Карачуна (27.12.1931 — 11.06.1997), заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, мастака і мастацтвазнаўцы. Экспануюцца графічныя і акварэльныя аркушы, кнігі, знакі пашаны. Бронзавы бюст Ю. Карачуна, кветкі, музыка, успаміны творчай інтэлігенцыі Мінска, выступленні цяперашняга дырэктара Уладзіміра Пракапцова, супрацоўнікаў музея — усё сведчыла аб тым, што памяць пра Юрыя Карачуна застаецца жыць у справах музея. Менавіта пры ім былі пачаты грандыёзныя праекты па пашырэнні выставачных памяшканняў у новых філіялах — у Міры, архітэктурным комплексе ў Гальшанах, рэстаўрацыі і рэканструкцыі інтэр'ераў самога музея на вул. Леніна, 10, мемарыяльным музеі Заіра Азгура, "Доме В. Ваньковіча", музеі беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах, музеі Бялыніцкага-Бірулі ў Магілёве, мазырскіх карцінаў галерэі ў Гурынах.

Ружовая сядзіба. 1969 г.

Слова і вобраз

Юрыя Карачун зарэкамэндаваў сябе як актыўны прапагандыст беларускага мастацтва, стваральнік новых музейных сувязяў з Расіяй, Польшчай, Украінай. Спецыяльныя вітрыны з гістарычнымі фотаздымкамі даюць магчымасць убачыць рэдкія карткі, якія рабіліся на адкрыццях мастацкіх выставак, сустрачаюцца са знакамітымі мастакамі, палітычнымі дзеячамі, вучонымі. Як следчык і мастацтвазнаўца Юрыя Карачун мае непасрэднае дачыненне да выдання вядомых альбомаў і манаграфій "Янка Купала ў творчасці беларускіх мастакоў", "Якуб Колас у творчасці беларускіх мастакоў", "Яўген Зайцаў", "Музей В. Бялыніцкага-Бірулі".

Лёс дазволіў Юрыю Карачуну працаваць у цікавы гістарычны час, калі фарміраваліся яго погляды на ролю творцы, грамадзяніна, кіраўніка. Ішоў працэс збору не толькі мастацкіх каштоўнасцяў, але быў сфарміраваны добры калектыў музейшчыкаў, мастацтвазнаўцаў, захавальнікаў, фатографістаў, загадчыкаў аддзелаў, што давала гаварыць аб высокім прафесіяна-

лізме калектыву Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

Мінскае мастацкае вучылішча, потым Маскоўскі паліграфічны інстытут. У паслужным спісе Ю. Карачуна шмат пасадак: выкладчыцкая дзейнасць у школе і галоўны мастак выдавецтва "Ураджай", потым загадчык выяўленчага мастацтва Міністэрства культуры РБ, загадчык аддзела рэкламы і прамысловай графікі гандлёва-прамысловай палаты БССР. З 1977 года — дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея.

Нягледзячы на занятасць на пасадзе кіраўніка вялікага творчага калектыву, Юрыя Карачун браў у рукі пэндзаль і аловак. Акрамя В. Цвірка значны ўплыў на Юрыя Карачуна зрабілі паэзія Купалы. І гэта не магло быць іначай для сына беларускага паэта. Уплыў вобразнага слова Купалы на творчасць Карачуна можна убачыць у акварэлі пад назвай "Адзінокі дуб", якая асацыіруецца з лірычнымі вершамі Купалы "Лясное возера", "Лясная царэўна":

*Сосны і вязы, дубы і асіны
Вокала возера вартай пасталі,
Долу ківаюць паклоны нямыя,
Небу малітву таемную твораць.*

Людміла НАЛІВАЙКА, кандыдат мастацтвазнаўства, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела сучаснага беларускага мастацтва НММ РБ

КАСІЎ ЯСЬ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

Пабудзіла нас сцюардэса, як заўсёды, загадзя. Спячых, "няслаба адпачыўшых" — шмат, а яны з сяброўкаю — удзвюх: пакуль усіх растармосіш...

Усё ж голас у яе быў нязвычайна рэзкі, але спрасонку я не надаў гэтаму значэння. Пазней, у гасцініцы, пачуў: селі мы толькі з трояга заходу. Я не здзівіўся. "ТУ", адматаўшы два тэрміны, вядома ж, стаміўся цягнуць нас па белым свеце і, здаецца, вырашыў паставіць крыж на сваіх катаржных пакутах. Двойчы, заходзячы на пасадку, ён не выпускаў шасі. Але за трымі разам стары злітаваўся, пашкадаваў бедлагаў-чаўнакоў. І нават досыць мякка, нібы папрасіўшы прабачэння, прызямліўся.

"Сабрацца!" — загадаў я сам сабе, як, відаць, і ўсе, спускаючыся па трапе. Нас чакала новая небяспека: арабы. Гэтыя хлопцы, як вядома, непрадказальныя. Хоць мытня ў Дубаі "нулявая" (максімум, што забяруць, дык гэта лішнюю гарэлку), затое ў іншых адносінах... Прагледзеўшы твай пашпарт, возьмуць і шарахнуць табе ні з таго ні з с'яго ў сонечнае сплячэнне: "No!". "No!" і ўсё! Накаўт! Тлумач, даказвай, крычы, скардзіся, млей — "No!". І кожны з нас, аддаючы дакументы, высільваўся ўсміхацца, трымацца ўпэўнена: "Усё о'кэй", ніякіх "No!".

Аднак "No!" прагучала і гэтым разам. На адрас Сяргея.

О Божа, ці ёсць ты на свеце?! Я вытрымаў бы такі ўдар, Ігар — таксама, Ліля не здалася б, ды і іншыя, відаць. Толькі не Сяргей. Ён быў сумленным хлопцам, чаўнаком-аратым, але — бесталковым, нікуды не вартым рахунковадам і ўжо даўно забытаўся ў сваёй бухгалтэрыі: што выгадна вазіць, а з чым "пападалова", дзе плюсы, а дзе мінусы. Ён лётаў, закупляўся, працаваў, а хмары згушчаліся. І чым болей Сяргей лётаў, чым болей накупліваў, тым больш было ў яго блытаніны з грашыма і таварам, тым часцей яму трэба было рызыкаваць, біць па-банку, купляць новы, не правяраны на расходнасць тавар (пры гэтым абавязкова ўпісацца ў адпускную цану, меншую за магазінную ў паўтара-два разы), тым глыбей залезаў ён у пазыковую яму. І зараз яму казалі "No!". Ціха, забойча, непакісна. Як дубінкаю па ныхках.

Гэтым разам, праўда, удалося яго выраптаваць. Я забраў у Сяргея грошы і спіс з заказамі. Мы абняліся, развіталіся, і ён паплёўся ў бар глушыць горку (Ігар уручыў яму пакет з белай, замаскаванай пад мінералку, — у ААЭ сухі закон.) і чакаць зваротнага рэйса.

Сяргею не пашанцавала толькі з уез-

дам. Некаторым жа...

Быў у мяне сябар — Віктар. Куды пазней за падзеі, якія тут апісваюцца, калі ўжо практычна страціўся сэнс купляць у ААЭ і большасць пераклочылася на іншыя краіны-кантыненты, ён працягваў лятаць у Дубаі па сімвалічны "дзвесце дэ". Чаўночны бізнес у Эміратах для большасці з'яўляўся не першым, чым яны заняліся ў перабудовачныя часы. Віктар жа спахапіўся позна і пакінуў інстытут толькі ў пачатку дзевянастых. А тут яшчэ і ажаніўся. Неўзабаве нарадзілася дачка, і пайшло-пахалала: ложкачак, калыска, памперсы, пялёнкі-распашонкі, зусім не таннае фінскае дзіцячае харчаванне, садавіна, сокі... Карацей, патрэба ў грашак расла з гнятлівай хуткасцю. Вось Віктар і працягваў цягнуць мяшкі туды-сюды амаль задарма. Калісьці ён захапіўся культурызмам, і для яго гэта было не так ужо цяжка. Нават форму быццам падтрымліваў. Але сэрца...

З чарговай пазездкі Віктар вяртаўся, цягнучы на сабе пяць аграмадных бавулаў. Зарабляў вельмі мала і ў кожнай пазездцы ён імкнуўся адшукаць дадатковы рэзерв-эканомію. У гэтую ходку вырашыў не здаваць у багаж сумкі, а правесці іх з дапамогай турыстаў-навічкоў (якім у час адпачынку памагаў асвойтацца ў дубайскіх магазінах) як ручную паклажу. А далей па звычайным маршруце: аэрапорт — аўтобус — поезд (ён паспяваў заўсёды на "двойку") — метро — дом.

Да дому Віктар падыходзіў ноччу. Стаялі лютаўскія маразы, а яго праймаў пот. Раптам адчуў боль у грудзях. "Нічога, — супакоіў сябе, — дайсці да ліфта, а ад яго — два крокі". Але ліфт не працаваў, і два крокі абярнуліся ў сто пяцьдзесят чатыры. На сто пяцьдзесят пятым, перад самымі дзвярыма, Віктар упаў. Разляцеліся па кутах бавулы. У адным разышлася маланка, і з выпнутай упакоўкі памперсаў усміхнулася вясёлая маленькая бландзіначка... Зусім, як Віктарава дачушка...

Калі б ён паспеў дацягнуцца да званка! Калі б Люда, выглядаючы яго з акна, на хвілінку не адлучылася перапавіць (скончыліся няшчасныя памперсы) падаўшую голас дачушку... Ды рвешца там, дзе тонка. Так і абарвалася Віктарава жыццё...

Ён быў не першы з эміратскаў, хто ахвяраваў сабою дзеля таго, каб у сям'і быў хоць які-небудзь дастатак. Не дачакаюцца хлопчыкі з бабуляю і прыгаданай

вышэй Барбі — мамы і дачкі. За два месяцы да вызвалення яна загіне на будаўніцтве нікому непатрэбнага электразавода. Прыдушыць прыгажуню трохметровая пліта перакрыцця — няшчасны (так будзе напісана ў заключэнні) выпалак.

Усё гэта адбудзецца значна пазней, а цяпер...

Цяпер мы праходзілі дубайскую мытню. Як звычайна, пацяпелі аматары эканоміі на "гаручым" (у Эміратах, нагадаю, яно прадаецца толькі ў спецагазінах "для белых" і па цане ад дзясці ўмоўных адзінак і вышэй) і ўзяць у "паход" сваё. А ўвогуле ўсё прайшло спакойна.

Выходзілі з аэрапорта, быццам з вайны вярнуліся. Нарэшце ззаду праверкі, воыскі, наезды, гулкі грукат сэрцаў у грудзях. Наперадзе — свабода. Свет рабоў, іхніх гаспадароў і наш свет — тых, хто паміж імі...

Ішоў змяняльны 1994-ы. Канец лістапада.

Мы выйшлі на плошчу перад аэрапортам "Дубаі" ў 12.34 па мясцовым часе (дарэчы, ён супадае з нашым). Зіхоткі ў промнях сонца паралелепіпед вакзала, тлустая шакаладнае шкло вокнаў, шустрая накачаная абслуга з нястомным кванкаем: "What? What? What?" — усё гэта крыху падымала настроі.

Горача не было: плюс дваццаць дзевяць.

З часу сустрэчы ў жоўтай чарапане з двума салдатамі нябачнага фронту і сябрам з "групы падтрымкі" прайшло каля дванаццаці гадзін. Больш дакладна, два гады і дванаццаць гадзін жыцця-палёту над безданню. Нашага жыцця...

— Касіў Ясь капошыву! — ажывала ў таксі ў мяне за спіною Ліля.

— Ка-асіў Ясь капошыву, паглядаў на дзвючыну! — спрабаваў дагнаць яе Ігар. Заадно ён корчыў твар, спрабуючы быць падобным да таго араба-мытніка, які знайшоў у яго замест дзвюх восем бутэлек гарэлкі.

— А дзвючына жыта жала... — перайшлі раней часу на новы куплет, абганяючы "маладых" і мелодыю, мы з Віктарам. — А дзвючына жыта жала ды на Яся паглядала!

Мы абганялі мелодыю, а абганялі жыццё, правільней — праляцелі яго...

У бакавым акне таўстазадай "Хонды", якая везла нас ад аэравазала, я убачыў у разгоне родны "ТУ-134". Вось ён узляцеў і знік у небе.

— See you soon! — успамінаў я свабодную мову. — Don't be nervous any more...

* Нярэдка гэта робяць прадстаўнікі іншай службы, пры ўпамінанні пра якую і самую смецэду мытніку хочацца кульнуць чарку.

* Што? Што? Што? (англ.).

* Да сустрэчы! Ты толькі болей не нервайся... (англ.).

“Стаіць на пагорках Валожын...”

Граць на гармоніку ці іншым музычным інструменце могуць многія. А вось імправізаваць ці пісаць уласную музыку — дадзена прыродай мала каму. Так і ў паэзіі.

Тым не менш, спрабуюць выявіць сябе ў слове многія, і сярод іх нямала сапраўдных паэтаў, хто разлічвае на поспех у творчасці. Добрыя, шматабяцальныя паэтычныя парасткі ёсць паўсюль на Беларусі. Ёсць яны і на Валожыншчыне, зямля якой заўжды была багатай на таленты.

Прапаную ўвазе чытачоў “ЛіМа” нізку вершаў сябраў народнага літаб’яднання “Рунь”, якое існуе пры Валожынскім РЦК ужо сем гадоў. Гэта людзі і сталага, і маладога ўзросту, якіх аднае любоў да прыгожага пісьменства, жаданне быць пачутым іншымі.

Міхась КУРЫЛА

Сяргей МАЛЯЎСКИ

У вёсцы

Старэе, вёсачка, старэе...

Яшчэ спяваюць пеўні на зары,
Але патроху зарастаюць сцежкі.
Паркан да долу хіліцца стары,
А пах духмяна-кіслы хлебнай дзежкі
Амаль нідзе не ўчуете на двары.
Яшчэ шапоча сад зялёналісты,
Ды не відаць між яблынь дзетвары,
А куст парэчак чырвона-агісты
Неабабранай ягадай гарыць.
Уздоўж вулікі хаты быццам бы прыселі
Ад працы цяжкай перавесці дух.
І пахаванняў болей, чым вяселляў.
Двароў ўсё меней, дзе жывуць удвух.
Глухая цішыня вісіць наўкола,
Не чуна нават звыклага “ку-ку”,
І толькі зрэдку прагрукоўць колы
Па заімшэлым вулічным бруку.
І сонца як-бы меней грэе...

Старэе, вёсачка, старэе...

Вызнанне

З’яўлення на свет таямнічы абрад
Ў жыццё адчыняе нам дзверы,
І ты ўжо жывеш прыкаваны, як раб,
Да часу свайго галеры.
Жыццё — гэта зменаў бясконцае рад,
Мяняе нам сімвалы веры.
Тут кожны з жывых прыкаваны, як раб,
Да часу свайго галеры.

А шчасцю свайму сабе кожны прараб,
Хоць часта не ведаем меры,
Бо кожны з жывых прыкаваны, як раб,
Да часу свайго галеры.

Няма на зямлі даражэйшага, брат,
Чым гонар людскога даверу,
Хоць ты і жывеш прыкаваны, як раб,
Да часу свайго галеры.

Наталля ЖЫЛЕВІЧ

Валожын

Між гнуткіх ялін
І асілкаў дубоў,
Між купаў балот
І квяцістых лугоў,
Дзе сосны увывь,
Нібы ветразі, мкнуща.
Дзе бору шумлівага
Песні пяюцца,
Дзе кветачкі ў полі,
Нібы чараўніцы,
І ветрык нясе
Свежы пах медуницы,
Дзе волаты-зубры
Па пушчы блукаюць,
Дзе людзі ў турботах
Век шчасця шукаюць,
Дзе думкам прывольна,
Душы так прыгожа —
Стаіць на пагорках
Мой любы Валожын...

Вальс

У палоне музыкі чараўнай
Я плыву, нібыта ў забыцці.
Вось бы так — сцяжынкай
гладкай, роўнай —
Мне з табою крочыць па жыцці,

Аб плячо нясмела апірацца
І дыханне — тварам адчуваць;
Ды ля сэрца плакаць і смяцца, —
Не зязюляй шэрай кукаваць...

Летуценні-думкі, мары — роём
Ўюцца пад чараўных гукаў звон.
Раптам музыка заціхла у пакоі, —
Стук у дзверы абарваў мой сон...

Журавы

Яны лятуць —
над нівамі, над хатамі,
І сумны крык даносіцца з аблок.
Сябе на міг адчуеш вінаватаю,
Зірнуўшы ў неба
быццам незнарок...

Грахі людскія
ў вырай забіраючы,
Усе грахі, што людзі нажылі, —
Яны лятуць,
трывожна аклікаючы
І тых, каму няўтульна на зямлі...

Зінаіда ГАСЦІЛОВІЧ

Матылёк

Месяц моўчкі плыве над зямлёю
І шапоча ля ног асака.
Серабрыцца на хвалях лускою
І імкне ўдалачынь дзесь рака.

Засынаюць палаткі і нівы,
Атуляе ноч цішай зямлю.
Я пад гукі крынічкі гулівай
Твае вусны сваімі лаўлю.

Матыльком на далоні прысела —
Спапяліць хай каханні агонь,
Толькі я ўсё адно — прыляцела,
Каб сагрэцца ля сэрца твайго...

Марыя ШАКУН

Шчасце

Што такое шчасце?
Гэта зразумееш,
Калі тое страціш,
Што цаніць не ўмееш.

Бо хіба ж не шчасце,
Падумаць самі, —
Хадзіць па зямельцы
Сваімі нагамі;

Бачыць, як над лесам
Расціла вясёлка,
Слухаць, як спявае
Па вясне салоўка;

Любавацца небам,
Сонечным, блакітным,
Харчавацца хлебам,
Працаю здабытым.

Ты ідзеш палявою сцяжынкай,
Ветрык ласкава твар абывае,
У небе воблака белай хусцінкай
Нетаропка мкне ўдаль, адплывае.

Травы сцелюцца мякка пад ногі,
Сонца плечы лагодна так песціць,
Васілёк у жытах ля дарогі,
Быццам неба асколачак, свеціць.

Каласкі абдымаюць за рукі,
З галавой у іх мора ныраеш,
Ловіш лета чараўныя гукі —
І душой ты адпачываеш.

І так добра табе ў гэтым краі,
Што маленькай радзімай завецца:
Свет чаруе, лагодзіць, краінае
І любоўю пранізвае сэрца.

Міхась КУРЫЛА

Айчына

Мая айчына —
Стог саломы
І куст шыпыны ля шашы...
Дарога сталая дадому
І — вершы, вершы для душы.
Азерца
З вывадкам качыным,
Вясёлкі мосцік над ракой;
І бору шум, яго спакой —
Таксама ўсё гэта Айчына...
Мая Айчына — шал вятроў,
Шляхоў асенніх бездарожжа,
Мая Надзея і Любоў.
А большага — і быць ці можа?

Вось і ўсё... Вось і ўсё...
Ссох-павяў агурочнік.
Зачасцілі дажджы
Ліць на мой агародчык.
Зачасцілі дажджы —
Халадзюць святанні,
Стала меней сустрэч,
Усё больш расставанняў.
З кім вячэру дзяліў,
Сэрца тых не забудзе.
Толькі іх больш няма,
І няма — і не будзе.

Астры

Зноў астры познія цвітуць
І пуста ў сэрцы, як наўкола.
Лісты пажоўкляя лятуць —
Бы матылі, над частаколам.

Вазы аблок вязуць вятры
У невядомым ім напрамку.
Рабін халодныя кастры
Палаюць чырванню наранку...

Асеннім астрам маладым,
Бы паніам, пішуща санеты...
Ёсць нешта сумнае заўжды
Ва ўсмяшчы кветак позніх гэтых.

Мой ранак не засмучаны
Таропкацю сустрэч.
Мой ранак не заручаны
Раскошай белых плеч.
Пявучы і мядовы,
Ён поўны пачуцця
Да любай, чарнабровой.
Паненкі ганаровай, —
Чужой пакуль хаця...

У свеце нашых блізкіх зносін
Гуляе лета па двары.
І мы сустрэч не пераносім
Да больш вясёлае пары.
Мы рады кожнаму спатканню,
Якіх не надта шмат было.
Мы рады нашаму каханню,
Што позняяй кветкай прарасло.
Кране ж лістоту пазалота,
Кране ж лістоту пазалота,

Самота сэрца ахіне —
Я атулю Вас зноў пяшчотай,
Самота хутка і міне.
У свеце нашых блізкіх зносін
Пакуль — цудоўная пара...
Пачуццяў не азмрочыць восень,
А пажадае нам добра.

Валянціна

ПРУЦЬ-ПУСАКЕВІЧ

Я вас люблю

Пад восеньскага ветру акампанемента,
Пад лісця залатога дзіўны вальс
Прышла я ў гэты непаўторны свет,
Напэўна, каб спаткаць аднойчы Вас...

Калі вяночак першы свой віла
Паміж раскошы лугавой травы
І бесклапотна юнаю была,
Я верыла, што ёсць на свеце — Вы...

І хоць не ўсе лагоднымі былі,
Я ўдзячна сёння ўсім сваім гадам
За тое, што да Вас мяне вялі
І што цяпер магу прызнацца Вам:

Вясна смяецца, ці віхурыцца зіма,
Ці восень запрашае зноў на вальс:
Для нашых сэрцаў ростані няма —
Я Вас люблю!

Я так кахаю Вас...

Сінеча хваль на полі лёнавым,
Вясёлкавасць крышталёных рос,
Хваінак ветразі зялёныя,
Святанне чыстае бяроз...

Дзе ёсць яшчэ багацце гэткае?
І покуль мне зара гарыць,
Зямелькай роднаю распета,
Душа не можа не тварыць.

Палёт лістоў
Змяняе лёт сцяжынак,
Льдзінікі ціха
Стынуць на вадзе,
А я ўсё шукаю
Той сцяжынкі —
Адзінай той,
Што да цябе вядзе...
Я ўсё жыццё
Шукаю той сцяжынкі —
Той, што да сэрца
Любага вядзе...

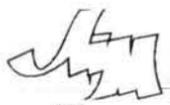
Ах, як лёгка сцяжыначкі кружацца,
Падудадныя дзіўнае музыцы,
Што нячутна для сляху старонняга.
Толькі разам з табою,

сягоння я
Чую вальс, што з нябёсаў ліецца.
Не, не слыхам — кахаючым сэрцам.
І закружымся ў лад са сцяжынкамі,
Пройдзем лёгка бялюткай сцяжынкаю
Пад мелодыю дзіўнага вальса.
Не знікай, мая казка,
Застанься...

Зазімак

Фота Ю. ЗАХАРАВА

Пра старажытніцу
Беларусь
і Лацінскую Амерыку

У сваёй творчасці пісьменнік са Слоніма Аляксей Якімовіч стараецца распрацаваць новыя, займальныя тэмы для юных чытачоў. Гэта адчуваецца, калі чытаеш яго новую кнігу "Залатая дзіда", якая пабачыла свет у выдавецтве "Юнацтва".

У кнігу ўвайшлі прыгодніцка-фантастычная аповесць "Залатая дзіда", прыгодніцка-гістарычная аповесць "Выпрабаванне" і чатыры дэтэктыўныя апавяданні. Як кажуць, на любы густ.

Скажу крыху слоў аб літаратурным майстэрстве Аляксея Якімовіча. Праца вясковым настаўнікам, веданне псіхалогіі школьніка, а таксама прыроднае чуццё дапамагаюць яму выбраць правільны тон і ў аповесцях, і ў апавяданнях — шчыры, адкрыты, даверлівы і лагодны. Вядома, ён стараецца ўзяць чытача ў палон, прымусяць яго суперажываць, сачыць, думаць. Гэтак дапамагае і тое, што ў некаторых творах падзеі даносяць да нас героі трэцяй асобы (Базыль у "Выпрабаванні", Антось Маркевіч у "Залатой дзідзе", Сямён у "Пажары").

У сусветнай літаратуры, успомнім хаця б Фенімора Купера, напісана шмат твораў пра індзейцаў. Справа гэтая, асабліва для аўтара краіны, далёкай ад Амерыкі, цяжкая. Трэба не толькі шмат ведаць, але і шчыра любіць сваіх герояў, жывіцца з імі.

Наколькі мне вядома, слонімец Аляксей Якімовіч, задумаўшы напісаць аповесць пра індзейцаў, звярнуўся з просьбай да індзейцыста з Гомеля Алеся Сімакова, каб той дапамог з адпаведным матэрыялам.

Алеся Сімакоў на гэтую просьбу ахвотна адгукнуўся. Такім чынам і з'явілася аповесць пра індзейцаў мапучэ. У аповесці "Залатая дзіда" ёсць і міфічнае з жыцця мапучэ (вампір Траўка) і фантастычнае (вышэйшы дух Нгенучэн дае правадыру племені мапучэ Лінкаму залатую дзіду), і рэальнае (жыццё і побыт індзейцаў мапучэ).

Звяртае на сябе ўвагу і рэальнасць кампазіцыі аповесці. Яна пачынаецца не з прыгод беларускіх хлапчукоў у джунглях далёкай Лацінскай Амерыкі, а са знаёмства з індзейцамі мапучэ Лінкамам і Анту. Але гэта не замаруджвае ход прыгодніцкай аповесці, не аслабляе ўвагі да яе, бо хутка пачынаецца дзеянне: "Лінкан глянуў уверх, прыкрывшы далонню вочы. Высока-высока ён убачыў маленькую кропку, падобную на чырвоны вугалёк".

Гэтая маленькая кропка і дае штуршок прыгодам. Кампазіцыйна "Залатая дзіда" складаецца з трох частак — "вампір і наркаманыя", "Праз джунглі" і "Правадыр Лінкан". У іх аўтар цікава паказвае ў той ці іншай меры жыццё індзейцаў у горадзе, у джунглях і апісвае прыроду Лацінскай Амерыкі.

А вось кампазіцыйная пабудова другой прыгодніцка-гістарычнай аповесці "выпрабаванне" некалькі іншая. Яна падзелена не на часткі, а на асобныя раздзелы. Назвы іх з'яўляюцца не толькі кароткімі анатацыямі гэтых раздзелаў, але і засяроджваюць увагу чытачоў.

Моцным, псіхалагічна абгрунтаваным атрымаўся ў гэтай аповесці вобраз Бардуна, якога суседзі за ягонае вядзьмарства, прагналі з вёскі і прымусяць жыць у лесе. Тут яму кепска і адзінока. Болей гучаць словы на пытанне хлапчыка Базыля, дзе ён цяпер начуе: "Недзе начую. Ты гэта добра падмеціў. А вось сапраўдны закуток быў у вёсцы. У вёску нават верабі і ляццяць, хоць, бывае, малыя са страхі выпорваюць іх вечамам. Здавалася б, чаго табе, верабейку, трэба ў вёсцы? У лесе жыві, а ў вёску толькі наведвайся. У лесе ж спакойней. Не, у вёску ляццяць. Туды іх цягне. Добра ім там".

Бардун хоча аддаць дзяцей у рукі татараў і тым самым адпомсціць аднавяскоўцам, расквітацца з імі за колішнюю ганьбу і цяперашняе халоднае жыццё, але ў канцы аповесці ратуе іх.

У "Выпрабаванні" ярка паказана жыццё нашых продкаў у 16 стагоддзі. Тады на Беларусь часта рабілі набегі крымскія татары і бралі ў палон дзяцей і падлеткаў, каб потым прадаць іх у заморскія краіны. Гэтыя страшныя набегі — чарговае выпрабаванне для беларусаў, праз якое яны прайшлі з годнасцю.

Хочацца сказаць некалькі слоў і пра дэтэктыўныя апавяданні, а іх у кніжцы толькі чатыры. Героі апавяданняў у асноўным падлеткі, яны адрозніваюцца не толькі вострымі, але і сваёй маральнасцю. Яны накіраваны супраць жорсткасці, бяздушнасці. Дзеці прымушаюць задумацца над многімі праявамі нашага жыцця.

Кніга Аляксея Якімовіча "Залатая дзіда" цудоўна аформлена мастаком С. Волкавым. Лыжкая дзёгцю ў бочцы мёду з'яўляецца прыкрая памылка, што пракралася на вокладку гэтай кніжкі: Аляксей Якімовіч чамусьці перайменаваў у Алеся. У дзяржаўнай выдавецкай справе такой памылкі нават раней і не прыпомню.

Сяргей ЧЫГРЫН

"А мне здаецца, што яго пачынаюць забываць..."

26 студзеня 1982 года ў Доме літаратара праходзіла вечарына, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння Браніслава Тарашкевіча. З уступным словам "Павераны ў справах народа" выступіў Язэп Семаякон. Пра змагарнае жыццё і грамадскую чыннасць Браніслава Адамавіча гаварылі Арсень Ліс, Мікалай Архва, Адам Мальдзіс, Фёдар Янкуойскі. Гучала музыка Шапэна, улюбленага кампазітара Б. Тарашкевіча.

Я тады працаваў у літаратурна-драматычнай рэдакцыі Дзяржтэлерадыё і напісаў у Радашковічы да Веры Андрэеўны Ніжанкоўскай. Папрасіў жанку Тарашкевіча прыняць удзел у святкаванні. Яна прыехаць не змагла, але напісала ўспаміны "Некалькі слоў пра Тараса".

"Пра навучковую, літаратурную і палітычную дзейнасць Браніслава Адамавіча Тарашкевіча шмат пісалі і Аляксандр Бергман, і Арсень Ліс, і Адам Мальдзіс..."

Дык мне застаецца тэма толькі напісаць аб яго сям'і.

Тарас, як яго звалі амаль усе прыяцелі, ад дзяцінства жыў у засценку Чарнулішкі. Бацькі набылі гэтую зямлю, якой вялікая частка была балотная сенажаць, і не заўсёды праз яе можна было прайсці ў Лаварышкі.

У сям'і было трое дзяцей. Старэйшы Юзюк, Бронюся і Тэкля. Дзеці былі прывучаны памагаць бацькам. Малы Тарас пасвіў скаціну і нават раз амаль што не згарэў, бо ў ватойцы пастушкі заснулі каля вознішча і ватойка пачала гарэць. Калі дзеці падралі, іх паслалі ў школу ў Лаварышкі.

Тарас вучыўся з вялікай ахвотай. Аб яго здольнасцях даведалася настаўніца Алена Стамброўская і, узяўшы да сябе, пачала яго рыхтаваць да экзаменаў у гімназію.

Аддаць хлапца ў гімназію — гэта былі вялікія кошы для селяніна. Але бацька рашыўся, нягледзячы на тое, што цесць Чарнулішкі, які з імі жыў, быў супраць гімназіі. Ён марыў, каб цук прышоў у ксяндзіі.

І вось Тарас, здаўшы добра экзамены ў 3-ці клас, з'явіўся да сваіх таварышчэй.

Ён быў невысокага росту, таму адзенне яму пашылі "на вырост", бацькі былі выраблены з нейкай грубай скуры. Адрозне гэта выклікала клінікі яго аднакласнікаў. Але ўжо праз пару дзён, пацўшы яго адказы, і за павадзіны сталі яго пабажваць і любіць. З многімі з гэтых хлапцоў ён сябраваў доўгія гады.

Тарас быў добры, але "вспылчывы",

пры гэтым лёгка чырваней, але хутка адходзіў і сам смяяўся.

Першы год бацькі мусілі плаціць і за навучку, і за кватэру (куток), і вазіць у Вільню харчы. Але з 4-га класа Тараса зволілі ад платы за навучку (як выдатніка), а з 5-га класа ён сам пачаў браць сабе вучняў: плаціў і за свой куток, набываў школьныя прылады і нешта з адзення.

Тарас пачаў наведывацца ў рэдакцыю "Наша Ніва". Там ён зразумеў, што і ён беларус. У гімназіі ўжо пісаўся як беларус. Але ён зразумеў, што ўсякая мова мусіць быць упарадкавана — мець сваю граматыку. Таму ён пастанаў і вучыцца далей у Пецярбурзе і там з дапамогай акадэмікаў Шахматава і Карскага ў класі беларускую граматыку.

А дома засталіся брат Юзюк і сястра Тэкля. Брат вучыцца не хацеў, а гаспадарыў з бацькамі. Падчас вайны 1914 года трапіў на фронт, дзе перад атакамі мусіў вылазіць з акупаў і рзаць калочы дрот, каб салдатам было як ісці ў наступ. Вярнуўся

ён з вайны яшчэ малады, але сівы. Ён жаніўся і меў чатырох дачок, трох сыноў, якія і цяпер жывуць. Сам ён памёр у 1957 годзе.

А сястру Тэклю больш за пачатковую школу і не вучылі, але гэта была вясёлая, разумная, прыгожая дзяўчына. І калі Тарас часамі прыводзіў да дому сваіх таварышаў, дык ён ганарыўся ёю: такая яна была дасціпная і абаяльная.

Бацька Тараса быў працавіты, разумны, жартавілы. Нават з жартам і памёр. Працаваў ён нейдзе на полі і вярнуўся палуднаваць, а пакуль сесці за стол, дык залез на печ і сказаў: "Вось я і навастрэйся: узлез на печ, ды кажучою накрывіся", — і ў гэты момант памёр. У той час Тарас быў у турме. А маці была ціхая, добрая, ласкавая. Яе Тарас вельмі любіў і мне спадабаўся адзін выпадак, аб якім я ўсім пісала.

У той час Тарас быў дырэктарам Віленскай беларускай гімназіі, якая месцілася ў

не змаглі трапіць, таму працяглы час жыў у Мігаўцы, пакуль мама не астаявалася ў Радашковічах. От адной такой парой Бронік з якімісь сваімі клопатамі завітаў ў Мігаўку. А тут і я. Мне быў дваццаць адзін год. Самая нявеста. Броніку трохі болей. Мне ён спадабаўся больш за ўсіх Разумны, рухавы, спрытны, высокі, жэчны, рашуча напорысты. Ну і я маладая была нішто. Тады мы з ім пазнаемліліся. Знаёмства перайшло ў шлюб. Гэтак я з Веры Сніткі сталася Верай Тарашкевіч. Нас парадніла Мігаўка. Дзядзюк Сашу гэта дужа падабалася мець за сваяка такога беларуса. Ён усё жартаваў, што ягоная Мігаўка цагам часу станецца другою Вільняю. З дзядзюкам у Броніка было шмат агульных клопатаў. Якраз гэтую пару абодва апекаваліся беларускімі гімназіямі: Тарас у Вільні, дзядзюка Саша ў Радашковічах. То было ім пра што пагаварыць, пагаманіць. У Мігаўцы на сядзібе дзядзюкі Уласава была невялікая спартовая пляцоўка з рознымі там турнікамі, бумамі, брусамі для раўнавагі. Дзядзюка Уласаў культураву фізкультуру і спорт, цікавіўся ўсім гэтым і сам патроху займаўся гімнастыкай, лічыў, то спорт — гэта здароўе. Ён і Броніка далучыў. От на адным такім брусце з кольцамі я і прыспела Броніка. Практыкаванне было нескладанае. Неяк трэба прыладзіцца і прашыгнуць праз тыя кольцы. Але нікому гэта не давалася, кольцы тыя круціліся, слізгалі. А Бронік змог. Гэта вельмі мяне ўдзешыла. Пасля мы з Бронікам часта бывалі ў Мігаўцы. Бронік і дзядзюка Уласаў жа былі сенатарамі, пасламі Беларускага пасольскага клуба. Яны часта бачыліся і ў Вільні. Затым Броніка пачалі цягаць па судах. Дзядзюка Уласаў перажываў, хваляваўся, як мог бараніў Броніка, угаворваў яго менш гарачыцца, быць больш дыпламатычным. Але дзе там! Броніка цяжка было спыніць. Ён за праўду ішоў на злом галавы".

Згадкі

Яшчэ зусім нядаўна сярод нас жыла апошняя са знакамітага роду Сніткаў — спадарыня Вера. Яна ж пляменніца Аляксандра Уласава, рэдактара "Нашай Нівы". Яна ж і жонка Браніслава Тарашкевіча — аўтара першай беларускай граматыкі для школ. З ёй заўсёды было цікава сустрэцца, пагутарыць Шкада толькі, што мы мала з ёй сустракаліся. Мала распяталі. Мала запісалі, занатавалі. Кажучы пра некага, гэта кажу і пра сябе. Перагортваючы запісы сваіх гутарак са спадарыняй Верай, бачу: колькі не распытана! Ні слова, прыкладам, пра сустрэчы, размовы, супольную працу Аляксандра Уласава і Браніслава Тарашкевіча. А гэта ж надзвычай цікавая старонка з жыцця двух нашых слаўных беларускіх дзеячаў. Але пра яе ні слова, хоць у кожнага з нас, хто сустракаўся са спадарыняй Верай, была такая мажлівасць. Мажлівасць была, ды не знайшлося імпульсу на такую гаворку. І найцікавейшая старонка стасункаў двух слаўных дзеячаў назаўсёды застаецца для нас белай плямаю. Шкада, вядома. Затое калі я ўбачыў у сваіх нататках жывыя занатоўкі з успамінаў спадарыні Веры пра самога Браніслава Тарашкевіча, я дужа ўсцешыўся.

ТАРАС

Хрышчонае імч аўтара першай беларускай граматыкі, як вядома, Браніслаў — Бронік, Бронісь. Але шмат хто з калегаў, ягоных аднадумцаў называлі яго Тарасам. Цікава — ці няпраўда? Прыкладам, Янка Купала ў сваім лісце да Тарашкевіча пісаў: "Дзядзюка Тарас! Што чуваць у Вас з беларускай граматыкай? Ці што-небудзь зрабілі ў гэтым напрамку?"

Гэтак жа звярталася да Браніслава Тарашкевіча і наша слынная паэтка Алаіза Пашкевіч — Цётка: "Тарас, не сядзі на Парнасе! Чаму маўчыш, як вады ў губы ўзяўшы?"

Тарасам Браніслава Тарашкевіча называла скрозь і Вера Андрэеўна. Я пацікавіўся, чаму, адкуль гэтае імя?

"А ведаеце, — адказала яна на маё пытанне. — Як гэта ні дзіўна, я не пацікавілася, калі жылі разам... Тарас ды Тарас. Я ніколі не задумвалася, ні разу не пальталася, чаму яго ўсе Тарасам зовуць, называюць. Усе казалі Тарас, і я следам за ўсімі звярталася да яго — Тарас. А от пачала думаць, пачалі людзі пытацца, а я і не ведаю. Але я так думаю: гэта, мусіць, са студэнцкай пары, са студэнцкіх гадоў. Мой Бронік быў вельмі выбітны, прагнуў парнаскіх вяршыняў. А тут і прозвішча такое — Тарашкевіч. Думаецца, яно колькі гучала як Тараскевіч. І от з яго вылушчана другое Бронікава імя — Тарас. От і пайшоў... Тарас ды

Тарас. Яму гэтае імя было даспадобы. Ён любіў "Тараса на Парнасе". Лічыў сябе Парнаснаікам. Здаралася нават, што ён і сам сябе называў Тарасам. Гэтым імем, прыкладам, ён падпісаў сваю досыць сямітычную развагу-публіцыстыку "За нашу і вашу свабоду". Пад ёй рукою Браніслава Тарашкевіча гэта і напісана — Тарас на Парнасе. Найчасцей Тарасам яго называлі, калі гаворка ішла пра розныя творчыя клопаты".

ЦІ СПЯВАЎ ТАРАС?

Такое пытанне значыцца ў маім нататніку да Веры Андрэеўны.

"Спяваў!.. Адно ягоную песеньку я і зараз памятаю:

Ой, дзюк-дзюкі-дзюк.
Лепей дзеўка, як дзюцюк:
Дзеўка бліноў напячэ,
Дзюцюк дроў прынясе.
От такі быў у яго напеў".

НА ЗЛОМ ГАЛАВЫ

Вось што яшчэ распавяла мне Вера Андрэеўна. "...У 1922 годзе я з мамай вярнулася з Украіны, з Глухава, куды мы былі выгнаны Першай сусветнай вайной. Наш пад Радашковічамі маёнтак Кальсбэрг паводле Рыжскай дамовы 1921 года апынуўся пад Саветамі, а Мігаўка пад Польшчаю. У свой Кальсбэрг мы

будынках каля Тройцкага манастыра. У той час маці Тараса вярталася з Кальварыі, куды працязілі з Лаварышак хадзілі пешша. Яна гэтак змаглася, што разулася, але ісці далей не магла і села нейдзе каля Вострай брамы. Аб гэтым, відаць, нехта з вучняў сказаў Тарасу, які кінуўся на вуліцу, схопіў на рукі сваю маленькую, бо-сую маці і прынес у гімназію.

Аб лёсе радзіннага дома, дзе гадаваўся Тарас і дзе дажывалі век яго бацькі і жыла Тэклія з сям'ёй, магла б расказаць пляменніца Марыя Осіпаўна Багдановіч. Яе адрас: Лаварышкі, Вільнюскі раён, в. Шакулішкі. Яна ўжо пенсіянерка, але мае тэлефон (598218) і добра памятуе свайго дзядзьку.

Пазнаёмілася я з Тарасам у свайго дзядзькі Аляксандра Мікалаевіча Уласава, былога рэдактара "Нашай Нівы". Ён тады жыў у сваім фальварку Міаўціцы ў 3-х кіламетрах ад Радашкавіч. У той час дзядзька займаўся арганізацыяй "Таварыства Беларускай Школы" і Радашкавічскай Беларускай Гімназіі. Дзядзька мой быў вельмі папулярны, яго любілі і шмат хто з беларусоў прыезджалі да яго спаткацца, парадзіцца. Прыехаў да яго і Тарас. Мы і пазнаёміліся. На мяне зрабіла вялікае ўраджанне яго абаяльнасць, гумар, досціп. Мы з маткай Вяскою 1922 года вярнуліся, як рэпатрыянткі ў Радашкавічы. Але пакуль мы не пабудавалі сабе хаты, то на зіму паехалі ў Вільню. Там мы з Тарасам ўжо часта спатыкаліся, ён вучыў мяне лацінскай мове і вельмі хацеў, каб я далей вучылася. Увосень 1923 года мы пажаніліся і я паступіла ў Віленскі ўніверсітэт "Вольнаслушачкай" на біялогію. А Тарас ўжо быў па "спісу меншасцей" выбраны паслом у Польскі Сейм.

Пачаліся яго вандроўкі: Вільня, Варшава, часам Радашкавічы. Частыя мітынгі на перыферыях. Каласальна праца з Грамадой. А ў студні 1927 года арышт і турма.

Я тым часам працавала ў МОПРы, а таксама была сувязнай паміж арыштаванымі і КПЗБ.

Я маю колькі здымкаў, але выслалі іх баюся, бо і так некалькі іх згінула, а што раней было ў мяне — згарэла вайной. Можна, і ва Уладзіміра Садала нешта ёсць дабавіць. Прафесар Янкоўскі шмат што знае. І пра нашага сына-парызана.

Можна, Вам будзе цікава, што ў 1925 годзе ў нас радзіўся сын Радаслаў. Маленькім бываў разам са мною ў турмах на спатканні з бацькам.

Улетку 1930 года ён правёў пару месяцаў з бацькам, калі той быў у Радашкавічах.

А ў СССР, калі ішоў абмен палітычнымі вязнямі, з Тарасам я не паехала, бо не магла адважыцца пакінуць старую матку. Яна мне нічога не казала, але я ведала, што застаўце яе адной, без зянука і мяне, гэта было б для яе смяротна.

У верасні 1943 года мой хлопце пай-

шоў у партызаны, а ў чэрвені 1944 года падчас блакады каля Зембіна згінуў.

Вера Андрэўна Ніжанкоўская г.п. Радашкавічы".

З той вечарыны ў Доме літаратара прайшоў па тэлебачанні толькі маленькі сюжэцік. Мой сцэнарый паўнаватарска перадачы не быў прыняты.

Успаміны В. Ніжанкоўскай, яе багаты і кантрафічны матэрыял меркавалася выкарыстаць у перадачы, прымеркаванай да 95-годдзя Б. Тарашкевіча. На яшчэ адзін допіс у Радашкавічы я атрымаў такі ліст: "Дзякую Вам, што Вы ўзяліся ўспомніць пра Тараса. Ён гэта заслужыў. А мне здаецца, што яго пачынаюць забываць, як і многіх іншых змагароў за народ і Беларусь, і гэтак трагічна загінуўшых.

Што да родзічаў Тараса, то хіба адна Марыя Осіпаўна Багдановіч (дачка Юзюка) яго памятае. Гэта вельмі мілая і разумная жанчына, але, на жаль, хваравітая.

На жаль, памёр далёкі родзіч Тараса — Антон Рафалавіч Янкоўскі. Фёдар Міхайлавіч (Янкоўскі) яго ведае. Ён без адукацыі, але вельмі цікавы быў чалавек. Ён цікавіўся ўсёй беларускай гісторыяй, шмат пісаў пра гэта, шчыра любіў Браніслава. Браў вялікі ўдзел пры ўстаноўцы ў Вільні мемарыяльнай дошкі на доме, дзе жыў Тарас ад 1924 да 1926 года. Здаецца, што дзякуючы яму школу ў Лаварышках назвалі імем Тарашкевіча. Ён меў шмат запісаў пра гэта, але дзе яны? Хіба ва ўдавы яго Настанькі Янкоўскай у Адамчуках, ці ў яго сына ў Вільні. Іхнія адрасы хіба ведае М. О. Багдановіч.

Першы, хто звязаўся ў прэсе аб Тарасе ў 1958 г. быў А. І. Мальдзіс. І аб Грамадзе напісаў. Тады А. С. Ліс пастараўся. І вельмі дакладную біяграфію падала ў сваіх кнігах Аляксандра Рыгораўна Бергман з Польшчы.

Пра жыццё Тарашкевіча ў Маскве ад 1933 года ведае Ніна Аляксандраўна — другая жонка Тараса, а пра яго апошнія дні — С. П. Шушкевіч.

Калі і як будзе арганізавана тэлеперадача, Вы, хіба, мне напішыце. Калі ласка! Хачу, каб мы з дачкою яе не прапусцілі.

Мне ўжо 86 гадоў і 6 гадоў я далей свайго саду не крагаюся. А ці мае успаміны нечага варта? Усяго Вам добрага. З павагай В. Ніжанкоўская".

Р.С. Тарас нарадзіўся 20.1.1892 г. У Маскве яго арыштавалі 6.5.1937 г., а даканалі 29.11.1938 г. Афіцыйную даведку я атрымала такую: "Памёр ад парокі сэрца 22.2.1941 г." Мой тэлефон у Радашкавічах: 95-187".

На вялікі жаль, спадарыня Вера з дачкою не дачкаліся тэлеперадачы. Сцэнарый зноў не быў прыняты: Тарашкевіча забылі, і які многіх іншых змагароў".

Яна пры сустрэчы хітала галавою, а я ўсё абяцаўся надрукаваць яе допісы. Не стала Беры Андрэўны 7 траўня 1998 года (праз двое летаў ёй споўнілася б — 100!). За свой век яна паспрыяла сотням людзей — усім, хто звяртаўся да радашкавіцкага крыніцзнаўства.

Сяргей ПАНІЗНІК

ласкава паглядзіла па вокладцы і сказала: "Мая!" Я напрасіў аўтограф. Просьбу маю яна задаво-ліла. Аўтограф той абрыўсты, рваны, няроўны — вочкі ўжо слаба свяцілі і бачылі.

Пасля спадарыня Вера расказвала пра далейшы лёс свайго Броніка. Менавіта расказвала, распавядала, як яно ўсё было, што яна перажыла. Але ні слова абурэння. Толькі шкадаванне, як паламалі лёс усёй яе сям'і, не далі ўсім — ні яе Броніку, ні сыну Славіку, ні яе братам, ні дзядзьку Сашу — разгарнуцца на поўную моц, усіх дачасна звялі з белага свету. Ад усіх іх толькі засталася Граматыка Роднае Мовы, створаная дарагім ім Чалавекам у "назіданне", як сказаў Купала "Маладому беларускаму пакаленню".

ТАРАШКЕВІЧАВА НАСЕННЕ

Поблізу Уласаўскае Мігаўкі ёсць два невялікія селішчы — Шалухі і Максімаўка. Максімаўка колись належала Сніткам. То там часта быў і Бронік Тарашкевіч. А ў Шалухах жыў колись Метода Лаўрэль са сваёй маладой гаспадыняй. Аднаго разу ім давялося позна ўвечары вяртацца ў свае Шалухі. Мінулі яны тую Максімаўку. Ідуць праз лес і аж бачаць — паперадзе іх свецяцца агеньчыкі. "Няначай ваўкі!" — падумалася ім. Наважыліся вярнуцца ў Максімаўку — ці перакачаць, ці якой іншай рады даць тым ваўкам: са стрэльбы стрэліць ці яшчэ як іх спужнуць. Аж там Бронік. Расказалі запозненыя падарожныя яму пра тыя агеньчыкі ў лесе. "Не можа быць, каб у Максімаўцы ды ваўкі!" — здзіўліўся ён. — Давайце я вас правяду!" І пайшоў з імі. Аж падышлі бліжэй да тых агеньчыкаў, а там проста сядзелі людзі пры цяпелыці.

От такая няхитрая але жывая згадка пра Тарашкевіча. Мо б яе ніколі і не прыгадаў, калі б не адзін цікавы момант. Сын татка Методы Лаўрэля, які распавядаў пра сваю стрэчу з Тарашкевічам у Максімаўцы — Яўген, праз шмат гадоў таксама станецца аўтарам аднаго з падручнікаў па роднай мове. З тых жа мясцінаў і яшчэ адна аўтарка падручніка па мове. Гэта Галіна Мышык. Яна ў 2000 годзе ў супольнасці са спадаром С. Аляксандравым падрыхтавала арыгінальны дапаможнік для тых, хто жадае вучыцца нашую мову самастойна. Той дапаможнік так і называецца — "Гавары са мною па-беларуску".

От такое Тарашкевічава насенне. От такі ягоны след у тым куточку, дзе Шалухі, Валодзькі, Максімаўка, Уласаўская Мігаўка.

Уладзімір СОДАЛЬ

ПАМЯТЬ

Застанецца ў нашых душах і сэрцах

На 51-ым годзе пайшоў з жыцця артыст Уладзімір Корпусь... Ён працаваў у Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі з 1991 года, фактычна з моманту яго заснавання. Творчы шлях У. Корпуса праходзіў праз Магілёўскі, Калінінградскі, Сяміпалацкі, Акцубінскі, Кастрэмскі абласныя драматычныя тэатры, Рэспубліканскі драматычны тэатр Марыйскай АССР, Рускі тэатр імя М. Горкага ў Мінску. Сярод яго творчых здабыткаў прыгадаем ролі Тыбальда і Меркуцыя ў "Рамза і Джульеце", Скацініна ў "Недаростку", Нешчасліўца ў "Лесе". У Тэатры беларускай драматургіі У. Кор-

пусь бліскуча выканаў ролі Панаса ў спектаклі «Паваліўся нехта», Бацькі ў спектаклі «Брат мой, Сымон», Шыта ў «Узлёце Артура Уі...», Кміты ў «Барбары Радзівіл», Міліцыянера ў «Прыватным сектары», герцага Бэкінгема ў «Рычардзе», Доктара ў спектаклі «Жанчыны Бергмана». Гледачам Уладзімір Васільевіч быў таксама вядомы па сваіх кінематаграфічных работах: «Зала чакання», «Нарру end», «Пакуль мяне нясуць ногі» і іншых... Гэта быў таленавіты актёр і добры чалавек. Памяць пра яго назаўсёды застанецца ў нашых душах і сэрцах.

Тэатр беларускай драматургіі

Бывай, Толя Давыдаў...

ТЭЛЕГРАМА НА УКРАЇНУ

Званок з Кіева, з «Барвінка». Радасць ахоплівае душу, бо сябры прарваліся на сувязь, як з космасу, з далёкай планеты. Так жывём цяпер.

Але на гэты раз званок сумны. Нецкана памёр Анатоль Давыдаў, вядомы ўкраінскі пісьменнік, былы галоўны рэдактар «Барвінка».

Толя, Толя, дарагі Анатоль Іванавіч... Мы, усе вясёлкаўцы, помнім цябе вясёлым, усмешлівым, добрым, непаздлівым. Колькі разоў мы збіраліся рэдакцыямі на мяжы Украіны і Беларусі, як хораша і міла, пад перашэпт бяроз, вялі зацікаўленыя гаворкі пра дзяцей, пра часопісы і творы для іх. Нас аб'ядноўвалі песні, паэзія, сяброўскія пачуцці і тая Божая адказнасць за ўсё ўзвышанае на зямлі.

Толік, кажуць, ты ішоў на электрычку. Ступіў крок да яе, і сэрца тваё прыпынілася. Ты ішоў. Ты хацеў ехаць. Ты любіў рух, жыццё, людзей. Мы плачам па табе, наш незабыўны ўкраінскі сябра. І ніяк не верыцца, і ніколі не змірымся з тым, што ты ўжо ў вечнасці, у нябёсах.

Анатоль Іванавіч, ты ў нашых сэр-

цах, ты ў сваіх кнігах «Знай, любі, беражы», за якія атрымаў прэмію Лесі Украінкі і падарыў нам з добрымі пажаданнямі на вечную «спілку». Адна твая кніжка, «Блакітны патруль», перакладзена на беларускую мову і выдана ў «Юнацтве». Яе чытаюць дзеці Беларусі.

Яшчэ, здаецца, зусім нядаўна ты званіў у «Вясёлку» з новай сваёй работай. Запрашаў на адпачынак у Крым. Толік, Толя, чаму ж не дачакаўся сяброў, паспяшаўся сам на вечны спачынак?..

Мы смуткуем па табе, Анатоль Іванавіч. Мы перадаём праз дзяржаўную мяжу нашы спачуванні тваёй жонцы, дзецям, унукам. Ты будзеш у нашых сэрцах, пакуль б'юцца нашы сэрцы. Бывай, дарагі ўкраінскі сябра Толя Давыдаў. Хай пухам будзе табе ўкраінская зямелька, якую ты бязмежна любіў і шанаваў.

Уладзімір ЛІПСКІ,
Мікола МАЛЯЎКА,
Мікола ЧАРНЯЎСКІ,
Тамара ТАРАСАВА,
Яўген ЛАРЧАНКА,
Казімір КАМЕЙША

Яму было б шэсцьдзесят

Так сталася, што ўсё сваё жыццё Геннадзь Сакалоў-Кубай звязаў з родным Мінскам. Тут ён адчуў вялікую духоўную патрэбу працаваць на аўтарытэт беларускай культуры, знайшоў верных сяброў, аднадумцаў. Усім нашым землякам, што звязаны з культурным жыццём Беларусі, добра вядома імя гэтага знака мастацтвазнаўцы, этнолага, выкладчыка Беларускага ўніверсітэта культуры і Беларускага дзяржаўнага акадэміі мастацтваў. Ён быў вельмі шчыры, захоплены ідэямі нацыянальнага адраджэння дзеяч культуры. У жыцці Г. Сакалоў-Кубай не імкнуўся да асабістай уладкавання, не ствараў сабе прэстыжны імідж, а проста шчыра працаваў: чытаў лекцыі, наладжваў пленэры народных разьбяроў, пісаў шматлікія артыкулы, быў сябрам Таварыства беларускай мовы. Яго халала на дзесяткі спраў. Ён разумее, што, паводле біблейскай мудрасці, трэба засяваць зерне на ўрадлівай глебе. Таму не шкадаваў часу на працу з творчай моладдзю, народнымі майстрамі, студэнтамі. І настане неўзабаве час, калі яго шчырыя мары пра вялікі росквіт беларускай культуры стануць рэальнасцю.

У 1998 г. Г. Сакалоў-Кубай не стала. Але справа ягонага жыцця не спынілася. Плённа працуе ў мастацтве выцінанкі пап-печніца, жонка Ніна Сакалоў-Кубай, у

Беларускай акадэміі мастацтваў вучыцца дачка Яна. А яго шматлікія вучні ўжо скончылі ВНУ і, адчуваючы сваю адказнасць за будучыню нашай культуры, як кажуць, не апускаюць рукі. Хоць час зараз цяжкі, але яны шануюць сваю сённяшняю творчую незалежнасць, як вучыў настаўнік, не размяняцца на дробязі, не шукаць залішніх матэрыяльных выгодаў. Прыклад Г. Сакалоў-Кубай вучыць, што трэба ісці паперадзе свайго часу і не чакаць «найбольш спрыяльных умоў».

Сярод здабыткаў, якія пакінуў нам Геннадзь, трэба згадаць выдатны вопыт наладжвання творчых рэспубліканскіх семінараў па адраджэнні розных відаў народнага мастацтва. Мастацтвазнавец першапраходца пачаў шукаць творчы і навуковыя сувязі з краінамі Прыбалтыкі і быў адным з найлепшых знаўцаў гэтага рэгіёна. Тэма — актуальная і для новых шматлікіх даследчыкаў. Яму належыць ініцыятыва стварэння курса лекцый па этнагенезу беларусаў, што дазваляе мастакам творча мадэрнізаваць розныя забытыя спадчыныя каштоўнасці. За што б ні браўся гэты шчыры наватар, усё рабіў па-маладому захоплены, самаахварна, вольна і з эстафетна перанялі маладыя, няскораныя ды незломленыя прагматызмам творцы.

Я. ШУНЕЙКА

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае глыбокае спачуванне Анатолю БАРОЎСКАМУ з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці маці

"Беларусь — Айчына, любая краіна"

Успамінаюцца незабыўныя дні 200-гадовага юбілею А.С.Пушкіна, калі ўся сусветная культура аддавала даніну павагі рускай музеі і яе бессмяротнаму генію. Праз некалькі дзён пасля афіцыйнага святкавання ў канцэртнай зале Белдзяржфілармоніі адбылася вечарына «Беларуская пазыя-99», якая ператварылася ў нефармальны працяг юбілейнага сходу і стала прыкметнай падзеяй у культурным жыцці сталіцы.

Нягледзячы на спякоту, залу цалкам запоўнілі знакамтыя беларускія паэты, вучоныя, супрацоўнікі НАН Беларусі, Вышэйшага атэстацыйнага камітэта, навуцальных устаноў, літаратурных музеяў, сябры творчых саюзаў, аматары цудоўнай лірыкі. Яны не ашукаліся ў сваіх спадзяваннях. Узнагародай прысутным сталіся высокая пазыя, майстэрства вакальнай джаз-групы «Камерата», юная скрыпачка К.Хвашчынскай разам з бацькам-кампазітарам, жывое слова карыфеяў і пачынаючых талентаў.

Галоўнай дзеючай асобай, героем вечарыны з'яўляўся прафесар, член-карэспандэнт НАН Беларусі Геннадзь Рымскі. Ён і Асацыяцыя творчай інтэлігенцыі «Духоўнае адраджэнне» запрасілі гасцей на прэзентацыю вершаванага зборніка «Белорусская лирика XIX — XX веков» у яго перакладах, які выйшаў напярэддні 1999 г. у маскоўскім выдавецтве «Русский двор» пры Літаратурным інстытуце імя М.Горькага.

Геннадзь Васільевіч на памяць чытаў свае пераклады многіх вершаў Я.Коласа, М.Багдановіча, Р.Барадуліна, Г.Бураўкіна, Н.Гілевіча, В.Зуенка, А.Вярцінскага, С.Грахоўскага, П.Броўкі, П.Панчанкі, У.Някляева, Р.Баравіковай, А.Куляшова, В.Аколавай, Э.Акуліна, А.Пісарыка. Паэты адзначылі высокую якасць перакладаў Генадзя Рымскага, яго непрыхаваную любоў да беларускай пазыі і Беларусі. Яны чыталі на мове арыгінала свае творы, апублікаваныя ў «Белорусской лирике XIX—XX веков», а таксама зусім новыя. Прысутныя маглі параўнаваць аўтарскую задуму, змест і мелодыю вершаў і іх пераўвасобленне на рускай мове. Пры гэтым перад чытаннем перакладаў чарговага аўтара Генадзь Васільевіч некалькімі трапнымі арыгінальнымі фразамі гаварыў аб сваіх адносінах да яго твораў і чым яны яго ўразілі. Так, творы Я.Коласа ён лічыў найбольш блізкімі стылю, почырку, музыцы вершаў Пушкіна.

*О, родной край,
край пригожий!
Милый край моих дедов!
Что милей на свете божьем
Этих светлых берегов.
Серебром где льютя речки,
Где леса-боры растут,
Пахнет медом, сеном, гречкой,
Разговор поля вдут...*

Г.Рымскі стараўся глыбока пранікнуць у сутнасць коласаўскай ідэі, часта разам з яго малодшым сынам М.Міцкевічам добрым, мудрым чалавекам, дасціпным літаратарам, доктарам тэхнічных навук, лаўрэатам Дзяржпрэміі Беларусі, наведваў коласаўскія мясціны, каб адчуць аўру і дух яго твораў.

Атмасфера асаблівай сардэчнасці і цеплыні панавала ў зале, якая горава прыняла выступленні паэтаў Г.Бураўкіна, А.Вярцінскага, С.Грахоўскага, Р.Баравіковай, А.Пісарыка. Сяргей Іванавіч Грахоўскі прызнаўся: ён не адразу паверыў у тое, што так па-майстэрску пераставрае з беларускай мовы на рускую. «Перакладчыкам пазыі можа быць толькі паэт, таленавіты, высокай кваліфікацыі, знаўца абедзвюх моў, пераўвасобляючы творы, блізкія яму па духу, ладу і складу, грамадзянскай пазіцыі і філасофскай сутнасці. Такім з'яўляецца паэт Рымскі. У яго перакладах нідзе не адчуваецца, што гэта пераклад: кожны радок гучыць натуральна, дакладна, вобразна і мілагучна. Валоданне словам беларускім і рускім — выдатнае», — так выказаўся аўтар каля шасці дзесяткаў кніг пазыі, прозы, успамінаў, перакладаў, чалавек, які даў разам з В.Зуенкам бласлаўленне Г.Рымскаму як самабытнаму перакладчыку.

Прыцягваю ўвагу адухоўлены, бледны твар паэта, яго інтэлігентнасць, сціплыя манеры: з уласных твораў ён не прачытаў ніводнага, хаця і ў прэзентуемай кнізе, і раней іх апублікавана ня мала, у тым ліку пад псеўданімамі Г.Корсакаў, Г.Фалееў. Гэта заўважылі ўсе, і акадэмік-сакратар аднаго з аддзяленняў НАН Беларусі І.Ліштван крыху выправіў сітуацыю, з выдавочным задавальненнем прывёўшы ўрыўкі з вершаў Г.Рымскага, якія яму асабліва спадабаліся лірычнасцю і шчырасцю: *Белоруссия! Край мой туманный! -*

*Стройность сосен
и речки дугтой...
Бесконечно родной и желанный,
Сердцу так глубоко дорогой.*

Старшыня ВАКА акадэмік А.Дастанка раскажа пра Г.Рымскага як буйнога вучонага ў галіне кібернетыкі і інфарматыкі, педагога, начальніка аднаго з важнейшых аддзелаў Вышэйшага атэстацыйнага камітэта, які стварыў і наладзіў работу гэтага аддзела, шэрагу экспертных саветаў. А.Дастанка падтрымаў яго працу над паэтычнай кнігай і папрасіў садзейнічаць яе публікацыі ў Маскве вядомага расійскага вучонага і літаратара, прафесара М.Расолава, беларуса па паходжанні, аўтара раманаў «Исполнитель», «Августовский звездопад», «Трудное перепутье», «На земле белых рос», зборніка апавяданняў «Дерево добра и зла» і іншых твораў. М.Расолава, з дапамогай якога ў вёсцы Ціхінічы пабудавана царква, а ў мясцовай школе прапалася ўнікальная калекцыя палотнаў сучасных мастакоў, напісаў кароткую, але дынамічную прамову да зборніка.

З далёкага Глен Кова (ЗША) прыслаў водгук паэт беларускага замежжа М.Сяднёў (з п'ямэ да Лідзіі Савік): «Цікавы і самы адбор вершаў для перакладу. Важна, што пры перакладзе вершы не страцілі свайго духу, свайго пафасу». Яго ж словы, адрасаваныя перакладчыку, гучаць больш адмыслова: «Адзін мой знаёмы прызнаўся мне, што ў Вашым рускім перакладзе беларускія паэты выглядаюць прыгажэй, не выпускае з рук Вашай кнігі, яго я пазычыў яму. Вось якая Вам заплата за Вашу натхнёную працу...».

Гэты вечар захаваўся ў памяці многіх прыхільнікаў беларускай лірыкі, а для Г.Рымскага ён стаў шчаслівым днём грамадскага прызнання яго як паэта. У яго асобе спалучаліся вучонасць, рамантыка, неабдымнасць чалавечай душы, строгасць матэматычных формул і дасканаласць паэтычных строф.

*Мир поэзии —
гений искусства,
Бездна необъяснимых
страстей,
Силы фантазии,
жизни и чувства,
Мысли, музыки, слов и идей.*

...І толькі адзінкі ў зале ведалі, што Генадзь Васільевіч ужо паўгода прымае інтэнсіўную тэрапію ў Беларускам НДІ акалагіі і медыцынскай радыялогіі. Вечарына прыпала на перапынак між сеансамі стацыянарнага лячэння. Помніцца і сёння, як у снежаньскую нядзелю 1998 г. патэлефа-

наваў Генадзь Васільевіч. Скажаў лакалічна: «Заўтра з раніцы кладуся ў бараўлянскі інстытут. Рэцыдыў хваробы, асабліва распаўсюджанай сярод беларусаў пасля Чарнобыля. На гэты раз у іншым месцы. Ды з ускладненнямі... Кнігу маю (Генадзь меў на ўвазе «Белорусскую лирику XIX — XX веков». — М.С.) з надпісам табе перададуць у інстытуце (Інстытут тэхнічнай кібернетыкі НАН Беларусі. — М.С.). Дзякуй табе і Лідзіі за падтрымку і натхненне на гэту кніжную працу...». Ад нечаканасці паведамлення, яго мужнай стрыманасці я не мог знайсці патрэбных слоў: камяк у горле не даваў мне гаварыць. І ўсе ж падбадзёрыў Генадзь: «Трымайся! Не губляй надзеі і не скарайся... Калі зможаш, працуй і ў шпіталі».

...У наступныя шэсць дзён пасля той паэтычнай вечарыны на руках у Генадзя Васільевіча былі тры рэкамендацыі ад С.Грахоўскага, В.Аколавай, М.Кенякі, неабходныя для ўступлення ў Саюз беларускіх пісьмнікаў.

На трэці дзень пасля атрымання членскага білета ў пачатку ліпеня 2000 года Генадзь Васільевіч разам з жонкай Маргарытай паляцелі ў ЗША, дзе яму абяцалі бясплатнае лячэнне ва ўніверсітэцкай клініцы. З сабою былі медыцынскія дакументы. Там ён прайшоў тамаграфічнае абследаванне, яшчэ некалькі дадатковых аглядаў і кансультацый. Пачуў прысуд: урачы бездапаможныя... Яны правядуць умацавальную тэрапію, каб хапіла сіл вярнуцца на Беларусь, а цуду медыцына зрабіць не можа.

Астатнія дні свайго трэцяга знаходжання ў Амерыцы Генадзь Васільевіч прысвяціў сям'і дачкі Алены, якая там жыве і працуе, а таксама экскурсіям.

...Праз дзесяць дзён пасля вяртання з Амерыкі, якой ён прысвяціў шмат старонак у вершаваным рамане «Поззия науки», Генадзь Васільевіч не стала. Перад тым зноў у нядзелю быў ад яго званок. Праз каляль і цяжкае дыханне ён прамоў: «Падводжу рахункі. Саша (сын Г.Рымскага. — М.С.) перададзце дыскетку з патрэбнымі для цябе матэрыяламі. Кладуся заўтра ў Бараўляны...». Дарэчы, і там яго ведалі ўсе супрацоўнікі, вывешвалі яго публікацыі, чыталі кнігі.

У мінулым годзе выйшлі з друку чатыры тамы яго твораў. Г.Рымскаму удалося ўславіць Беларусь, яе пазыі ў гістарычным развіцці ад пачынальнікаў да апошняй генерацыі маладых аўтараў. Чым аддзячыць яму Беларусь за такую самаахвярную, патрыятычную працу?

Мікола САВІК

ЗАСНАВАЛЬНИК

ГА "Саюз беларускіх пісьмнікаў"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЫКАВА

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Павел ВЕРАБ'ЁЎ,

Алесь ГАЎРОН —

адказны сакратар,

Мікола ПЛЬ,

Уладзімір МАРУК —

намеснік галоўнага

рэдактара,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Яўген РАГІН,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Віктар ШНІП —

першы намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС

РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,

вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі — 284-8461

намеснікі галоўнага рэдактара — 284-8525, 284-7985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-8204

пісьмаў і грамадскай думкі — 284-7985

літаратурнага жыцця — 284-8462

крытыкі — 284-7985

і бібліяграфіі — 284-7985

паэзіі і прозы — 284-8153

музыкі — 284-8153

тэатра, кіно — 284-8153

выяўленчага мастацтва — 284-8462

фотакарэспандэнт — 284-8462

бухгалтэрыя — 284-8462

Тэл./факс — 284-7965

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень на пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства "Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2601

Нумар падпісаны ў друку 24.01.2002 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715

Заказ 473

Д 123456789101112

М 123456789101112

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛіМа"

Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтва аб'яўляе конкурс

на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага складу:

0,5 стаўкі прафесара кафедры інтэр'ера і абсталявання;

старшага выкладчыка кафедры гуманітарных дысцыплін — 3 стаўкі;

старшага выкладчыка кафедры сцэнічнай мовы і вакалу — 1 стаўка;

дацэнта кафедры праектавання выстаў і рэкламы — 1 стаўка.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання аб'явы.

Заявы і дакументы, згодна ўмове аб конкурсах, падаваць на імя рэктара акадэміі на адрас: 220012, г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 81, аддзел кадрэй, тэл. 232-77-34.

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі аб'яўляе конкурс

на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага складу

(для тых, хто мае мінскую прапіску):

кафедра камернага ансамбля

дацэнт — 1;

кафедра альты, віяланчэлі, кантрабаса

прафесар — 0,75;

кафедра харэаграфіі

дацэнт — 1.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэлефонах: 227-49-42; 226-06-70.

ПЕДАГАГІЧНЫ ФАКУЛЬТЭТ БЕЛАРУСКАЙ ДЗЯРЖАЎНАЙ АКАДЭМІІ МУЗЫКІ

(г. Магілёў) (для тых, хто мае магілёўскую прапіску):

кафедра спецыяльнага фартэпіяна

дацэнт — 1.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы накіроўваць на імя дэкана педагагічнага факультэта на адрас: 212000, г. Магілёў, вул. Крыленкі, 12. Даведкі па тэл. (0222) 25-28-14.

Табліца Мандзялеева-Яраца ў беларускай паэзіі

Прачыталі ў "Малодосці" (№ 9) артыкул В. Яраца "Прэлюдыя да спрэчкі" і хочам абвясціць аўтару падзяку за аказаную нам, выкладчыкам літаратуры, метадычную дапамогу. Складзеная ім паводле паэтычнай атамнай вагі Табліца паэтаў значна спрашчае справу, заблытаную школьнымі падручнікамі і акадэмічнымі манарграфіямі. Цяпер гэту Табліцу, як усякую сістэму, можна закласці ў камп'ютэр — і ўсе адрозныя становішча зразумелым: хто чаго варты, з чыёй творчасцю трэба знаёміць вучняў, а з чыёй неабавязкова. Напрыклад, усім нам так пратрына дзелі вушы прозвішчам Дранько-Майсюка, што мы пачалі рыхтаваць у школе сустрэчу з ім. І вось высвятляецца, што стомлены Парыжам паэт — 96-ы ў Табліцы Мандзялеева-Яраца! Значыць, трынаццаці дарэмна. І навошта нам з ім сустрэча? Але! Але калі Табліца ў камп'ютэры перавярнецца дагары нагамі — дык на першым месцы ў ёй апынецца... В. Ярац! А на пятым — Дранько-Майсюк! Гэта ж выдатна! Пераварнуў — і тым, каму было крыўдна, — ужо не крыўдна, бо яны — перададзе. Быў, напрыклад, на другім месцы Максім Багдановіч, перавярнулі — стаў на ім Мікола Мятліцкі, а Багдановіч — 99-ым... У горшым становішчы тыя, што нумаруюцца пасярод Табліцы — А. Сяс. Л. Галубовіч, К. Камейша, В. Вярба, У. Някляеў: як ні варочай Табліцу — яны ў пярэдняй не выйдучы, застаюцца пасяродзіне. Вось ім крыўдна. Асабліва Сясу. Раілі б В. Ярацу, ведаючы натуру Сясу, не пападацца яму на вочы.

Нарэшце, ёсць у нас адна практычная і, здаецца, неабавязкова трэба, каб кіраўніцтва Саюза пісьмнікаў вырабіла бірачкі з нумарамі і абавязала ўсіх жывых паэтаў і паэтак насіць паверх портак ці спадніцы на правым баку брачкул. Выгадна будзе і чытачам, і ў рэдакцыях перыядычных выданняў: зайшоў да рэдактара паэт — а на бірачцы нумар аж 85! Ну вядома, слабак ці і зусім графаман, пайшоў прэч!

І яшчэ. У вядомай Перыядычнай сістэме Мендзялеева — 105 элементаў. Варта, дзеля адпаведнасці, і ў Табліцу Паэтаў далучыць хоць якіх пяць прозвішчаў, а канкрэтна: А. Пісарык, В. Грышановіч, А. Лягчылаў, І. Курбека, М. Вяршынін. Праўда, гэта будзе не даспадобы Ярацу, бо ў такім разе, як Табліца перавярнецца, на першым месцы апынецца ўжо не ён, а Вяршынін.

І апошняе: ці не ўзяўся б хто скласці падобную табліцу і ў беларускай прозе? У тых жа мэтах пра нас, выкладчыкаў роднай літаратуры, дбаючы? І ўжо зусім апошняе. У сваім артыкуле В. Ярац піша, што пра яго Табліцу, цытуем: "прамаўчаць, нічога не скажуць з таго свету Канстанцыя Буйло і Ніна Тарас..." Ну чаму ж так катэгарычна: "прамаўчаць і не скажуць"! Канстанцыя Антонаўна, на жаль, не скажа, а Ніна Міхайлаўна — скажа. Абавязкова скажа! І аўтар артыкула, і хлопцам з "Малодосці": "Ах, мае мілія сяброўкі! І чаго ж вы так спяшаецеся хаваць жывых? Прыходзьце ў госці, пачастую гарбаткай, новыя вершы пачытаю вам. Дарэчы, мая гарбатка на травах, якія вельмі памагаюць ад склерозу і матыліцы. А за "той свет" я не пакрыўдзілася, гэта прыкмета, што доўга жыць буду".

Настаўнікі Забалоцкай школы А. ХІЛЬКА, Б. ХІЛЬКА і іншыя